

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Sotsiaaltöö korralduse osakond

Lii Vanem

**NOORSOOTÖÖ VAJALIKKUS, SELLEST
EEMALEJÄÄMISE PÕHJUSED JA TAGAJÄRJED
KURESSAARE LINNA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: MA Anu Aunapuu

Pärnu 2014

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Sotsiaalsete oskuste areng	7
1.1. Sotsiaalsed oskused ja sotsiaalne tõrjutus	7
1.2. Ühiskonna mõju noorte inimeste kujunemisele	9
1.3. Perekonna ja koduväliste sotsialiseerijate roll noorte kujunemisel.....	12
1.4. Noorsootöö mitteformaalse hariduse keskkonnana	15
1.4.1. Mitteformaalne haridus ja elamusõpe	15
1.4.2. Noorsootöö olemus	17
1.4.3. Noorsootöös osalemise olulisus	19
1.4.4. Noorsootööst eemalejäämisest tulenevad tagajärjed.....	21
1.4.5. Noorsootöö Kuressaares.....	25
2. Uurimus noorsootöö vajalikkusest; sellest eemalejäämise põhjustest ja tagajärgedest Kuressaare linna näitel	30
2.1. Uurimuse meetodika	30
2.1.1. Töö eesmärk ja uurimisküsimused.....	30
2.1.2. Uurimistöö meetodid, valim ja korraldus.....	31
2.2. Uurimisandmete analüüs ja uurimistulemused	34
2.2.1. Sotsiaalse keskkonna mõjud noore sotsialiseerumisele	35
2.2.2. Sõprade ja massimeedia mõju noore sotsialiseerumisele.....	42
2.2.3. Teadlikkus noorsootöö võimalustest.....	45

2.2.4. Noorsootööst eemalejäämise põhjused	48
2.2.5. Noorsootööst eemalejäämisest tulenevad ohud	52
2.2.5. Noorsootöö roll riskikäitumise ennetajana.....	57
2.3. Arutelu ja järeldused	60
Kokkuvõte	67
Viidatud allikad.....	70
Lisad.....	82
Lisa 1. Fookusgrupi intervjuu skeem	82
Lisa 2. Intervjuu kava lapsevanemale	85
Lisa 3. Intervjuu kava noortega töötavatele spetsialistidele	88
SUMMARY	90

SISSEJUHATUS

Noortega seonduv temaatika läbib kõiki meie elu valdkondi ning puudutab otseselt või kaudselt iga ühiskonna liiget. Oluline on mõista, et noorsootöö omab tugevat sotsiaalset rolli nii kohaliku kogukonna kui kogu riigi tasandil. Noored on eriti mõjutatav sotsiaalne grupp, mistõttu tuleb erilisel hoolt kanda, et neist kujuneksid täisväärtuslikud ühiskonnaliikmed.

Ühiskonna jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik noorte inimeste võimalikult valutu sulandamine ühiskonda, sotsialiseerumine. Esmane vastutus noore inimese arengu eest on pandud vanematele, kuid tänapäeval suureneb üha enam pereväliste sotsialiseerijate roll. Sisukas vaba aja veetmine on noore jaoks sama oluline kui kooliharidus, sest harrastused arendavad lapse võimeid ja sotsiaalseid oskusi.

Noorsootöö ehk noortele suunatud tegevused on eelduste loomine selleks, et noor omandaks uusi teadmisi ja oskusi, paneks ennast proovile väljaspool perekonda ja formaalharidussüsteemi. Noorsootöö tegevustes osalemine aitab noortel ennast väärtustada ja toob positiivse tähelepanu.

Noorsootöö teema on aktuaalne, kuna noorte eemalejäämine noorsootööst ja seal pakutavatest organiseeritud vaba aja sisustamise võimalustest on põhjuseks sellistele sotsiaalsetele probleemidele nagu noorte sõltuvusainete tarbimine, katkenud haridustee ning õigusrikkumised. Oluline on teha noorsootöö noortele kättesaadavaks, kuna see on otsene investering Eesti tulevikku ja praeguses Eesti demograafilises situatsioonis on iga noore potentsiaali raiskamine lubamatu.

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on välja selgitada noorte endi ja noortega tegelevate võrgustikuliikmete arvamus noorsootöö vajalikkusest, noorte noorsootööst

eemalejäämise põhjustest ja sellega kaasnevatest tagajärgedest ja pakkuda välja meetmed eemalejäämise ennetamiseks.

Tingituna teema aktuaalsusest ning probleemi olulisusest uuritakse töös noorte endi ja võrgustikuliikmete teadlikkust noorsootöö poolt pakutavatest võimalustest Kuressaares, arvamusi eemalejäämise põhjustest ning sellest tulenevatest tagajärgedest. Noor on osa teda ümbritsevast süsteemist ning seetõttu uuritakse lisaks noore sotsialiseerimist mõjutavaid tegureid nagu perekond, sõbrad, meedia. Antud teema käsitlemine on tingitud olukorrast, kus noortele suunatud üritustel napib osalejaid, samas kui linnaruumis kogunevad sõltuvusaineid tarbivad noortegrupid, kes eelistavad tegevusetult ringihulkumist arendavates tegevustes osalemisele.

Antud lõputöö koosneb kahest osast. Töö teoreetilises osas antakse ülevaade erinevate tegurite mõjust noore inimese sotsialiseerumisele, noorsootööst ja selles osalemise vajalikkusest, eemalejäämisega kaasnevatest võimalikest ohtudest. Lisaks antakse ülevaade mitteformaalse hariduse rollist tänases ühiskonnas ning käsitletakse elamuspedagoogikat, mis on üheks noorsootöö teoreetiliseks alustalaks. Töös kirjeldatakse noorsootöö korraldust Kuressaares. Lõputöö teoreetilises osas kasutatakse refereerimismeetodit. Töö teises osas sõnastatakse uurimistöö eesmärk, kirjeldatakse valimit, uurimis- ja analüüsimeetodit, teostatakse uurimistulemuste analüüs, esitatakse järeldused ja kokkuvõte.

Uurimisülesanneteks on:

- Anda ülevaade noorte sotsiaalse arengu ning noorsootöös osalemise vajalikkusest.
- Uurida, mis mõjutavad noore vaba aja sisustamise valikuid ning noorsootööst eemalejäämise põhjuseid
- Leida seoseid noorte noorsootööst eemalejäämise ning perede sotsiaalmajandusliku toimetuleku, sõprade mõjutuste ning elukohas pakutavate võimaluste vahel.
- Selgitada välja, millised on noorte ja võrgustikuliikmete arvates noorsootööst eemalejäämisest tingitud võimalikud tagajärjed.
- Uurida seoseid noore noorsootööst eemalejäämise ning tema antisotsiaalse käitumise vahel.

- Pakkuda välja abinõud, mida on otstarbekas kasutada, ennetamaks noorte noorsootööst kõrvalejäämist ja sellest tingitud võimalikke tagajärgi.

Uurimissubjektid on Kuressaare noorsootöös mitteosalevad noored ja noori ümbritsevad võrgustikuliikmed.

Käesolevas töös on kasutusel järgmised põhimõisted:

Noor – Noorsootöö seaduse kohaselt loetakse Eestis nooreks 7 – 26 aastaseid isikuid (Noorsootöö... 2010).

Sotsialisatsioon (socialization) - pikaajaline läbi elu kulgev protsess, milles omandatakse käibivad hoiakud, normid ja käitumisoskused (Rätsep: 2012).

Sotsiaalne kaasatus - inimeste võimalus osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus, omada ligipääse ressursidele ja teenustele (Sotsiaalministeerium 2012).

Sotsiaalne tõrjutus - inimese võimetus efektiivselt osaleda ühiskonna majanduslikus, sotsiaalses, poliitilises ja kultuurilises elus (Kraav 1999: 22).

Mitteformaalne õppimine - on teadmiste ja oskuste omandamine, mis leiab aset väljapool kooli väga erinevates keskkondades. Mitteformaalne õpe on eesmärgistatud, kuid vabatahtlik. (Euroopa Noored 2013)

Noorsootöö - on noortele tingimuste loomine arendavaks tegevuseks, mis võimaldab neil vaba tahte alusel perekonna-, tasemekoolituse- ja tööväliselt tegutseda. Noorsootöö sisuks on noorte sotsiaal-, kultuuri- ja tervisekasvatus, mis soodustab noorte vaimset ja füüsilist arengut. (Eesti ... 2006)

1. SOTSIAALSETE OSKUSTE ARENG

Inimene on sotsiaalne olend ning seetõttu on sotsialiseerumine – ühiskonna elulaadi omandamine – vältimatu. Sotsiaalseid oskusi ei anta inimesele sündides kaasa, vaid need kujunevad välja teiste inimestega suheldes vastastikuse mõju tulemusel. Sotsialiseerumine on elukestev ühiskonnaliikmeks kujunemise protsess, mille käigus inimene areneb, omandab uusi kogemusi ja rolle, kujundab väärtushinnanguid. Sotsiaalse arengu eesmärgiks on soodustada noore kasvamist aktiivseks vastutus- ja otsustusvõimeliseks ühiskonnaliikmeks. Laste ja noorukitega tegeledes tuleb vaadelda lapse elu kõiki tahke – pereelu, õpinguid, sõprussuhteid ja vaba aja veetmist (Kleinberg 2002: 9). See, mida kujunemisjärgus noor õigeks peab ja milliseid valikuid teeb, sõltub suuresti tema väärtushinnangutest ja tõekspidamistest, mida mõjutavad ühiskond, perekond, sõbrad aga ka vaba aja sisustamine. Järgnevates alapeatükkides käsitletakse sotsialiseerumist mõjutavaid tegureid.

1.1. Sotsiaalsed oskused ja sotsiaalne tõrjutus

Selleks, et hästi hakkama saada tänapäeva kiiresti muutuvates oludes, on inimesele hädavajalikud teatud oskused, sotsiaalne kompetentsus. Sotsiaalselt kompetentne inimene saab aru oma käitumise ja tegevuse tagajärgedest, suudab mõista, millist käitumist temalt oodatakse. Inimese jaoks on sotsiaalsed oskused olulise tähtsusega igas eluetapis.

Normaalsest sotsiaalsest arengust rääkides peetakse silmas ennekõike isiksuse seda osa, mis avaldub inimese suhetes teiste inimestega läbi tema elu jooksul ette tulevate erinevate rollide. Normaalse arengu korral saavutab inimene sotsiaalse küpsuse. (Piirlaid 2006: 92) Sotsiaalselt küpsel isiksusel on omane suhteliselt püsiv ja suuremal või vähemal määral teadvustatud minakontseptsioon, mille alusel inimene teeb koostööd teiste inimestega ja suhtub endasse. Enesehinnang on aluseks enda kui isiku väärtustamisele. (Tiko 2006: 129)

Sotsiaalsed oskused omandatakse jälgimise ja matkimise teel, kuid neid on võimalik õppida ka sihipärase harjutamise käigus. Lapsed õpivad suhtlema, jälgides ja matkides

seada, mis toimub ümbritsevas maailmas ning mõistes läbi kogemuse, mis on kasulik ja aktsepteeritav. (A Young Foundation... 2010) Sotsialiseerumisprotsessis antakse ühiskonna poolt aktsepteeritud moraalinormid, väärtushinnangud ja kasvatustandardid üle ühelt põlvkonnalt teisele. Kasvatust võib nimetada sündmuste sarjaks, mida sotsioloogid nimetavad sotsialiseerimiseks. (Hirsjärvi, Huttunen 2005: 8) Aktsepteeritavate ühiskonnainormide omaksvõtt on tähtsaim ülesanne lapsepõlves. Lapse sotsialiseerumine algab vanematelt saadud kindlate juhistega. Koos lapse arenguga ning erinevate keskkonnategurite mõjutusel võtab laps omaks tema käitumisnorme kujundavad täiskasvanute üldisemad reeglid. (Tulva, Viiralt 2006: 16-18)

Sotsiaalsete oskuste tasemest sõltub koolis hakkamasaamine – kontakt õpetajatega, suhtlemine klassikaaslastega, toimetulek enesega ja edaspidine sotsiaalne areng (Berezjuk 2010: 37). Vähesed sotsiaalsed oskused võivad kaasa tuua nooruki tõrjutuse, sest tema käitumist peetakse veidraks ja mittekohaseks. Sotsiaalsete oskuste puudulikkus on tugevas korrelatsioonis antisotsiaalse käitumisega. (Ülesoo jt 2011: 40) Sotsiaalne tõrjutus kujuneb välja positiivsete lahenduste mitteleidmisel ja probleemide eest põgenemisel. Lapseas algavat sotsiaalsel tõrjutusel on kõige raskemad tagajärjed, sest see mõjutab inimest tema isiksuse kujunemise kõige tundlikumal perioodil. (Kraav 1999: 22-26) Tõrjutud lapsel on kaks kuni kaheksa korda suurem tõenäolisus koolist välja langeda, samuti on tal suurem risk õigusrikkumiste sooritamiseks ja sõltuvusainete tarvitamiseks (Saphiro 2002: 206).

Tänapäeval ei käi sotsiaalsete oskuste kujundamine enam loomuliku rada pidi, mistõttu lapsed ei oska lahendada konflikte, luua sõprussidemeid, otsida ja anda abi, olla mõistvad ning tolerantsed (Kello 2004: 5). Euroopa 15-16 aastaste noorte seas läbi viidud alkoholi- ja uimastikasutuse (ESPAD) 2011 aasta uuringu tulemustest selgub, et madalamate sotsiaalsete oskustega õpilastel on oluliselt suurem tõenäosus sattuda kaklustesse või löömingutesse kui kõrgete sotsiaalsete oskustega õpilastel (Vorobjov, Saar 2012:41).

Sotsiaaltöö baasteooriaks olev Bronfenbrenneri ökoloogiline sotsialiseerumisteooria esitab keskkonnale baseeruva vaatenurga arengule. Bronfenbrenneri järgi mõjutavad

last mitmesugused keskkonnad – kodu, sõbrad, kool, kogukond, ühiskonnakorraldus, mitmesuguste teenuste olemasolu ja kättesaadavus. Laps kujuneb nimetatud keskkondade vastastikusel suhtel. (Reinomägi jt 2013: 8)

Mikrosüsteemis toimub kõige otsesem suhestumine ühiskonnaga. Mesosüsteemis laieneb noore suhtlusring kodust väljapoole ja selles süsteemis algab osalemine harrastustegevustes. On ülimalt tähtis, et sotsialiseerumist mõjutavad tegurid oleksid samasuunalised, üksteist toetavad. (Leppiman 2002: 24-26) Bronfenbrenner rõhutab mesosüsteemi osade tähtsust laste õppimise ja arengu seisukohalt (Korp 2002: 45-48).

Noort ümbritsevad täiskasvanud inimesed, kellega nooruk suhtleb, kellelt omandab kogemusi ja teadmisi. On tähtis, et täiskasvanud leiaksid üles noore enda tugevused ning nendele tuginedes toetaksid nooruki arengut. (Rannala 2006: 58) Sotsiaalteadlased on viimaste aastakümnete arenguid jälgides väitnud, et vaatamata lastega seotud täiskasvanute parimatele kavatsustele, läheb lastel üha halvemini. Lastega veedetakse üha vähem aega: lapsi liialt kiites püütakse tõsta nende eneseväärikust, kuid noortelt ei nõuta distsipliini. Lapsed jäetakse ilma võimalusest õppida olulisi toimetulekuvilumusi püüdes kõrvaldada nende teelt iga takistust. (Saphiro 2002: 324)

Iga noor inimene on isiksus ja täiskasvanuks kujunemine on individuaalne. On loomulik, et noorel tekib ühiskonnaga vastuolusid, sest ta tuleb valmis ühiskonda, kus kehtivad kindlad reeglid, mille järgi teda sunnitakse käituma. Just selle noore enesemääratlemise ja – leidmise ajajärgus on vaja noored erinevate tegevuste kaudu tuua normatiivsesse ühiskonda, ühiskonnas aksepteeritud käitumise juurde.

1.2. Ühiskonna mõju noorte inimeste kujunemisele

Ühiskonna väärtuste ja normide kujunemine ja tunnetamine on tihedalt seotud ühiskonna majandusliku ja sotsiaalse arenguga. Viimastel aastakümnetel toimunud muudatused on eriti muutnud noorte elu võrreldes eelnevate generatsioonidega: muutunud on noorte käitumine, väärtushinnangud, suhtumine mõnuainetesse ja haridusse. Noorte elu on tänapäeval muutunud väga keeruliseks, sest ühiskond ootab vananeva elanikkonna tingimustes üha nooremalt aktiivset panustamist ja vastutuse

võtmist. Noorte seas kasvab teadlikkus ühiskonna ja maailma probleemidest ning elu uued väljakutsed sisendavad neisse hirmu ja ebakindlust. (Tulva, Viiralt 2006: 10)

Laps on osa oma perest ja sugulastest, aga ka osa ühiskonnast. Kodanikuna on laps täiskasvanuga võrdne subjekt, kuigi mingi aja oma elust on ta sõltuv oma vanematest ja teistest täiskasvanutest. (Pukk 2006: 116) Uue lapsepõlvkäsitlemise kohaselt (Qvortrup 2005; Casas 2011) on lapsed olemas siin ja praegu kui subjektid ja aktiivsed sotsiaalsed tegutsejad. Noored on oma eea kohaselt kompetentsed valikuid tegema ja nende nimel tegutsema. (Reinomägi jt 2013: 8) Eestis elab 2013 aasta seisuga 288 492 noort vanuses 7-26 eluaastat, mis moodustab pea veerandi kogu elanikkonnast (Statistikaamet 2013). Ühiskond peab noored kaasama oma tegevustesse, otsuseid ei tule teha noorte jaoks vaid koos noortega (Haljasorg 2006: 14). Täiskasvanud ei tohi unustada, et kasvav põlvkond ei hakka osalema Eesti elu korraldamises mitte alles täisealiseks saades, vaid on pidevalt osa Eesti ühiskonnast (Vilu 2006: 13). Ühiskond peab võtma noori ressursina, mitte potentsiaalse probleemiallikana. Noorte teadmisi ja kogemusi tuleb väärtustada ning neid tuleb õpetada osalema ühiskonna tegevuses. (Kannelmäe 2005: 26) Osaledes kooli ja ümbruskonna tegemistes, saavad noored kogemusi ja enesekindlust osalemiseks ühiskondlikus elus, sealhulgas ka Euroopa tasandil (Uus hoog... 2001:7). Oluline osa noore inimese elu korraldamisel on tema kodukoha kohalikul omavalitsusel, kus noorel inimesel peab olema võimalus kaasa rääkida erinevate otsuste tegemisel (Altenberg 2009: 41). Kohalikus omavalitsuses tehtava noortetöö ülesandeks on noorte julgustamine ja toetamine, nende kohtlemine võrdväärse partnerina. Selle tulemuseks on sotsiaalselt hästi ettevalmistatud kodanik. (Ignatuhhina 2009: 54-55)

Ühiskonnas toimunu on mõjutanud riigi demograafilist situatsiooni ja koos sellega perede toimetulekut. Kõige suurem risk on ülalpeetavate, eriti eakate arvu kiire kasv, mistõttu on Eestis tugev suundumus riskiühiskonna tekkeks. (Toots 2005: 19)

1989 aastal vastu võetud ÜRO lapse õiguste konventsioonis rõhutatakse iga lapse väärtust ning kõigi laste ühesuguseid õigusi. Konventsiooniga ühinemine lõi Eestis õigusliku aluse lapse võrdsete kodanikena väärtustamisele. (Lapse Õiguste Konventsioon 1991) Eesti sotsiaalmajanduslikus olukorras on peredel ebavõrdsed

võimalused noortele soodsa kasvukeskkonna loomisel. Osade vanemate ülipingeline kutsetöö ja teiste töötus on viinud olukorrani, kus õpetaja koolis peab suutma arvestada eri sotsiaalsete gruppide vajadusi. (Talts 2001: 29) Majanduskriis tõi kaasa otseses vaesuses ja vaesusriskis elavate laste arvu suurenemise. Laste vaesus tähendab ainelist kitsikust, lisaks ka haridusvõimaluste vähenemist, peresuhete halvenemist, koolikohustuse eiramist, sõltuvusainete tarbimise kasvu ning õigusrikkumiste suurenemist. (Tamm 2011: 47) Sotsiaaluuringu viimaste andmete järgi on Eestis 7% suhtelises vaesuses, 9,5% absoluutses vaesuses ja 9% sügavas materiaalses ilmajäetuses last, kes on nii suhteliste kui ka absoluutsete kriteeriumite järgi toimetulevates peredes elavate lastega võrreldes ebavõrdses olukorras (Laes jt 2013: 28). Eesti üldise kõrge haridustaseme taustal on tõusnud ainult põhihariduse, isegi lõpetamata põhiharidusega inimeste osakaal. Koolist väljalangejate osakaal on viimase 10 aasta jooksul püsinud 13-15% juures. (Haridustee katkestajate ... 2013) Koolitee katkestanud noortel on kolm korda suurem tõenäosus elada vaesuses ning neil on suurem tõenäosus sattuda kuritegelikule teele (Ligi kuuendik...2013).

Noorte puhul on esmatähtis, et noore oskuste ja teadmiste areng saaks võimalikult vähe kahjustatud pere vaesusest tulenevatest põhjustest. Lapse sotsiaalne tõrjutus süveneb võimaluste puudumise tõttu osaleda eakohastes tegevustes. (Kutsar, Trumm 2010: 18) Oluline osa teadmistest ja haridusest jõuab lasteni mitteformaalse hariduse kaudu ja seetõttu on pere sotsiaalmajanduslikul taustal oluline roll. Huvitegevuse eest makstav tasu on probleemi üks pool, kuid määrava tähtsusega on pere taustast lähtuvalt tehtavad valikud - korraliku lapsepõlve võimaldamine tähendab erineva taustaga perede jaoks erinevaid asju. (Väli 2013: 2) Perede piiratud rahalistest võimalustest tingituna on laste vaba aja organiseeritud veetmise kättesaadavus piiratud, kuigi eriti vajavad huvitegevust need noored, kelle kodune keskkond ei toeta nende arengut. Väikeses riigis on lubamatud nii suured erinevused noortele suunatud teenustest osasaamisel, mistõttu on vajalik noorte arengut toetavate tegevuste muutumine riigi (eelarve)poliitiliseks prioriteetideks. (Tamm 2006: 43) Probleemses kodus puuduvad noori arendavad tingimused ja seetõttu on noore toimetulekuviisid just probleeme tekitavad, säilitavad ja süvendavad. Selline noor satub kergesti konflikti ühiskonnaga. Riskikäitumine ehk konflikt on sümptom, mitte aga probleem. Meie ühiskonnas tegeletakse sümptomitega, mitte ei tegelda

õigeaegselt probleemi põhjusega. (Rannala 2001: 50) Perede normaalse toimetuleku kindlustamisega viivitamine viib sotsiaalses riskis elavate noorte arvu suurenemiseni ning nende liikumise sotsiaalse tõrjutuse suunas juba noorukieas. Selliste inimeste tagasitoomine ühiskonnaellu nõuab spetsiaalseid tegevusprogramme ning oluliselt suuremaid kulutusi, võrreldes sotsiaalses riskis elavate perede toetamiseks tehtavaga. (Heinla 2004: 32)

Eestis on noortega tehtavas töös keskne positsioon paljudel erinevatel ministeeriumidel, mis toob kaasa seadusandliku ja korraldusliku killustatuse, kohatise vastuolulisuse ja dubleerimise võimalikkuse. Noortega tehtava töö kvaliteeti ei saa parandada ilma senist üldist süsteemi korrastamata. Kõige suuremad probleemid tulenevad tänastest lastekaitse – ja noorsootöö määratlustest. Noortega tehtava töö korrastamine peab algama nimetatud valdkondade selgendamisest, isegi nende kahe kokkusulandamisest. Paljudes riikides ei eristata lastekaitse ja noorsootööd, kogu valdkonda käsitletakse kui tervikut ja räägitakse vaid laste ja noortega tehtavast sotsiaaltööst. (Paavel 2004: 121-122)

Ühiskonnal on noorte kujundamisse anda suur ja oluline panus, sest tänased noored on homsed elukorraldajad.

1.3. Perekonna ja koduväliste sotsialiseerijate roll noorte kujunemisel

Kodu ja perekond on iga inimese tagala. Perekonnas luuakse tingimused lapse täisväärtuslikuks arenguks, kodus õpetatakse last uskuma endasse ja elama teiste inimeste keskel. Sündides ei saa laps oma vanemaid valida, mistõttu peab ta kasvama sellises keskkonnas, mille vanemad talle loovad. Eesti lastekaitset reguleerivad õigusaktid panevad põhivastutuse laste arendamise ning nende õiguste tagamise eest lapsevanematele (Tamm 2006: 36).

Perekonnas omandab laps sotsiaalse käitumise ja suhtlemise normid. Noorte käitumisprobleeme mõjutavad perede majanduslik olukord, vanemate töötus, peres valitsevad pinged. Kui perekond ei suuda täita laste sotsialiseerimise funktsioone, saab

ühiskond juurde hälbiva käitumisega ja ühiskonnaeluks kohanematu noore inimese. (Hansson 2004: 29) Vanemlike oskuste suurendamine on oluline laste probleemide ennetamisel ja vähendamisel. Aastakümnete vältel mitmel pool maailmas läbi viidud uuringud (Coie 1996, Sann 2009) kinnitavad, et vanemlik kompetents on seotud lapse vaimse ja füüsilise tervise, haridusalase võimekuse ja riskikäitumisega. (Vseviiov 2011: 12) Vanematega suhtlemise kergus on üks sageli kasutatavaid näitajaid, mis kirjeldab vanematelt saadavat sotsiaalset toetust ja peresisest seotust (Liiv 2012: 11). Laps võib saada sotsiaalselt tõrjutuks, kui kodu ei taga arenguks vajalikke tingimusi, perel ei ole küllaldaselt ressursse ja vajalikke oskusi. Noor ei tunne end eakaaslaste hulgas võrdväärseks. (Kraav 1999: 25-26)

Alates ajast, mil kasvatus hakkas jagunema pere, suguvõsa, haridusinstituutsiooni, riikliku ja kohaliku halduse vahel, on lapse eest vastutamise küsimus muutunud järjest keerukamaks. Seniste ühiskondlike struktuuride tähtsus on kadumas, suurenenud on sotsiaalne ja geograafiline mobiilsus. Järjest väheneb perekonna tähtsus, selle asemele asub kool ja sõpruskond, kus lastele seatakse üha kõrgemaid sotsiaalseid nõudmisi. (Müürsepp 2006: 85-86) Muutuvates oludes on täiskasvanutelgi raske toime tulla, rääkimata lastest, kes peavad toime tulema suure informatsioonihulgaga. Kuna vanemad on tihti hõivatud oma probleemidega, suureneb välismaailma mõju lapse arengule. (Tuuling 2008: 7) Täiskasvanute ebakindlus ei luba neil olla enam usaldusväärseks autoriteediks, sest tehnoloogilise tsivilisatsiooni mõjud ründavad noori sellisel määral, et vanemad ei julge enam lapsi keelata (Kuurme 2003: 81). Pervälise sotsialiseerijate (instituutsioonid, eakaaslaste rühmad, asja- ja iidolikultuur) roll ühiskonnas suureneb. Noored kujundavad oma identiteeti vastavalt eeskujudele ja sõpruskonna käitumismallidele. (Leino 2000: 70)

Noore tuleviku seisukohalt on koolil vaieldamatu tähtsus: siin omandatakse väärtuslikke teadmisi ja oskusi ning kujuneb suuresti noore inimese enese väärtuslikkuse või väärtusetuse tunne (Kraav 1999: 26). Teadmiste kõrval omandab noor koolis mitmesuguseid reegleid ja kombeid, mis aitavad kujuneda hästi toimetulevaks täiskasvanuks. Haridustee katkestamine kitsendab noore edaspidiseid valikuid. (Margus 2007: 5) Praeguse haridussüsteemi ülesanne on õpilastele teadmiste andmine, mitte

toimetulekuvõimelise inimese kasvatamine, mistõttu esitab kool noorele tihti ülejõukäivaid nõudmisi. Nii jääb lapsel saamata koolipoolne tunnustus, kuhjuvad ebaõnnestumised, süveneb alaväärsustunne, mis viib noore inimese koolist eemaldumiseni. (Laane, E., Laane, K. 1999: 46) Kool tõrjub edutuid ja probleemseid noori. Koolides pööratakse vähe tähelepanu klassivälisele tegevusele, mida oleks vaja just probleemsetele noortele. (Parve 2002: 36) Tõsiste õppe- ja käitumisraskustega noori on õigem mitte hukka mõista, vaid leida neile koht ühiskonnas (Tulva jt 2002 43). Leino (2000: 54) oma problemlapse uurimuses järeltab, et tänapäeval on kooli sotsialiseeriv funktsioon läinud nihkesse ja sageli kool hoopis toodab sotsiaalseid probleeme - normaliseerimisele allumatu suunatakse süsteemist välja. Riigil ja kohalikel omavalitsustel tuleb leida vahendeid ja lisaks väikelaste päevahoiule mõelda ka kooliealiste laste järelevalve peale: pikapäevarühmad ja vaba aja keskused, mis pakuvad vaba aja sisustamise võimalusi suuremale osale paikkonna noortest (Hansson 2004: 29). Noor inimene, keda ei sallita ühiskonnas tema endana ning kelles sellega kasvatatakse vihkamist maailma ja teda ümbritsevate inimeste vastu, on just see noor, keda noorsootöötajad üritavad eemale hoida tänavailt, et nad vähemalt lollust ei teeks (Mets 2014).

Noored inimesed on eriti mõjutatavad sõprade ja inimeste poolt, kellega nad aega veedavad ning murdeas sõltub noore kujunemise edukus paljuski sellest, kas tal on inimene, keda ta usaldab (Turk 2011: 57). Freudi õpilase Harry Sullivan arvates jätab noorte sõprus suhtlemisharjumustesse ja enesehinnangusse eluks ajaks suure jälje: kui noorel puudub sõprade või eakaaslaste heakskiit, jääb tema hingeellu lünk, vaatamata tema hilisematele saavutustele (Saphiro 2002: 195).

Koolitraditsioonid, pereväärtused ja vanemate tööhõive avaldavad mõju laste vaba aja kasutamisele. Lääne Euroopa maades, kus peredes on tugev ühtekuuluvustunne, veedavad lapsed aega rohkem kodus. Ida Euroopas, kus vanemad teevad tööd rohkem kodust väljas, veedavad noored rohkem aega väljaspool kodu. (Flammer, Schaffner 2003: 65) Vaba aja tegevused toetavad noore iseseisvumist, arendavad otsustusvõimet ning edendavad sotsiaalseid suhteid (Trainor jt 2010: 182).

Mida suurem on vanemate poolt lapsele loodud turvatunne, mida rohkem on noorukil häid sõpru, kellega koos mõtestatult vaba aega veeta, seda vähem tekib noortel tahtmist ja võimalusi mõttetuks, ilma tegevuseta olesklemiseks ning seetõttu on neil väiksem risk sattuda meelemürkide ohvriks ja kuritegelikule teele.

1.4. Noorsootöö mitteformaalse hariduse keskkonnana

Noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, vaatmata noorte tõekspidamistele, võimetele, oskustele, teadmistele ega majanduslikule olukorrale. Selleks, et noored oma kogemusi enda jaoks mõtestaksid, peavad nad tundma seotust – tunnetama oma tegevust enda omana, enda loodu ja läbimõelduna. Noorsootöös luuakse tingimused mitteformaalseks õppimiseks, eelkõige kogemuslikuks õppimiseks tegevuse ja suhtlemise kaudu.

1.4.1. Mitteformaalne haridus ja elamusõpe

Hariduse tähendus on pidevas muutumises. Edukaks elus toimetulekuks vajavad noored lisaks teadmistele ka kogemusi, mida ei saa ainult õppimisega formaalharidussüsteemis. Euroopa ja Eesti noortepoliitika ning noorsootöö alustes on selgelt välja toodud noorsootöö kui mitteformaalse õppimise roll noorte arengu toetamisel (Taru 2011: 17).

Formaalne õppimine annab ühise terminoloogia ja süstematiseeritud teadmised, mitteformaalse õppimise puhul kohandatakse teadmised sobivaks kindlase keskkonda (Leppiman 2004: 68). Mitteformaalne haridus võib olla struktureeritud ja omada eesmärki, kuid toimub tavaliselt väljaspool ametlikku koolisüsteemi: töötubades, huviringides, seminaridel, kursuste raames (Hirsjärvi, Huttunen 2005: 5- 6). Mitteformaalse õppimise kaudu omandavad noored toimetulekuks hädavajalikke ning tööandjate silmis kõrgelt hinnatud oskusi nagu suhtlemine, kriitiline mõtlemine, meeskonnas töötamine, konfliktide lahendamine, avalik esinemine (Margus 2007). Mitteformaalse õppe eelis seisneb selle vabatahtlikkuses, paindlikkuses, osalusvõimalustes, õiguses teha vigu, seotuses noorte huvid ja püüdlustega. Eestis on noortele mitteformaalse õppimise võimalusi pakkuvate organisatsioonidena kesksel

kohal huvikoolid, noortekeskused, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused, noorteprojektid, õpilasmalevad, noortelaagrid. (Taru 2011: 47)

Ühiskonna ja tehnika kiire areng nõuab ajaga kaasaskäimiseks oskust end õppides ise suunata ja ammutada tarkust ka oma kogemustest (Reedik 2011: 4). Töötajad üle maailma on võtnud küsimärgi alla traditsioonilise arusaama tööks valmisolekust. Kõrvuti noorte heade hariduslike teadmistega, on neil puudulikud sotsiaalsete oskused, mistõttu on nad halvasti ette valmistatud 21.sajandi reaalseks tööturuks. (A Young Foundation... 2012) Lapse sünnipärased anded arenevad kogemuste kaudu ja seetõttu on akadeemilise koolihariduse kõrvale vaja elamusele ja kogemusele põhinevat õppimisviisi (Reitav 2013: 194). Kogemustel on suur mõju, kuna omaenda läbielatu kuulub kindlalt noore enese maailma ning see seostatakse sellega, mis on talle oluline ja väärtuslik (Jung 2013: 40). Veel hiljuti oli haridus teadmiste, oskuste ja vilumuste pagas, nüüd on hariduse mõistesse lisandunud enesetunnetus, kriitiline mõtlemine, refleksioon, loovus ja personaalne kodanikujuhus (Kolga 2009: 3-4). Tänapäevaste ettekujutuste järgi defineeritakse õppimist kui suhteliselt püsivat muutust potentsiaalses käitumises, mis tekib praktilise kogemuse vahendusel. Kooliväline kasvatus põhineb pragmaatilisel mõtteviisil, mille järgi on õppimine ühenduses erinevatest tegevustest saadud kogemustega. (Kainulainen, Kähönen 1999: 5) Eluks annavad ettevalmistust mitmesugused aktiivsed õppimisviisid ja rühmatöö, uuemate tulnukatena ka seiklus- ja elamuspedagoogilised meetodid (Kuurme 2003: 152).

Kogemuspedagoogika ehk elamuspedagoogika on oskuste õppimine praktiliste tegevuste kaudu. Elamuspedagoogika on sotsiaalkasvatusmeetod, mis kujutab endast isiksuse mitmekülgse arengu huvides teostatavat füüsilist, vaimset ja emotsionaalset tegevust. Elamuspedagoogika rajajaks peetakse reformpedagoogilise liikumise põhimõtete järgijat Kurt Hahni, kes ühendas Aristotelese, Rousseau, Dewey jt ideed ühtseks pedagoogiliseks programmiks. (Soidra-Zujev 2003: 5-7) Elamuspedagoogikat (experiential education) võib pidada nii filosoofiaks kui kasvatusmeetodiks. Elamuspedagoogikas rakendatakse kogemusliku õppimise ehk elamusõppe meetodit. (Tuula 2005:18) Kogemuspedagoogika meetodid pakuvad lisaks mitmekesiseid

võimalusi sotsiaalsuse arendamiseks. Elamuslikul viisil õpitu säilib mälus kauem ning paremini. (Kuurme 2000: 179-196)

Tänastele Eesti noortele on üheks oluliseks uute teadmiste ja oskuste omandamise võimaluseks mitteformaalne õppimine noorsootöö tegevustes kaasalöömise kaudu. Mitteformaalses õpikeskkonnas saadud oskused ja kogemused tulevad noorele kasuks nii tööturul hakkamasaamisel kui individuaalsel kujunemisteel.

1.4.2. Noorsootöö olemus

Noorte arengu jaoks on olulise tähendusega vaba aeg ja selle mõtestatud sisustamine. Kõik noored vajavad tunnustust ning kui pere ja kool seda ei võimalda, otsitakse seda mujalt. Olulist rolli noore võimete ja oskuste arendamisel ning riskikäitumise ennetamisel omab noorsootöö.

Euroopa Nõukogu määratluse kohaselt on noorsootöö üldmõiste sotsiaalsetele, kultuurilistele, harivatele või poliitilistele tegevustele noortega ja noortele (Resolution of the Council ... 2010). Noorsootöö on osa noortepoliitikast ja koolivälisest haridusest, millel on tähtis osa noorte iseseisvuse arendamisel, nende jaoks paremate võimaluste loomisel ja nende ettevõtlikkuse suurendamisel (Euroopa Noortevaldkonna ...2009:12).

Noorsootöö eesmärgiks nimetatakse ühiskonnaliikmena toimetulekut. Noorte elus tulevad ette erinevad olukorrad ja sellest tulenevalt peavad noorsootööl olema paindlikud võimalused. Coussée'i (2010: 6) järgi on noorsootöö laiapõhjaline, kuhu kaasatakse erinevaid noori ning läbitakse erinevaid teemasid. Eeltoodu taustal on ilmne, et noorsootöö põhisisu, milleks on isiksuse terviklikuks arenguks tingimuste loomine, peab toetuma sotsiaaltööle, formaalsele haridusele ja tööhõivele. Samas toetab noorsootöö omalt poolt neid süsteeme, mis on suunatud noorte heaolu ja toimetuleku suurendamisele. (Enn, Kost 2003: 22)

Noorsootöö filosoofiline taust tugineb dr Kurt Hahni inimsõbraliku koolihariduse ja kasvatuse põhimõtetele, mis tulenevad Platoni filosoofilisest pärandist. Vastavalt filosoofilisele taustale on inimese areng keha, vaimu ja hinge harmooniline ühistöö. (Telemäki & Bowles 2001, viidatud Pihlakas 2003: 71 – 79 vahendusel) Vaba aja

teadlik ja sihipärane sisustamine noorsootöös on lahenduseks paljudele sellistele noortele, kes ei leia piisaval hulgal tunnustust kodus või koolis, samuti neile, kes soovivad ise teha ja otsustada (Vaap 2009: 52).

Rahvusvaheliselt on noorsootöö termin riigiti õigusaktidega äärmiselt erinevalt määratletud, erinevus saab alguse juba noore ea piiritlemisest. Enamikes riikides on noori lastest eraldavaks piiriks 18 või 21 eluaastat. EL noortepoliitikas on määratud noorte vanuseks vahemik 7-30. (Dibou 2012: 14) Eestis määrati seadusega noorte vanusevahemikuks 7–26 eluaastat (Eesti noorsootöö seadus 1999). Samal ajal kattub noore mõiste lapse ja alaealise mõistega kuni 18. eluaastani (lastekaitse seadus ja tsiviilseadustiku üldosa seadus) ja edaspidi täiskasvanu mõistega (tsiviilseadustiku üldosa seadus) (Kost 2013: 50).

Noorte vaba aja sisustamine arendavate ja elamusi pakkuvate tegevustega on Euroopas tekkinud ja arenenud viimase 100–150 aasta jooksul. Paljudes riikides on noortele täiendava arenguvõimaluse pakkumine lähtunud sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamise soovist. (Taru jt 2013: 105) Tänapäevane Eesti noorsootöö on aastakümnete jooksul kujunenud valdkond, kus on selgesti määratletud õigusruum ning eesmärgid, tegevus ja vahendid on strateegiliselt planeeritud (Schlümmer 2013: 155). Noorsootöö raamid pani paika 1999. aastal vastuvõetud Noorsootöö seadus. Seadusest lähtuvalt on noorsootöö noortele tingimuste loomine arendavaks tegevuseks, mis võimaldab neil vaba tahte alusel perekonna-, tasemekoolituse- ja tööväliselt tegutseda. (Noorsootöö seadus 1999) Noorsootöö toimib kaheksas valdkonnas: erinoorsootöö, huvialaharidus, noorteinfo ning nõustamine ja uuringud, noorsootööalane koolitus ning täiend- ja ümberõpe, tervistav ja arendav puhkus, noorte töökasvatus, rahvusvaheline noorsootöö, noorsootöö struktuuride ja noorte osaluse arendamine (Noortepoliitika ja noorsootöö strateegia 2006-2013).

Uueks, veel vähekasutatud noorsootöö meetodiks on kujunenud mobiilne noorsootöö. See on sotsiaalpedagoogiline meetod, mis loob noortegruppidega kontakti nende endi sotsiaalruumis, jõustades ning toetades noori nende toimetulekul ja pakkudes neile alternatiive sihitule hängimisele (Johanson 2010:20).

Noorsootöö rolli noore inimese arengus on raske ülehinnata, sest siin pakutakse noorele lisaks arendavatele väljakutsetele ja eneseteostusvõimalustele ka sotsiaalset võrgustikku ning tuge.

1.4.3. Noorsootöös osalemise olulisus

Iga ajastu noorsootöö kannab oma aja märke ja tal on ka vastavalt oma ajastu eesmärgid ja ülesanded. Noortega tehtava töö eesmärgiks on noortele arenguks eelduste loomine ja noore inimese toimetuleku toetamine. Noorsootöö aitab kujundada noorte eetilisi tõekspidamisi, abistab noort ümbritseva ühiskonna tundmaõppimisel, õpetab võtma vastutust ja suunab teadlike otsuste tegemisele (Reitav, Ristikivi 2010: 60). Noored võivad hakkama saada ühe või kahe suure ebaõnnestumisega oma elus, kuid kui ebaõnnestumiste arv suureneb, võivad noored murduda. On oluline suurendada noorte positiivseid tundeid läbi õnnestumiste. Õnnestumisi saab noor kogeda erinevates vaba aja tegevustes osaledes. (Gilligan 2000: 38) Kultuuri-, spordi- ja muud harrastused arendavad noore võimeid, nende kaudu omandatakse ühiskonnas heaks kiidetud väärtusi, käitumisnorme ja oskusi (Rosenblad, Randoja 2008: 64).

Johannes Käis on öelnud, et just väikerahvaste omakultuuri kandmiseks ja arendamiseks on vajalik, et iga rahvaliikme loovad jõud ja võimed võiksid kasvada, iga kasutamata jäetud üksikinimese arenemisvõimalus oleks kaotus üldsusele (Kalamees-Ruubel 2010: 29). Haridusministeeriumi definitsiooni järgi on huviharidusel arenguvõimaluste suurendaja roll. Samas on huvitegevuses osalemine ka lihtsalt alternatiiv organiseerimata vaba aja veetmisele, et hoida lapsi ja noori eemal ebasoovitavast käitumisest. (Väli 2013: 2)

Struktureeritud vabaaja tegevusi, nagu sport, kunst, hobid, meeskonnamängud, võib vaadelda kui üleminekuperioodi tegevusi. Need tegevused pakuvad noorele rahuldust, eneseväljendust ja seosmist motivatsiooni samal ajal soodustades tahtlikke jõupingutusi seatud eesmärkide poole püüdlemisel. (Fave, Bass 2003: 79-80) Mitmetes uuringutes (Bartko, Garst, Kleiber) seostatakse vaba aja sisustamist arendavate tegevustega paremate õpitulemuste, psühholoogilise heaolu ning selgema arusaamaga oma identiteedist (Trainor jt 2010: 183). Struktureeritud vabaaja tegevused õpetavad noort

inimest aega planeerima, aitavad tugevdada noore inimese sotsiaalset võrgustikku, soodustavad noore jaoks hinnatud gruppi kuulumise tunnet (Gilligan 2000: 44). Uuringutest (Mahoney, Statton) selgus, et organiseeritud vaba aja veetmise võimalused on noorte arengu seisukohast kasulikud sellepärast, et tavaliselt pakuvad nad toetava täiskasvanu juuresolekut, samas kui organiseerimata vaba aeg loob võimaluse esimesteks katsetusteks mõnuainetega ja soodustavad hälbivat käitumist (Trainor jt 2010: 180).

Noorsootöö aitab luua seoseid seatud eesmärkide, väärtuste ja võimaluste vahel (Noortevaldkond aastasse 2020 2013:8). Noorsootöös omandab noor vaba tahte alusel erinevaid kogemusi ja oskusi, mis aitavad tal näha ühiskonda mitmekesisemana, teha oma elus põhjendatumaid valikuid ja olla pädev igapäevastes olukordades (Pihor jt 2012: 1).

Noorte vaba aja mõtestatud sisustamist peetakse kriminaalpreventiivse töö üheks võimaluseks. Oluliseks peetakse noortekeskuste rajamist, mis tegelevad teavitamise ja nõustamisega, kuid ennekõike laste ja noorte vaba aja sisustamisega. (Jaanimägi 2004: 56) Noorsootöötajad töötavad tihti noortega haavatavatest gruppidest, kellel on piiratud juurdepääs nii infole kui arendavatele ennetustegevustele (Striman jt 2011: 73). Noorsootöös on tähtis iga üksik noor ning noorsootöötaja on tihti ainus täiskasvanu, kes võtab noore huve ja soove tõsiselt, küsib tema arvamust ja arvestab sellega, annab nõu ning suhtleb temaga kui teise isiksusega (Jung 2013: 35- 39). Noorsootöötaja on informeeritud noore ja kogukonna olukorrast ning saab aidata noort tema huvide ja tugevuste leidmisel, pakkudes samal ajal võimalust otsida tekkinud probleemidest väljapääsu (Kost, Kannelmäe-Geerts 2011: 45). Noorsootööst kõrvalejäämine, kui see ei ole lapse enda valik, viitab laste võimaluste erinevusele ja ebavõrdsusele. Noorsootöös osalemise uurimuste kohaselt jääb ligikaudu kümnendik lastest kõrvale nii huviharidusest, huvitegevusest kui ka kõigist muudest noorsootöö tegevustest. (Kirss, Batueva 2011: 40)

Noorsootöö oma erinevate võimalustega on oluline noorte sotsialiseerumise faktor. Noorsootöö pakub vähemate võimalustega ja sotsiaalselt tõrjutud noortele võimalusi

eduelamuseks ja enesehinnangu parandamiseks, aitab teha positiivseid otsuseid ja õpetab oma otsuste eest vastutama.

1.4.4. Noorsootööst eemalejäämisest tulenevad tagajärjed

Iga inimene tahab kuuluda gruppi. Kui noor inimene ei saa koos eakaaslastega osaleda teda huvitavates tegevustes, hakkab ta otsima väljundeid mujalt. Täiskasvanuks saamine on aeg, mil noorukid tihti kahtlevad oma võimetes, aeg kui nad on rahulolematud nii iseenda kui ümbritsevaga. See probleemiderohke periood toob endaga kaasa noorte käitumismaneere, mida ei aktsepteeri ei ühiskond, kool ega kodu. Noortel Eestis on palju probleeme, millest suurimad on sõltuvusainete tarvitamine, tõrjutus, varajane suguelu ja suguhaigused, koolikohustuse eiramine, koolivägivald, üksildus ning vaimne tervis.

Kui noorele ei suudeta teatud arenguetapil pakkuda teda huvitavat tegevust, leiab ta põnevust mujalt (Sikk 2003:69). Alaealiste komisjonide korduvkliendide hulgas on palju noori, kelle vastu ei tunta kodus huvi, kellel on probleeme õppimise ja käitumisega, kelle vaba aeg pole sisustatud (Tamm 2006: 47-48). Mitmed uurimused on kinnitanud, et nendel noorukitel, kelle kogu koolitundidele järgnev aeg möödub täiskasvanute järelevalveta, on suurem risk suitsetamiseks, alkoholi või narkootikumide tarvitamiseks ja tänavale sattumiseks (Hansson 2004: 29).

Erinevad probleemid elus ja lähisuhte ebapiisavus avaldavad negatiivset mõju noorte enesehinnangule. See on sageli põhjus, miks noor ei leia sõpru koolikaaslaste hulgast, vaid omasuguste, sarnast elu elavate noorte hulgast. Puudulik sotsiaalne võrgustik ja liigselt vähe võimalusi harrastustega tegelemiseks, on põhjusteks, miks noor ei saa oma eluga hakkama, tal puuduvad selleks vajalikud oskused ja tugevus. (Rannala 2001: 49) Kõige kergemini tekib ühtekuuluvus ja koostöö omasuguste vahel. See on aluseks erinevate gruppide tekkele ja annab inimesele juurde kuuluvustunnet ja tegutsemisjulgust. Negatiivne selle juures on see, et sellises grupis on küll suur grupisisene ühtsustunne, kuid vastandutakse nendele, kes on teistsugused. (Lauristin 2010: 22)

Paljud noored ei leia tänapäeva võimule ja tarbimisele orienteeritud ühiskonnas endale eesmärki ja kaotavad huvi ühiskonnaga integreerumiseks. Selle tulemusena eiratakse norme, otsitakse erinevaid reaalsusest põgenemise viise, tekib antisotsiaalne käitumine. (Meres 2002: 68) Ühiskonnas on palju noori, kes kannatavad psühhosotsiaalsete häirete all, millest levinuimad on depressioon, suitsiidid, söömishäired, sõltuvusainete tarvitamine, kuritegevus (Müürsepp 2006: 86).

Sõltuvusainete kasutamist võib nimetada hälbeliseks käitumiseks ja see kasvab suurte ühiskondlike muutuste ajal (Kiipus jt 2004: 74). Sõltuvuse puhul tuleb vaadata, kas probleem on uimastites või elusündmustes, mis viinud sõltuvuseni. Sageli tarvitatakse alkoholi üksinduse leevendamiseks ja pingete vähendamiseks. Alkohol võib küll näiliselt aidata, aga kui muid abinõusid oma tunnetega toimetulekuks tarvitusele ei võeta, tekib kergesti sõltuvus. Sama juhtub ka narkootikumide tarvitamise puhul. (Kooyman 2002: 18)

Mida nooremas eas alustatakse tarbimisega, seda suurem on tõenäosus sattuda sõltuvusse. Noorel, kes on hakanud tarvitama alkoholi enne 15. eluaastat on neli korda suurem oht sõltuvuse tekkimiseks kui nendel noortel, kes ei joo alkoholi enne 21. eluaastat (Rogers, Goldstein 2005: 47).

Noorte uimasti- ja alkoholitarbimine kasvab ning sõltuvusainete tarvitamist alustatakse üha nooremalt. 15–16-aastastest õpilastest on 18% igapäevasuitsetajad, 55% on vähemalt korra elus olnud purjus ja 32% tarvitanud elu jooksul illegaalset uimastit. (Allaste 2012: 14) Uuringu „Alaealiste hälbiv käitumine Eestis” 2006 aasta tulemustest selgus, et 15 -16 aastastest Eesti noortest on elu jooksul alkoholi tarbinud 87% (Markina, Šahverdov-Žarkovski 2006: 3), samas kui 2011 aastal läbiviidud Euroopa 15-16 aastaste noorte alkoholi- ja uimastikasutuse (ESPAD) uuringus märkis end tarvitanuteks juba 95% sama vanuserühma noortest ning sealjuures kolmandik on alkoholi proovinud enne 12. eluaastat (Alkoholipoliitika... 2012:11).

Eesti kooliõpilased alustavad suitsetamist võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikide noortega noorimas vanuses, keskmiselt 11,9-aastaselt. Eesti paistab võrdluses teiste

riikidega silma ka kooliõpilaste suitsetamise levimusmääraga, mis on üks kõrgemaid Euroopa Liidus. (Tubakapoliitika ... 2013: 48-57)

2011. aasta Euroopa 15 -16 aastaste koolinoorte seas läbiviidud alkoholi- ja uimastikasutuse uuringu (ESPAD) põhjal on uimastit proovinud 32% vastava vanuserühma kooliõpilastest, neist kanepit 24% , muud illegaalset uimastit peale marihuaana või hašiši 18% , 8% õpilastest oli tarvitanud ilma arsti korralduseta rahusteid või uinuteid, inhalante on elu jooksul proovinud 15% õpilastest (Vainu 2012: 18-19).

Tüüpiliselt tarvitavad teismelised alkoholi koos eakaaslastega ning nende käitumine sarnaneb eakaaslaste käitumisega. Alkoholi üleliia tarvitavate noorukite puhul on tunnuseks alanenud enesekontrolli võime, agressiivsus, sallivus kuritegeliku käitumise suhtes, vähene edukuse väärtustamine, madal enesehinnang. (Kihl 2004: 22) Kõige sagedamini põhjustab alkoholi tarvitamine õpilastel lahkkelisid ja riide vanematega ning sõpradega, probleeme õppeedukusega, õnnetusi või vigastusi, osalemisi kaklustes või löömingutes. Sagedased on alkoholi tarvitamise tõttu sekeldused politseiga. (Allaste 2012: 17)

Euroopa 15 -16 aastaste koolinoorte alkoholi- ja uimastikasutuse uuringus (ESPAD) toodi välja seos noorte uimastikasutuse ning selliste vaba aja tegevuste vahel nagu sage sõpradega õhtuti väljas käimine ja ajaviiteks ostukeskustes, tänavatel, parkides ja mujal jalutamine. Selliselt vaba aega veetnud noored on sagedamini proovinud narkootilisi aineid, tarvitanud alkoholi ja olnud purjus ning suitsetanud. Need, kes vähemalt korra nädalas tegelevad hobidega, on võrreldes teistega harvem proovinud narkootilisi aineid ning on väiksema tõenäosusega regulaarsed suitsetajad. (Reiska 2012: 25)

Sõltuvushäirete kõrval süvenevad noorukitel meeleluuhäirete (depressioon, ärevushäired) ja söömishäirete (eelkõige anoreksia) probleemid (Kleinberg 2002: 18). Noortel avalduvad vaimse tervise probleemid sageli funktsionaalsetes häiretes, näiteks sagedases koolist põhjusteta puudumises ja väheses õpiedus. Kui noor inimene kannatab depressiooni, siis tähendab see palju enam kui vaid rusutud meeleolu. (Gilbert 2009: 307) Kõige tõsisem ja lausa eluohtlik halva vaimse tervise avaldumisviis on

suitsidaalsus. Tallinna koolides 14–15-aastaste seas tehtud rahvusvahelise elusäästva sekkumisuuringu (SEYLE) tulemuste kohaselt on enesetapumõtetega Eestis üle 10% kõigist 13–15-aastastest kooliõpilastest, vähemalt korra on elu jooksul ennast mingil viisil tahtlikult vigastanud kolmandik kooliõpilastest (Pertel jt 2013: 46).

Kasvavaks probleemiks on laste ülekaalulisus: kui 2004. aastal oli Eesti Haigekassa andmetel ülekaaluliste laste osakaal 6%, siis 2012. aastaks on see 11%. Kooliõpilaste tervisekäitumise 2010. aasta HBSC uuringu andmetel olid igapäevaselt piisavalt kehaliselt aktiivsed vaid 14% 11–15-aastastest õpilastest. (Aasvee jt 2012: 26)

Eesti haridussüsteemi mureküsimus on noored, kes ei täida koolikohustust, langevad koolist välja enne põhihariduse omandamist või jäävad haridussüsteemist kõrvale pärast põhikooli lõpetamist ilma kutseharidust omandamata. Enamasti ei ole koolist kõrvalejäämine pelgalt noore laiskuse või väheste võimete küsimus, vaid viitab keerulistele probleemidele lapse ja teda puudutavate süsteemide suhetes. (Ilves 2013: 90)

Alaealiste ja noorte õigusrikkumistele pööratakse Eestis sarnaselt paljudele teistele riikidele suurt tähelepanu, kuna noorte seas on teiste elanikkonnagruppidega võrreldes kriminaalne aktiivsus suurim (Salla 2010: 174). Kuigi numbriliselt on alaealiste kurjategijate arv üldise kriminaalstatistika kontekstis stabiliseerumas, on alaealiste õiguserikkujate retsidiivsus suurenenud. Valdav osa noori õiguserikkujaid ei pane toime suuri ja raskeid kuritegusid, vaid pigem varavastaseid ja staatusega seotud rikkumisi, milleks võib olla koolikohutuse mittetäitmine, suitsetamine, alkoholi tarbimine ja avaliku korra rikkumine. Alaealiste väärtegedest moodustavad ligi 70% tubaka- ja alkoholiseaduse rikkumised. (Alaealiste kuritegude... 2006: 12-28) Alaealised õiguserikkujad ise peavad õiguserikkumiste sooritamise peamiseks põhjusteks kaaslaste ja sõprade negatiivseid mõjutusi, alkoholi tarbimist, probleeme õppimisega ja lagunenu perekeskkonda. (Vainu 2012: 20)

Noorte kaasamine toetab oluliselt kogu ühiskonna sidusust ning aitab kaasa noorte sujuvale integreerumisele Eesti ühiskonda (Vilu 2006: 21). Noorte kõrvalejäämine noorsootöö poolt pakutavatest arendavatest tegevustest, võimaluste puudumine kaasa

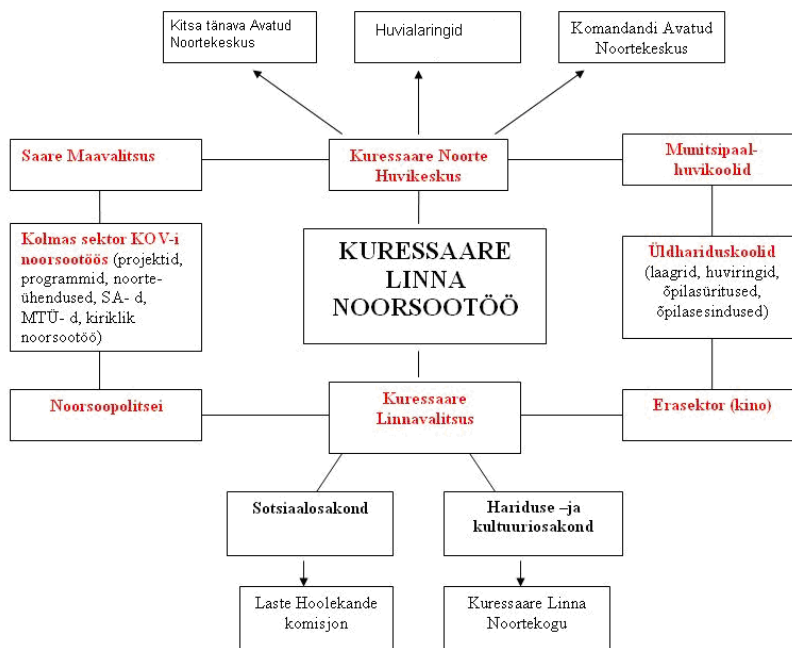

rääkida neid puudutavate otsuste tegemisel, oma oskusi arendada ja teadmisi rakendada, viib noored ühiskonnast võõrandumiseni ja probleemide tekkimisele ning vajaduseni kasutada alaealise mõjutusvahendi seaduse kohaldamist.

1.4.5. Noorsootöö Kuressaares

Kuressaare on väheneva rahvastikuga omavalitsus. Kuressaares elab Rahvastikuregistri andmetel 01.03. 2014. seisuga 14 040 inimest, kellest on 3196 noort vanuses 7-26. See moodustab 23% elanikkonnast. (Raiga suuline teade 01.03.2014)

Nii nagu terves Eestis, lähtutakse ka Kuressaares lõimitud noorsoopoliitikast. Kuressaare noorsootöö struktuur on välja toodud joonisel 1

Joonis 1. Kuressaare linna noorsootöö struktuur. Allikas: Kuressaare linnavalitsus 2014

Noorsootöö põhiliseks koordineerijaks Kuressaares on Kuressaare Linnavalitsus, hariduse ja kultuuri osakonna koosseisus on palgaline noorsootöötaja.

Seadusandlusest tulenevalt on noorsootöö korraldamine oma haldusterritooriumil kohaliku omavalitsuse ülesanne (Kohaliku omavalitsuse ... 1993).

Kuressaare linna noorsootöö arengukava ja tegevuskava on kokku pandud aastateks 2005–2013 ning selle sisuks on noorsootöö edendamine, noorte kaasatuse suurendamine, toetamine ja finantseerimine, informatsiooni edastamine ja analüüsimine. Arengukava tegevuste üldeesmärk on igakülgsest arenenud noor, visiooniks noortesõbralik linn – linnasõbralikud noored. Visioon kirjeldab tendentsi noorte arvu kasvule, aktiivseid tegevusvõimalusi pakkuvat linnaruumi ja tolerantsi variatsioonide suhtes. (Kuressaare linna ...2005-2013) Hilisem valdkonnapõhine arengukava puudub, kuid noori puudutavad alapunktid on olemas hariduse- ja sotsiaalvaldkonna alajaotustes Kuressaare linna arengukavas aastateks 2014–2020 (2030).

Linna eelarvest rahastatakse viie munitsipaalhuvikooli ja kolme üldhariduskooli huviringe, lisaks saavad toetust 14 spordiklubi ja kaks erahuvikooli (Huvihariduse register 2014).

Huviringide kuutasud on varieeruvad, alates tasuta huviringidest (kooliringid, vabaringid noortekeskuses ja SK Vesse) kuni 28,76 euron. Võimalus õppetasust vabastust saada (100%, 50%, diferentseeritud õppetasu) on garanteeritud kõigis teenust pakkuvates linna poolt toetatavates institutsioonides. (Salumäe suuline teade 1.03.2014)

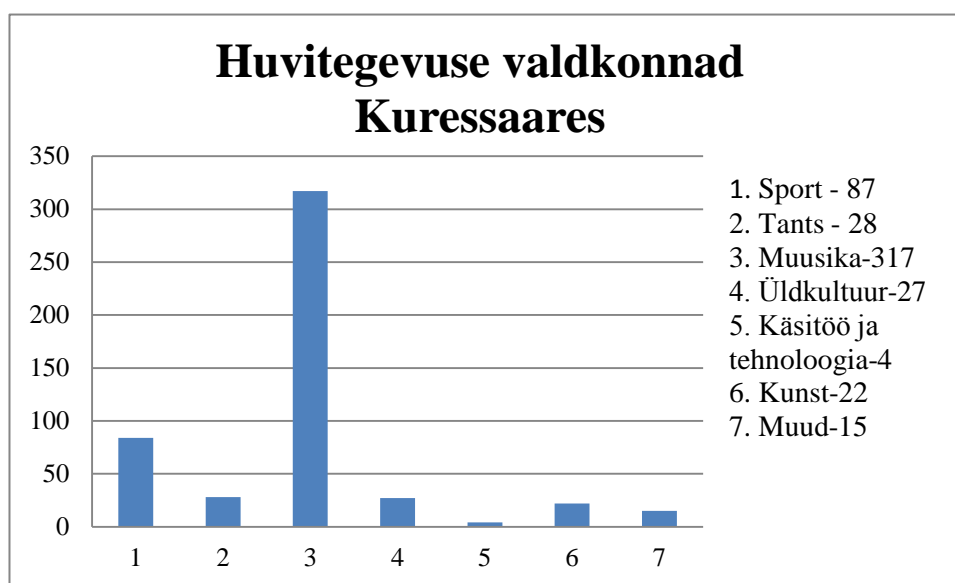
Kuressaare linna 2013 aasta sügisel käivitunud huvihariduse registri põhjal 01.03.2014 seisuga osales huvitegevuses linna üldhariduskoolide 2167 õpilasest 1081 noort ehk 50% kooliõpilastest. Nooremate õpilaste hulgas kuni põhikooli lõpuni on huvihariduses osalemine aktiivsem, alates gümnaasiumiosast väheneb ringides ja klubides osalemine hüppeliselt. Huvihariduses on valdavalt rohkem hõivatud tüdrukud. (Huvihariduse register 2014) Registri andmetele tuginedes pooled üldhariduskoolide õpilased ei osale huvihariduses, mis ei luba siiski järeldada, et kõik need noored on hõivamata. Kuressaare Huvihariduse registri põhjal saab ülevaate Kuressaare huvihariduses osalevate kooliealiste noorte kohta, kuid register ei kajasta noorte hõivatust õpilasesindustes, noorteorganisatsioonides ja –ühendustes, klubilises ja noortekeskuse tegevuses, kirikute noortetöös ja ekstreemspordi valdkonnas. Register ei kajasta Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasiumi noorte osalemist huvihariduses.

Kuussaare huvihariduse registri järgi on Kuussaares ligi 500 erinevat huviringi seitsmes valdkonnas. Registri andmeid analüüsid on selgesti näha muusika ja sportimisvõimaluste ülekaal, pea olematud on noorte võimalused leida tegevust tehnikavaldkonnas

2010 a. Kuussaare Noortekogu läbiviidud küsitlusest selgus, et võimaluste olemasolul tegeleksid noored näitlemise, ratsutamise, keeleõppe, filminduse ja fotograafiaga, tehnika, disaini, hoki ja iluuisutamisega (Tiik, Lallo 2010).

Kuussaare huvihariduse registri järgi on Kuussaares ligi 500 erinevat huviringi seitsmes valdkonnas. Registri andmeid analüüsid on selgesti näha muusika ja sportimisvõimaluste ülekaal, pea olematud on noorte võimalused leida tegevust tehnikavaldkonnas

Valdkonnapõhine ringide jaotus on toodud joonisel 2.

Joonis 2. Huviharidus Kuussaares valdkondade kaupa (autori koostatud).

Munitsipaalhuvikoolidena tegutsevad Kuussaare Noorte Huvikeskus, Kuussaare Kunstikool, Kuussaare Muusikakool, Saaremaa Spordikool ja Huvikool Inspira.

Ainus puhtakujuline noorsootöösutus Kuussaares on Kuussaare Noorte Huvikeskus, kus tegutsevad huviringid ja avatud noortekeskus kahel erineval aadressil. Avatud

noortekeskuses on mitmekülgsed võimalused vaba aja veetmiseks. Noortel on keskuses võimalus üles näidata omaalgatust ning korraldada erinevaid noorteüritusi, lisaks osaleda avatud keskuse poolt elluviidavates projektipõhistes ettevõtmistes. Alates 2007 aastast kolib noortekeskus suveks randa, pakkudes ka suvel noortele aktiivseid tegevusi. (Kuressaare Noorte... 2014) Huvikeskuse kaudu on võimalik osaleda noortevahetustes ja leida rakendust Euroopa Vabatahtlikus Teenistuses (Pöld, Luist 2008: 73-74).

Kuressaare Kunstikoolis on võimalik õppida joonistamist, maalimist, vormiõpetust, kompositsiooni, skulptuuri, nahkehistööd, graafilist disaini, arvutigraafikat ja keraamikat. Kuressaare Muusikakoolis õpetatakse pillimängu pea kõikidel instrumentidel, lisaks laulmist. Erinevalt teistest huvikoolidest toimub muusikakoolis õpe lähtuvalt riiklikest õppekavadest. Saaremaa Spordikoolis on noortel võimalus end treenida tõstmises, maadluses, kergejõustikus, ujumises, võrk-, korv- ja jalgpallis, lisaks purjetamises ja tennis. Huvikoolis Inspira toimub töö viies osakonnas – muusikaosakond, tantsu- ja spordiosakond, kunsti- ja käsitöösakond, pärimuskultuuriosakond.

Erahuvikoolidena tegutsevad Kuressaares Tantsustuudio Semiir ja erakunstikool Anne. Tantsustuudios Semiir on noortel võimalus oma vaba aega sisustada erinevate tantsustiilide omandamisel – showtants, hip hop, jazz street, lastetants, dance mix. MTÜ Saaremaa Kunstistuudio Erakunstikoolis Anne on võimalus õppida ehte meisterdamist, loovuse arendamist, gobelääni kudumist, siidimaali, mööbli restaureerimist, klaasikunsti jne

Eraõiguslikes spordiklubides saab tegeleda tennis, jalgpalli, korvpalli, jõutõstmise, maadluse, võistlustantsu, lauatennise, võitluskunstide ning motosportiga.

Noorteühendustest on Kuressaares esindatud MTÜ Just See ja MTÜ Taavet.

Noorteorganisatsioonidest on Kuressaares isamaalised Kaitseliidu noorteorganisatsioonid Noorkotkad ja Kodutütred, sotsiaalsete oskuste õpetamise ja toimetulevate ning sallivate kodanike kujundamisega tegelev noorteühing TORE, samuti osalevad noored meelsasti Eesti Punase Risti Saaremaa Seltsi töös (Saaremaa... 2014).

Kuressaares esindatud koguduste juures on noortel võimalus osaleda kirikute noortetöös.

Tähtis on noorte kaasatus neid puudutavate otsuste tegemisel. Noortel on võimalus osaleda osaluskogudes – Kuressaare noortekogus ja koolide juures tegutsevates õpilasesindustes.

Lisaks paljudele vaba aja sisustamise võimalustele on Kuressaares noorte jaoks loodud info- ja nõustamiskeskused. Teenuseid osutatakse vastavalt noorteinfo standardile. Saaremaa Karjäärikeskus tegeleb noortele karjääriinfo vahendamise ja karjäärinõustamise teenuste osutamisega. (Info maakonnas 2006)

Vajaduse korral on noortel võimalus pöörduda Saaremaa Noorte Nõustamiskabineti poole, kust noor saab kasulikku nõu ja vajadusel abi psühholoogi, günekoloogi, kirurg – meestearsti, ämmaemand – noortenõustaja poolt (Saaremaa Noorte Nõustamiskabinet 2014).

Noored inimesed vajavad võimalusi ja toetamist oma individuaalsel kujunemisteel, noortes tuleb arendada algatusvõimet ja vastutustunnet. Erilist tähelepanu, märkamist ja suunamist vajavad sellised noored, kelle kodu ja vanemad ei suuda pakkuda elus hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks kujunemiseks vajalikke tingimusi ja võimalusi. Kuressaare linn pakub oma noortele piisavalt tegutsemisvõimalusi, kuid puudu jääb tegevuste mitmekülgisusest. Pakutavatele võimalustele vaatamata leidub noori, kes ei osale noorsootöö poolt pakutavates tegevustes.

2. UURIMUS NOORSOOTÖÖ VAJALIKKUSEST; SELLEST EEMALEJÄÄMISE PÕHJUSTEST JA TAGAJÄRGEDEST KURESSAARE LINNA NÄITEL

2.1. Uurimuse metoodika

2.1.1. Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada noorte endi ja noortega tegelevate võrgustikuliikmete arvamus noorsootöö vajalikkusest, noorte noorsootööst eemalejäämise põhjustest ja sellega kaasnevatest ohtudest. Empiirilise osas tahab töö autor välja pakkuda abinõud, mis aitaksid vähendada noorte noorsootööst eemalejäämist ning sellest tulenevaid võimalikke negatiivseid tagajärgi.

Tulenevalt uurimistöö eesmärgist püstitas autor järgmised uurimisküsimused:

- Millised on sotsiaalse keskkonna mõjud noore arengule?
- Mis mõjutavad noore vaba aja sisustamise valikuid ning millised on noorsootööst eemalejäämise põhjused ?
- Kas ja millised on seosed noorte noorsootööst eemalejäämise ning perede majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku vahel?
- Kuidas mõjutavad noorte arengut sõbrad ja massimeedia?
- Millised on noorte noorsootööst eemalejäämisest tingitud võimalikud tagajärjed?
- Milline on noorsootöö roll ennetamaks noorte riskikäitumist?
- Milliseid abinõusid on mõttekas rakendada, et vähendada noorte noorsootööst eemalejäämist?

2.1.2. Uurimistöö meetodid, valim ja korraldus

Töö meetoditeks on temaatilise kirjanduse refereerimine ja empiirilises osas töö autori poolt läbi viidud fookusgrupi intervjuu ning noortega tegelevate võrgustikuliikmete intervjuerimine.

Töö teoreetilises pooles antakse ülevaade ühiskonna, pere ja sõprade mõjust noore inimese sotsialiseerumisele, noorsootöös osalemise vajalikkusest ja sellest eemalejäämisega kaasnevatest võimalikest tagajärgedest. Uurimistöös käsitletakse mitteformaalse hariduse rolli tänases ühiskonnas ning käsitletakse elamuspedagoogikat, kui sotsiaalkasvatuse meetodit, mis toetab, nagu noorsootöögi, inimest oma isiksuse arendamisel.

Käesoleva lõputöö empiiriline osa on kaheetapiline. Töö käigus viiakse läbi uurimus, mis hõlmab noorsootööst eemalejäänud noori ja neid ümbritseva võrgustiku liikmeid. Andmete kogumiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi valiku põhjuseks on uuritava probleemi keerukas ühene määratlemine ning seetõttu on oluline mõista olukorda pigem sõnaliste andmete kui mõõtmise osas. Uurimuse raames küsitleti ühteteistkümmet Kuressaare noorsootööst eemalejäänud noort ning kümnet täiskasvanut noortega seotud võrgustiku liiget ettevalmistatud intervjuude skeemide alusel.

Uurimistöö esimeses etapis viidi läbi kaks fookusgruppi ehk rühmaintervjuud Kuressaare noorsootööst eemalejäänud noortega. Noorte valimi kujunemise aluseks oli töö autori ametialane informatsioon, et vaatamata pakutavatele erinevatele võimalustele osalemiseks noorsootöös Kuressaare linnas, on noori, kes jäävad tegevustest kõrvale. Noorte valim moodustus lumepallimeetodil. Esimene kontakt loodi kahe noorega, kelle töö autor leidis Kuressaare populaarses noorte kogunemiskohas läbi viidud vestluse käigus fokusseerides püüdu leida noorsootöö tegevustest kõrvale jäänud noori. Vestluse käigus selgitati kahele „seemnele“ fookusgrupi intervjuu läbiviimise põhimõtet ning selle vajalikust just noorte endi kasu silmas pidades. Rühmaintervjuude läbiviimine oli raskendatud, kuna mitmed algselt „seemnele“ nõusoleku osalemiseks andnud noored, ei tulnud kokkulepitud ajaks kohale ning kokku tuli leppida uued gruppide kokkutulemise

ajad. Fookusgrupi intervjuu kasuks otsustas töö autor seetõttu, et rühmaintervjuul tunnevad antud sihtgrupi esindajad ennast mugavamalt ning vestluses teiste omaealistega, kes on uuritava teema kohaselt samas olukorras, avaldavad noored avameelsemalt oma arvamusi.

Fookusgrupi intervjuud alustati töö autori ja fookusgrupi läbiviimise põhimõtete tutvustamisega, selgitati osalejatele rühmaarutluses osalemisest saadavat kasu noorte endi huve silmas pidades. Töö autor kinnitas fookusgrupi intervjuudes osalejate anonüümsust ning saadud informatsiooni kasutamist vaid antud lõputöö tarbeks. Pikem arutelu toimus teemal, miks selliseid noorte arutelusid vaja on. Töö autor selgitas, et noorte kaasamine on üks noorsootöö valdkondi ning haakub otseselt fookusgrupi diskussiooni teemaga. Järgnesid sissejuhatavad küsimused noorte nime ja vanuse kohta. Edasist arutelu suunas intervjuu skeem (Lisa 1). Kvalitatiivsele uuringule kohaselt suhtuti intervjuu skeemi paindlikult, vajadusel esitas töö autor lisaküsimusi või andis noortele teemasse puutuvat informatsiooni. Intervjuu skeem hõlmas noorte peresuhteid, noorsootöölaseid teadmisi ning selles mitteosalemise põhjusi, kooliga seonduvat, sõpruskonda ja selle mõjutusi, meelemärke ja riskikäitumist.

Toimus kaks fookusgrupi intervjuud ajavahemikul 17.- 20. veebruar 2014. Rühmaarutelud toimusid Komandandi noortekeskuses. Kokku osales fookusgruppides 11 noort. Esimeses fookusgrupi intervjuus osales viis noort vanuses 10-17 eluaastat, kelledest oli kolm poissi ja kaks tüdrukut, rühmaaruteluks kulus 45 minutit. Teises fookusgrupi intervjuus osales kuus noort vanuses 13-21 eluaastat, kelledest oli kaks tüdrukut ja neli poissi, rühmaaruteluks kulus 57 minutit. Mõlemas fookusgrupis kasutati sama intervjuu skeemi. Esialgsed andmed jäädvustati diktofonile. Seejärel transkribeeriti salvestised Wordi tekstidokumentidena, mida oli võimalik hiljem kasutada analüüsimiseks ja interpreteerimiseks.

Uurimuse teises etapis viidi läbi kümme intervjuud noori ümbritseva võrgustiku liikmetega. Täiskasvanute valim moodustus eesmärgipäraselt, hõlmates viite fookusgrupi intervjuudel osalenud noorsootööst eemalejäänud noore vanemat ning viite noortega töölalaselt igapäevaselt tegelevat spetsialisti.

Spetsialistidest respondentide hulka kuulusid kohaliku omavalitsuse lastekaitse- ja noorsootööspetsialist, koolide huvijuhid ja noortekeskuse noorsootöötaja. Intervjueerimine viidi läbi Kuressaare Linnavalitsuse ja Kuressaare Noorte Huvikeskuse ruumides ajavahemikul 17-28. veebruar 2014. Intervjuude aeg oli eelnevalt respondentidega kokku lepitud. Spetsialistide intervjuud kestsid 30- 58 minutit. Esialgsed andmed jäädvustati diktofonile, hiljem transkribeeriti salvestised Wordi tekstidokumentidena, mida oli võimalik hiljem kasutada analüüsimiseks ja interpreteerimiseks.

Lapsevanematest respondendid leiti läbi fookusgrupi intervjuudes osalenud noorte. Noortega saadeti lapsevanemale koju kutse osaleda intervjuul, selgitades intervjuu vajalikkust ning toonitades vastajate anonüümsust. Üheteistkümnest kutse saanud lapsevanemast võttis töö autoriga intervjuu kokku leppimiseks ühendust viis lapsevanemat, kuus lapsevanemat kutsele ei reageerinud. Intervjuude aeg lepiti kokku respondentidele sobival ajal ning sobivas kohas. Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 1-12. märts 2014. Lapsevanemate intervjuude kestus oli 46- 55 minutit.

Andmete kogumiseks täiskasvanutel kasutati poolstruktureeritud süvaintervjuud. Erinevalt struktureeritud intervjuust, kus küsimused on kindlas järjestuses ette antud ja vastata saab valikvastustega, on poolstruktureeritud süvaintervjuus intervjueerijal olemas küsitluskava, kuid küsimuste sõnastus ja nende esitamise järgnevus on vaba ning vastaja saab oma kogemusi ja arvamusi vabalt enda valitud sõnadega kirjeldada. Poolstruktureeritud süvaintervjuu võimaldab uurijal küsimusi selgitada ja koguda seeläbi väga mitmekesist ja detailirohket informatsiooni, mis annab võimaluse uurimisteede põhjalikuks käsitlemiseks. (Laherand 2008: 1766- 193) Esialgsed andmed jäädvustati diktofonile, hiljem transkribeeriti salvestised Wordi tekstidokumentidena, mida oli võimalik hiljem kasutada analüüsimiseks ja interpreteerimiseks.

Intervjuu kava koosnes üheksast põhiküsimusest, mis sisaldasid erinevaid alaküsimusi. Intervjuu küsimused hõlmasid ühiskonna, perede sotsiaalse toimetuleku, sõprade ja meedia mõju noore kujunemisele, noorsootöös osalemise võimalusi Kuressaare linnas

ning tegevustest eemalejäämise põhjusi ning sellest tulenevaid tagajärgi, samuti ennetustegevust kaasnevate ohtude vähendamiseks.

Intervjuu küsimused olid jaotatud kahte alagruppi vastavalt valimile. Mõned küsimused alagruppides kattusid.

- Intervjuu küsimused lähivõrgustikku kuuluvale lapsevanematele/hooldajatele (Lisa 2)
- Intervjuu küsimused võrgustikku kuuluvatele spetsialistidele (Lisa 3)

Uurimuse käigus kogutud andmeid ja materjali käsitleti kvalitatiivsel *cross-case* meetodil, analüüsiti erinevatest intervjuudest pärit konkreetse teemaga seotud lõike. Noortega läbiviidud fookusgrupi aruteludel ning täiskasvanud võrgustiku liikmete intervjuudel saadud materjali analüüsiti koos. Autor tutvus saadud materjaliga kuulates salvestisi mitu korda. Peale intervjuudel saadud materjali transkribeerimist autor printis teksti ja analüüsis leidmaks teemad kategooriate loomiseks. Esile kerkisid kõige olulisemad teemad, millest respondendid kõige rohkem rääkisid. Tekkis viis erinevat kategooriat: sotsiaalse keskkonna mõjud noore sotsialiseerumisele, teadlikkus noorsootöö võimalustest ning osalemise olulisus, noorsootööst eemalejäämise põhjused, noorsootööst eemalejäämisest tulenevad ohud ning noorsootöö roll riskikäitumise ennetajana. Autor eristas teksti sees iga kategooria eraldi värviga, et lihtsustada enda jaoks tekstiühikute kategooriatesse paigutamist ning analüüsimist. Tekstiühikute kategooriatesse paigutamisel, lähtus uurimustöö autor nii uurimuse teoreetilisest raamistikust kui eelnevalt püstitatud uurimisküsimustest.

Analüüsi hõlbustamiseks kogutud kvalitatiivne materjal kodeeriti.

Analüüsi osas kasutatud intervjuueeritavad grupeeriti ja neile omistati järgmised koodid.

- valimisse kuuluvad spetsialistid tähistati koodidega SP1 - SP5
- valimisse kuuluvad lapsevanemad tähistati koodidega LV1 - LV5

2.2. Uurimisandmete analüüs ja uurimistulemused

Selgitamaks välja noorte endi ja noortega tegelevate võrgustiku liikmete arvamust noorsootöö vajalikkusest, noorte noorsootööst eemalejäämise põhjustest ja sellega

kaasnevatest ohtudest, viis töö autor läbi kaks fookusgrupi intervjuud ning kümme intervjuud noort ümbritseva võrgustiku liikmetega. Käesolevas peatükis esitatakse peamised uurimistulemused teemade kaupa, ilmestades neid valitud tsitaatidega intervjuueeritavatelt. Tsitaadid on puhastatud parasiitsõnadest. Väljajäetud tekstiosad on tähistatud märkega /.../.

Fookusgrupi tsitaadid on eetilistel kaalutlustel jäetud isikustamata, kuna rühmaaruteludel osalejad kuuluvad väikese kogukonna haavatavasse sihtgruppi ning võivad olla seetõttu äratuntavad.

Uurimistulemuste kokkuvõte on esitatud alapeatükis 2. 3.

2.2.1. Sotsiaalse keskkonna mõjud noore sotsialiseerumisele

Bronfenbrenneri ökoloogilise sotsialiseerumisteooria järgi mõjutavad last mitmesugused keskkonnad – kodu, sõbrad, kool, kogukond, ühiskonnakorraldus, mitmesuguste teenuste olemasolu ja kättesaadavus. Lapse heaolu kujuneb lapse ja nimetatud keskkondade vastastikusel suhtel. (Reinomägi jt 2013)

Ühiskonna mõjud noore arengule jõuavad nooreni läbi erinevate sotsialiseerimisagentide, eelkõige läbi kodu ja seal valitseva sotsiaalmajandusliku olukorra. Hanssoni (2004) järgi on laste arengu eelduseks majanduslike tingimuste olemasolu ning laste ja noorte käitumisprobleeme mõjutab perede raske majanduslik olukord, vanemate suur töökoormus, ajapuudus ning sellest tulenev laste järelvalvetus.

Kodu ja seal valitsevad olud on noorte jaoks delikaatne teema, millest meelsasti rääkida ei taheta. Fookusgrupis osalenud noored on valdavalt probleemsetest peredest ning sellest tuleneb usaldamatus täiskasvanute suhtes. Peamiste pereprobleemidena toodi noorte poolt välja üksikvanemaga ja paljulapseliste perede majanduslikud raskused, kehvad elutingimused, alkoholiprobleemid ning sellega kaasnevad füüsiline ja vaimne vägivald, kasuvanemate rohkus. Eraldi märkisid noored vanematepoolset huvipuudust noore tegemiste vastu. Noored ei kurtnud oma elukorralduse üle, kuid selgus, et nad peavad paljuski ise hakkama saama ning hoolitsema ka nooremate eest.

*/.../ Ma elan koos perega, mõnikord koos õe perega, mõnikord koos venna perega /.../
Meil on selline naljakas pere, meid on kuus, aga kõikidel on oma isa /.../ Ja minu kõige
suurema õe noorem laps on natuke vanem kui mina ja tema suurem laps on suurem kui
minu suurem vend /.../*

*/.../ Ma olen mõelnud, et oleks parem, kui teda poleks, kõigil oleks kergem /.../ midagi
pole parata, alkohol teeb oma töö /.../*

Noorte usaldamatus on põhjendatud, kuna nad ei ole tundnud täiskasvanute poolset tuge, vastupidi, nad on kogenud koolis ja kogukonnas sildistamist ja eelarvamusi, mis tulenevad kodusest olukorrast. Noored on õppinud kodust olukorda varjama ja ise omal jõul hakkama saama.

*Meie pere on jah suur pere, meid on kokku kuus last ja õel on veel kaks last ja vennal on
väike poiss, tal on naine ka, aga see on ka selline nagu suur laps /.../ Mind ei julgegi
keegi teistest kiusata, ainult õpetajad! /.../ need /.../ arvavad, et mina olen kõiges süüdi!
Süüdistavad minu peret, et vennad olid juba sellised! /.../ Ega see veel ei tähenda, et me
kõik vargad ja pätid oleme! Ainult meid süüdistatakse.*

Uurimuse antud osa ühtib lõputöö teoreetilises osas Kraavi (1999) väljaöelduga, et laps ei tunne ennast eakaaslaste seas võrdväärseks ning tal on oht saada sotsiaalselt tõrjutuks, kui perel ei ole küllaldaselt ressursse ja vajalikke oskuseid.

Võrgustikuliikmed tõid perede sotsiaalmajanduslikku olukorda mõjutavatest teguritest välja ühiskonnast tuleneva üha süveneva trendi, kus laps kasvab üksikvanemaga peres. Olukord, kus kodus tegeleb lapsega vaid üks lapsevanem, teine töötab pere toimetuleku tagamiseks kodust eemal, ei ole normaalne ning on igal juhul noort inimest negatiivselt mõjutav. Spetsialistide arvates on mõju suurus noore vanusest ja noore eest vastutavast inimesest. Eriti probleemsed on spetsialistide arvates olukorrad, kus laps jääb täiesti omapäi või vanavanemate hooldada. Hilisteismeliste puhul toodi välja sellise olukorra positiivne pool - noorte kiirem iseseisvumine. Lapsevanemate vastustest selgus, et üksinda last kasvatada on väga keerukas, ei ole vahet, kas tegu on üksikvanemaga või töötab teine vanem kodust kaugemal. Üks lapsi üksi kasvatav lapsevanem lisas, et üksinda last/ lapsi kasvatav vanem ei oma sageli ülevaadet laste

tegevusest, sest majanduslike kohustuste tõttu peab üksikvanem väga palju, lausa mitme kohaga töötama.

Lapsele on vaja mõlemat vanemat. /.../ Samas kui on valida selle vahel, kas peres on laual leib ja muu eluks vajalik, siis ilmselt ei ole valikut. Vanema puudumine võib tekitada võõrandumist, kannatavad omavahelised suhted. /SP5/

Vanemale noorele annab üksi toimetamine juurde iseseisvust, noorematele on olukord kurb, teismelistele ohtlik, sest nende jaoks tähendab vanemate eemal töötamine tihti järelevalvetust. /SP2/

Noored pidas häid suhteid oma vanematega oluliseks, kuid probleemide ilmnemisel usaldatakse pigem sõpru, kui vanemaid. Usaldamatuse ühe põhjusena toodi välja vanemate kohatine liigne rangus. Oma suhteid vanematega hinnati headeks tingimusel, et noored teevad nii nagu vanemad tahavad või vanemad ei ole kõikidest probleemidest teadlikud. Kus ja kellega noored oma vaba aega veedavad üldjuhul vanemad ei tea. Selgus, et vanemad tunnevad pealiskaudset huvi noore tegemiste vastu, kuid tegelikult see neid väga ei huvita. Noored on selgeks saanud valikulise info jagamise vajalikkuse. Koos vanematega sisustavad noored väga vähe oma aega, ühiseid ettevõtmisi koos peredega praktiliselt polnudki.

Ma saan ka emaga väga hästi läbi, kui ma teen seda mis ta tahab, aga jah, kui ma teen midagi sellist, mis talle ei meeldi, siis ta solvub mu peale.

/.../ Ise ma ei räägi otse midagi. Emale ma räägin, /.../ kui ta küsib /.../ kaudselt, aga nõnda mitte päriselt. No oleneb asjast ka.

Noortele läheb kodus toimuv väga korda, nad muretsevad kodus toimuva pärast, kuid samas nad häbenevad oma kodu. Murdeealised püüavad olukorrast ülbusega üle olla, kuid vanemad noored oskavad olukorda suhteliselt adekvaatselt hinnata ja süüdistavad probleemide tekitajat. Oma väljaütlemistes on noored julmalt otsekohesed.

/.../ Meie vennaga ei ole süüdi, et meie isa selline on, vanaema ju kasvatab meid, me oleme lasknud emal oma elu elada /.../ Ema oli 15, kui vend sündis ja peaaegu kohe

peale minu sünni läks ema ära /.../ Me jäime joodikust isa juurde /.../ kuidas me pidime kasvama?

Mul pole tunnet et mul oleks enda pere, kellega ma koos asju teeks, või kellega ma koos oleks, aga sellist asja pole, et nagu on pere, peretunnet ei ole, põhimõtteliselt mul on tunne, et ma ei kuulu kuhugi.

Võrgustikuliikmete arvates on kodus valitsevatel suhetel oluline roll noore arengus. Vanemate liigne hõivatus tööga või töötusest ja alkoholismist tingitud ebastabiilne kodune õhkkond tekitab olukorra, kus lapsevanemal ei ole aega, sageli ka tahtmist, oma lapse käekäigu vastu huvi tunda. Sellised lapsevanemad tegelevad vaid iseendiga ja enda probleemidega ning laps jääb nende jaoks tahaplaanile. Sageli piirdub vanemlik hoolitsus vaid lapse materiaalsete vajaduste rahuldamisega, lapse emotsionaalsed vajadused jäävad märkamata ning sageli ei panda kodus tähele ka seda, kui lapsel on tekkinud probleemid kas koolis või eakaaslastega suhtlemisel. Laps elab füüsiliselt perekonnas, ent psühholoogiliselt teda ei märgata. Kui laps ei saa vanematel piisavalt tähelepanu hakkab ta seda otsima läbi probleemse käitumise.

Majanduslikud probleemid peres viivad tihti suurte probleemideni /.../ Eriti tänapäevases asjade ühiskonnas. Lapsel on piiratud osalemine erinevatel üritustel, ekskursioonidel. Laps võib sattuda koolikiusamise ohvriks. Samuti võivad majanduslikud raskused peres tuua kaasa noorele alaväärsustunnet. /SP4/

Kui laps näeb, et vanemad ei hooli sellest, mida ta teeb, hakkab ta otsima kedagi, kelle jaoks tema tegemised korda lähevad. Sageli satutakse nii suuremate (vahel ka täiskasvanute) vaatevälja), kes lapsi oma eesmärkidel ära kasutavad. /SP3/

Tõrjutuse riskis on eelkõige harjutud nägema sotsiaalselt toimetulematute perede lapsi, kuid koos majandusliku kihistumisega võivad eakaaslaste poolt tõrjutuks saada ka väga heade materiaalsete võimalustega perede lapsed. Noorte arvates on hea, kui peres ei ole majanduslikke probleeme, kuid vanemate poolt antud raha ja kallid asjad ei tohiks asendada omavahelist igapäevast suhtlust. Noored kasutavad sellist olukorda ära, suur taskuraha võimaldab neil hankida sõltuvusaineid nii endale kui sõpradele ning tagajärjeks on mitteaktsepteeritav käitumine. Sellises olukorras olevad noored

kahtlustavad, et nendega ollakse sõbrad ainult nende rahaliste võimaluste pärast. Spetsialistide arvates teevad sellistes peredes vanemad laste eest otsuseid või elavad laste peal välja oma täitumata unistusi ning on liiga nõudlikud.

Liigne nõudlikkus ja ülehooldamine võib tekitada lastes erinevaid probleeme alates õpitud abitusest kuni laste ülepingest tingitud haigestumiseni. Kahjuks ei ole harvad ka need juhused, kus laps ei suuda vastata vanema liiga kõrgetele nõudmistele ning satub tõsisesse probleemidesse. /SP1/

Emaga ma mõnikord saan läbi /.../ Raha ma saan alati ja nii palju kui küsin /.../ aga ta ütleb et teen talle häbi! /.../ Ta ei kuulagi, kui ma talle midagi rääkida tahan, talle on tähtis tema karjäär ja mis teised arvavad /.../ Meil on kõigil õnneks oma tuba, siis ei peagi omavahel rääkima, saab rahus olla.

Pere sotsiaalse toimetulematuse, noorte noorsootöö tegemistest eemalejäämise ja sellest tuleneva probleemkäitumise vahel on seos. Kõik kodusest olukorrast tulenevad probleemid pärivad negatiivselt noore sotsiaalset arengut – mõjutavad noore emotsionaalset arengut, vähendavad noore enesekindlust, tekitavad madalat enesehinnangut ning protestimeelsust, vähendavad laste rõõmsameelsust, pärivad huviharidusega tegelemise võimalusi. Üritades asendada kontakti defitsiiti, võib selline noor sattuda halba seltskonda, alustada korrapäratut suguelu, kuna nii tekib tal vajalikkuse illusioon. Seos tõrjutuks saamise ning pere sotsiaalmajandusliku olukorra vahel tuli välja ka noorte fookusgrupis, kus toodi välja, et kodust olukorda püütakse varjata, kuid väikelinnas see ei õnnestu ning kodune taust saadab noort nii koolis kui väljaspool kooli.

Uurimuses sai kinnitust lõputöö teoreetilises osas autori poolt välja toodud Kraavi (1999) sõnastatud väide, et lapsel on oht saada sotsiaalselt tõrjutuks, kui kodu ei taga lapse arenguks vajalikke tingimusi, perel ei ole küllaldaselt ressursse ja vajalikke oskuseid.

Noorte edasist arengut ja hakkamasaamist mõjutavad oluliselt väärtushinnangud, millele toetudes nad omi valikuid teevad. Noored ei oska välja tuua ühtegi eriti olulist asja oma elus. Sarnaneda tahetakse edukate inimestega, sest noortele meeldib meedias kajastatav

staaride elustiil. Noored arvavad, et eesmärkide saavutamiseks võib kasutada ka lubamatuid vahendeid, sest ka täiskasvanud teevad nii. Täiskasvanuelus tahavad noored materiaalses mõttes paremini elada, et neil ja nende lastel poleks millestki puudus. Noored tunnevad ühiskonnast tulenevat survet olla kuulus ja edukas, omada uusi ja kalleid asju. Riietus ja üha uued tehnilised vidinad aitavad pääseda ihaldatud seltskonda ja välistavad alavääristamise eakaaslaste poolt. Raha on vaja nii palju, et saaks ära elada, kuid äraelamist defineeriti erinevalt. Vanemad noored väärtustasid häid suhteid ja sõpru, kuid tunnistasid, et nende omamine ei sõltu neist endist.

Tegelikult on kõik väga kallis aga sellest ei räägita, keegi ei julge tunnistada, et raha pole /.../ Sellepärast ma räägingi, et raha pole väärtus, aga seda peab olema, et hästi elada.

Aga kuulsus on ka tähtis /.../ sa vaata neid vendi kes BMX tegijad on, /.../ ja räpparid, nendel on ju /.../ raha ja nad võivad teha, mis tahavad, kui midagi on, siis nad ei tee väljagi. /.../ Nii peab elama, mitte kogu aeg mõtlema ja rottima.

/.../ arvan et minu jaoks on tähtsam, et koolis oleks kõik korras või sõpradega suhted oleks head /.../ Kodus võiks ka kõik korras olla aga seda ei saa.

Täiskasvanud võrgustiku liikmete seisukoht oli, et noorte väärtushinnanguid kujundavad tänapäeval rohkem ühiskonnas toimuv, valitsev moraal ning massimeedia, lapsevanematel on üha raskem oma väärtusi noortele edasi anda. Lapsevanemad ja spetsialistid olid üksmeelel, et ühiskonnas valitsevad asjade- ja edukultus ning kohatine moraal puudumine on muutnud noorte väärtushinnanguid: noored väärtustavad eelkõige raha ja muid materiaalseid väärtusi, mille saamiseks ei põlata ära ühtki vahendit. Väärtustest rääkides tõid võrgustikuliikmed välja noorte seas leviva edukultuse - kes ei ole võitja, on luuser ning satub põlu alla.

Lapse väärtushinnangud saavad alguse kodust, aga kodu väärtushinnanguid mõjutab ühiskonnas toimuv. Kui kodus võetakse üle meie ühiskonnas valitsev asjadekultus, kandub see üle ka lastele. /LVI/

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noored võtavad omaks ühiskonnas üldiselt levinud tarbimiskultuuri ja väärtushinnangud, suur osa väärtuste kujunemisel on ka eeskujudel ja iidolitel.

Noortega töötavad igapäevaselt erinevad institutsioonid, mis toob kaasa asjaajamise keerukuse, kuna iga ametkond esitab noorele omad nõudmised. Töö teoreetilises osas tuuakse välja Paaveli (2004) arvamus, et Eestis on laste ja noortega tehtavas töös erinevate ministriumite keskse positsiooni tõttu palju killustatust, tegevuse parandamiseks oleks vaja lastekaitse ja noorsootöö kokkusulandumist. Lapsevanemad leidsid noortele suunatud institutsioonide koostöös Kuressaares puudusi. Probleemi ei lahendata noorekeskselt, on palju jooksumist, info kipub kaotsi minema, mõningatel juhtudel tunnetati erinevate institutsioonide vahelist rivaalitsemist. Leiti, et kõiki noori puudutavaid probleeme tuleb lahendada komplekselt ning seetõttu oleks kahe valdkonna – noorsootöö ja lastekaitse - ühinemine nii lapse kui perede seisukohalt vajalik. Välja toodi erinoorsootöö parendamise ja lapsevanemate koolitamise vajadus, sest praegu kasutavad noored ära vanemate teadmatust erinevates valdkondades (infotehnoloogia, uimastid).

Peaks küll (ühinema). Kohati tundub, et iga ametnik vaatab vaid oma valdkonda ja ühtset pilti ei ole, rohkem koostööd võiks olla. /LV3/

Spetsialistid ei pidanud ühtse institutsiooni loomist mõttekaks ning vajalikuks, kuna igal ametkonnal on omad seadustest tulenevad õigused ja ülesanded. Spetsialistid viitasid koostöövõrgustiku tõhusa toimimise vajalikkusele igal noorega kokkupuutuval tasandil.

Koordineeritust oleks rohkem vaja küll. Kohati tundub, et on rivaalitsemist, võitlust laste pärast. Iga spetsialist tegeleb lapsega lähtuvalt oma spetsialiteedist, lapses ei nähta tervikut. /SP2/

Siinkohal leidis teooria osas viidatud noorsootöö ja lastekaitse koondumise vajalikkus ühtseks valdkonnaks osaliselt kinnitust, sest lapsevanemad viitasid ühinemise vajalikkusele, samal ajal olid spetsialistid ühinemise vastu, nentides suurema koostöö vajadust.

2.2.2 Sõprade ja massimeedia mõju noore sotsialiseerumisele

Lõputöö teoreetilises osas toob töö autor välja Saphiro (2002) vahendatud Freudi õpilase Sullivani seisukoha sõprade olulisuse kohta noorukieas.

Noore võime luua suhteid eakaaslastega on oluline arengu osa. Koos eakaaslastega omandatakse erinevate tegevuste käigus uusi sotsiaalseid oskusi ja suhtlemisreegleid. Kõik, eriti noored vajavad tunnet, et kuuluvad kuhugi. Kaaslastepoolne omaksvõtt või tõrjumine on olulised gruppides toimuvad protsessid. Sõpradel on noorte elus oluline roll: eakaaslastel on sageli ühised huvid ja ettevõtmised, koos otsustatakse vaba aja veetmine, sõprade arvamus on tähtis ja sõprade olemasolu annab kaitstuse. Noortel on sõpru, kellega koos aega veeta, kuid päris sõpru, keda usaldada saab, on vähe. Sageli tuleb ette sõpradepoolset pahatahtlikkust ja reetmist. Heade sõprade olemasolu on eriti tähtis koolikaaslaste seas, sest eraldihoidjaid hakatakse kiusama. Kõik fookusgrupi intervjuudes osalenud noored on kogenud suuremal või vähemal määral koolivägivalda. Noored on arvamusel, et pidevalt kiusatu hakkab kannatama alaväärsuse all ning ei taha enam koolis käia. Kui selline noor ei saa ka kodupoolset toetust, hakkab ta otsima reaalsusest põgenemise viise. Sageli on reaalsusest põgenemise viisiks elamine virtuaalmaailmas. Kiusamise lõpetamiseks püüab kiusatav mõnikord ennast teha vastuvõetavaks mingile kambale ja saada seeläbi kaitset, muutudes seega kiusatust kiusajaks. Noorte arvates füüsilist kiusamist esineb rohkem nooremate ja vaimset vägivalda vanemate õpilaste seas.

Jah, mitte et otseselt kiusatakse /.../ kiusatakse väiksemates klassides, mind kiusati ka, aga praegu on rohkem selline nagu, /.../ ma ei oska seletada, ei tehta nagu välja.

Võetakse mingi kamp kokku ja siis kes nõrgem on või arem, minnakse ja tehakse. /.../ Koolikott võetakse ära, asjad visatakse maha, mõnikord tehakse riided katki.

Grupikuuluvus on noorele oluline ja rühmaarutelul osalenud noored näevad ennast kampa kuuluvatena. Kampakuulumise eelistena toodi välja seal valitsev kokkukuuluvus– ja vajalikkusetunne, hea läbisaamine, üksteisest hoolimine ning kambaliikmete kaitsmine väljapoolt tulevate erinevate „ohtude“ eest. Gruppi kuuluvad erinevas vanuses noored, kuid neil on koos hea ja kindel olla: kõigil on suhteliselt

sarnane taust ja sarnased elukogemused. Grupis on välja kujunenud grupisisene hierarhia, nooremad peavad alluma vanematele, on ka grupiliidrid, kelle arvamust aktsepteeritakse.

./.../ päris sõpru on mul ainult üks ./.../ ja siis veel on see ./.../ seltskond, seal ka ei kiusata ./.../ Seal on nagu kõik koos ja saavad omavahel hakkama ./.../ Pole vahet, kas oled kaheksa või kaheksateist, kõik suhtlevad omavahel ./.../ mujal see nii ei ole. ./.../ Ja kui tahetakse kellelegi tappa anda, siis kõik lähevad appi.

Uurimuses sai kinnitust lõputöö teoreetilises osas autori poolt välja toodud professor Marju Lauristini (2012) seisukoht, et gruppides, mis moodustuvad omasugustest, on tugev ühtsustunne, kuid tugevalt vastandutakse teistsugustele.

Võrgustiku liikmed olid üksmeelel, et sõpradel on noore inimese elus teatud ajal olulisem roll kui perekonnal. Spetsialistide arvates suhtlemine eakaaslastega sisendab ühtekuuluvustunnet, juhul kui laps ei leia tuge kodust ega koolist, on sõbrad need, kes mõistavad. Sõbrad määravad sageli ära selle, millega noor inimene oma vaba aega täidab ning milliseks kujuneb tema tulevik. Lapsevanemad märkisid, et vanemad peaksid jälgima millise seltskonnaga noor oma aega veedab, et laps ei satuks valesse sõpruskonda. Spetsialistide arvates on kuulumine sõpruskonda inimese seesmine vajadus ja selle vastu ei saa ega tohi võidelda. Lapsevanemad ei saa lapsele seltskonda valida, kuid nad peavad teadma, kellega noor suhtleb, sest sõbrad võivad olla nii positiivsed innustajad ja eeskujud, kui pahategudele kallutajad.

Sõbrad mõjutavad sageli noore käekäiku rohkem kui lapsevanemad (kui satutakse halba seltskonda), samas on kasvamas trend, kus vanemad ütlevad, kellega võib ja kellega ei või sõbrustada. Sõprade puudumine või sõpradest ilmajäämine mõjutab nii lapse edasijõudmist koolis kui ka käitumist./ SP2/

Sõprade olulisus noore inimese elus sai kinnitust uurimuses: nii fookusgrupi noored kui täiskasvanud võrgustikuliikmed tõdesid, et sõbrad muutuvad mingil eluetapil tähtsamaks kui perekond, nendega veedetakse meelsasti aega ning nendele usaldatakse mured.

Noored on meediast sõltuvuses ning see mõjutab igat nende elu tahku. Noore inimese jaoks on igapäevane meediatarbimine elu loomulik osa, meediat ei nähta oma elu mõjutajana. Meedias väidetu on absoluutne tõde, mis ei kuulu vaidlustamisele. Noored ei näe sotsiaalmeedias suhtlemises midagi halba, leitakse, et selline suhtlemisviis võimaldab leida rohkem sõpru. Mingit internetist tulenevat ohtu noored ei näe, kuigi tunnistavad, et suhtlusvõrgustikes esineb halvastiütlemist, kiusamist, lausa mõnitamist.

No see on loomulik! /.../ Siin saab asjadest rääkida nii nagu on, pole vaja karta /.../ Ja sõpru saab rohkem, noh, keegi sõbra sõbra sõbra sõber lisab sind ja nii ongi üks sõber juures. Me vahepeal võistlesime, kellel on rohkem sõpru.

Täiskasvanud tunnistavad meedia murettekitavalt suurt mõju noorte väärtushinnangute ja elustiili kujunemisele: meedia võib aidata lapse arengut juhtida soovitud suunas, kuid võib arengule ka kahju tekitada. Noorte seas levib agressiivsus, kuulsusjanu, väärtustatakse sellist elustiili nagu esitlevad meediastaarid, sageli tehakse ka hobide ja elukutse valik meedia mõjutusel. Lapsevanemad leidsid, et paljud noorte konfliktid saavad alguse sellest, et nad ei oska reaalelus suhelda. Spetsialistid olid mures valimatust meediakasutusest tuleneva väärarusaamade leviku pärast noorte seas. Sellise olukorra vältimiseks peavad täiskasvanud lapsi meedia tarbimisel suunama, kuid kahjuks puuduvad paljudel, eelkõige lapsevanematel, selleks vajalikud teadmised ja oskused

Massimeedia mõjudest ei jää tänapäeval keegi puutumata, kuid eriti mõjutatavad on noored. Olenevalt vanusest otsitakse meediast kas eeskujusid või võetakse üle meediakangelaste väärtushinnanguid. Sageli täiskasvanud ei tea, mida lapsed internetis teevad ja see võib viia kurbade tagajärgedeni: paljudel juhtudel esineb internetis palju kiusamist, mis tuleb ka reaalsesse ellu. Noori tuleks julgustada rohkem tegutseda reaalses maailmas ning selgitada internetis valitsevaid ohtusid. /SPI/

Seega sai uurimuses kinnitust lõputöö teoreetilises osas autori poolt välja toodud Leino (2000) seisukoht pereväliste sotsialiseerijate (institutsioonid, eakaaslaste rühmad, asja- ja iidolikultuur) mõju suurenemise kohta noorele inimesele.

2.2.3. Teadlikkus noorsootöö võimalustest

Töö autor toob lõputöö teoreetilises osas välja Trainor jt (2010) seisukoha, mille kohaselt lisaks kodule, koolile ning sõpradele mõjutab noorte sotsialiseerumisprotsessi oluliselt nende vaba aja kasutus.

Vaba aeg on noorte jaoks aeg, mis kuulub vaid neile, kus puuduvad kohustused ning nad saavad kas üksi või koos sõpradega teha neile meeldivaid asju. Organiseeritud vaba aja veetmist (osalemine huvitegevuses, noorteorganisatsioonis) ei pea noored vabaks ajaks. Eelistatumad vaba aja tegevused fookusgrupi noorte jaoks on sõpradega väljas olemine, linnatänavatel ja kaubanduskeskustes aja veetmine.

No lihtsalt vahest lebotad, /.../ ei tee mitte midagi, ei lähe mitte kuhugi, /.../ et noh vabalt olla, et ei oleks mingeid kohustusi või selliseid asju.

Niiviisi käidki mööda linna, vaatad kus keegi on /.../ mõnikord läheme kellelegi külla ja siis oleme niisama, räägime juttu, mängime karate.

Euroopa Nõukogu määratluse kohaselt (Resolution of the Council... 2010) on noorsootöö üldmõiste sotsiaalsetele, kultuurilistele, harivatele või poliitilistele tegevustele noortega ja noortele.

Noorte teadlikkus noorsootööst ning selles osalemise võimalustest oli fookusgrupi arutelul osalenud noorte seas pea olematu. Noored ei osanud seostada noorsootööga erinevaid vaba aja veetmise võimalusi. Noorsootöö terminiga seostusid noortel vaid noortekeskused, mõni noor nimetas ka noorte poolt tehtavat tööd ja noorsoopolitsei. Noortele tuli üllatusena, et koolis tehtav klassiväline töö, osalemine spordi-, muusika- ja kunstikoolis, erinevad huviringid ning sportimisvõimalused on kõik noorsootöö erinevad valdkonnad. Noortel puudusid igasugused teadmised noorte nõustamisvõimalustest ning kaasamisest. Noori üllatas pakutavate võimaluste rohkus ja tõsiasi, et osa võimalustest on kas minimaalse tasu eest või hoopiski tasuta.

Äkki see töö, mis noored teevad, /.../ seal malevates ja oma ÜKT tunnid?

Noorte huvikeskused, noorsoopolitsei ja rohkem ma ei teagi midagi.

Seega võib järeldada, et noorte teadlikkus neile loodud vaba aja veetmise võimalustest noorsootöös osalemise kaudu on puudulik. Noorte vähest teadlikkust saab põhjendada huvipuudusega pakutava vastu.

Lapsevanematest võrgustikuliikmed, samuti nagu fookusgrupis osalenud noored, ei osanud siduda noorsootööd noortele pakutavate vaba aja tegevustega. Spetsialistid olid noorsootöö võimalustest teadlikud. Kuressaare noorte võimalusi noorsootöös osalemiseks hindasid lapsevanemad ja spetsialistid erinevalt. Lapsevanemad märkisid, et vaatamata pakutavate võimaluste olemasolule, ei ole need võimalused kõikidele noortele infopuuduse ja kõrge osalustasu tõttu kättesaadavad. Lapsevanemate poolt toodi välja pakutavate võimaluste suunatus nooremaelastele, samaaegselt kui just murdealised vajaksid rohkem vaba aja organiseeritud sisustamist. Lapsevanemate jutust koorus välja erinoorsootööga tegelemise suurem vajadus.

Lapsevanemana ma ei teagi noorsootöö võimalusi /.../ kus ja kuidas, sellest ülevaadet ei saa. Ei suuda selles inforägastikus orienteeruda, oleks vaja koondunud infot, kus kirjas erinevate võimaluste maksumus ja samuti tasuta võimalused. /LV2/

Tuleb arvestada, et on ka neid lapsi, kes mingil põhjusel nende seast endale midagi sobivat leidnud ei ole. Lapsed ei ole kõik ühesugused, mis ei tähenda, et need teistsugused oleksid halvemad, pigem vajavad nad erilist ja personaalsemat tähelepanu. Samuti vajavad selliste laste vanemad mingit tugigruppi, et saada ühiselt arutada probleeme, leida sobivaid lahendusi, algatada projekte noorte mõtestatud vaba aja veetmise parandamiseks jne /LV3/

Siinkohas ühtis lapsevanemate arvamus noorte poolt fookusgrupis väljaöelduga, et puudub info osalemisvõimaluste kohta ja vanemale sihtgrupile mõeldud huvipakkuvad tegevused on oma kalli osalustasu tõttu noortele kättesaamatud.

Spetsialistide arvavad, et Kuressaare noortel on head võimalused osalemaks noorsootöös. Spetsialistide arvates need noored, kes on tõsiselt huvitatud, leiavad endale tegevust. Välja toodi huvihariduses ja –tegevuses osalemisvõimaluste rohkus, kuid leiti, et puudus on tehnikaringidest ja poistele suunatud tegevustest. Kaetud on peaaegu kõik noorsootöö valdkonnad, kuid valdkonnad on kaetud ebaühtlaselt: kõige vähem

tegeletakse erinoorsootööga ja noorsoo uuringutega. Peamise nõrkusena nähti seniajani lahendamata noortekeskuse ruumiprobleemi, mis takistab avatud noorsootöö teenuse arendamist. Spetsialistide väitel kasutatakse info levitamiseks erinevaid infokanaleid, kuid teave ei jõua alati sihtgrupini.

Rohkem peaks tegelema probleemkäitumisega/riskirühma noortele võimalust pakkumisega, et nad areneksid ja saaksid tulevases elus hakkama. /.../ Rohkem peaks panustama ka noorte teavitamisse ja nõustamisse: noorteni ei jõua see info, mida kõike neile tegelikult pakutakse. /SP3/

Noorte teadlikkust osalemisvõimaluste kohta hindasid võrgustikuliikmed erinevalt - arvati, et noored on teadlikud, ei ole teadlikud, noorte hulgas valitseb infopuudus, infot tuleb noorteni liiga palju ja see on liiga laialipaisatud. Üks spetsialistist respondent arvas, et nii noorte kui lapsevanemate hulgas valitseb täielik segadus, ei teata, mil moel infot tahetakse -info edastamise võimalusi on liiga palju.

Kellel vähegi huvi ja tahtmist see teab, kust info leida ning oskab infot otsida./ .../ tegelikult on statsionaarne info kogu maakonna vaba aja veetmise võimaluste kohta snip.ee – s olemas, iseasi on selle info ülesleidmine noorte poolt. /SP5/

Noorte vaba aja veetmise võimalustest noorsootöös osalemise kaudu ei olnud teadlikud neli intervjueeritavat lapsevanemat viiest, millest võib järeldada olulisi puudujääke vastavasisulisel info levitamisel ja selle jõudmisel sihtgrupini. Infopuudust kurtsid ka fookusgrupis osalenud noored.

Noored ei leidnud, et noorsootöös osalemine neile midagi olulist juurde annaks. Ükski fookusgrupi noor ei kasuta hetkel ühtki noorsootöö poolt pakutavat võimalust. Noorsootöös osalemise vajalikkuse kohta arvati, et ilmselt mingi huvialaga tegeledes või kusagil osaledes poleks neil nii igav ja võib olla õpetaks see neile kohusetunnet ning ajaplaneerimist.

Võibolla ei oleks nii igav mõnikord ja võibolla leiaks uusi sõpru ka. /.../ ma isegi mõtlen praegu, et tuleks prooviks noortevahetusse, ma olen juba kaua mõelnud, et tahaks kusagile vahetusõpilaseks /.../ siis saaks teisi maid näha.

Spetsialistidest võrgustikuliikmed tõid noorsootöös osalemise vajalikkuse kohta järgmised argumendid: noorsootöös osamine aitab noortel sisustada oma vaba aega sihipäraselt, annab võimaluse tegutseda koos eakaaslastega, noor saab juurde julgust, enesekindlust ning oskusi, mida kooliprogrammid ei õpeta. Välja toodi ka noorsootegevustest saadav eduelamus, mis on noorele väga tähtis ning võib motiveerida noort inimest pingutama ka õppetöös.

Kui õppetulemused ei ole väga head, siis annab klassivälises tegevuses kaasalöömine eduelamuse ning sellest tulenevalt võib muutuda suhtumine kooli ja õppetöösse. Klassivälises tegevustes osamine aitab ennetada ka koolist väljalangevust, sest mõnel juhul on klassiväliline töö ainus põhjus, miks noor üldse kooli jõuab. /SP4/

Peale selgituste andmist noorsootöö võimaluste kohta, arvasid lapsevanemad, et noortele on oluline osaleda organiseeritud tegevustes seetõttu, et see aitab mõtestatult sisustada nende vaba aega ning hoiab eemal muidu igavuse tõttu tehtavatest lollustest.

Noorsootöös osaledes on noortel võimalik kogeda nõ reaalset elu, panna ennast proovile, tunnetada, kes ta ise on. Minu arvates erinevate huvialadega tegelemine õpetab noort inimest aega planeerima ning prioriteete seadma. Kui noorel on tegevus, mis teda huvitab, pole tal aega tänaval hulkuda ning lollusi teha. /LV4/

Võrgustikuliikmetega läbi viidud intervjuude käigus sai kinnitust töö teoreetilises osas autori poolt välja toodud Vaabi (2009) seisukoht, et vaba aja teadlik ja sihipärane sisustamine on lahenduseks paljudele sellistele noortele, kes ei leia piisaval hulgal tunnustust koolis, samuti neile, kes soovivad ise teha ja otsustada.

2.2.4. Noorsootööst eemalejäämise põhjused

Noorsootöös osalemise uurimuste kohaselt jääb ligikaudu kümnendik lastest kõrvale nii huviharidusest, huvitegevusest kui ka kõigist muudest noorsootöö tegevustest (Kirss, Batueva 2011). Noorsootööst kõrvalejäämine, kui see ei ole lapse enda valik, viitab laste võimaluste erinevusele ja ebavõrdsusele. Noorsootööst eemalejäämise põhjustest noortega rääkides selgus, et enamus noori oli nooremas vanuses osalenud huvitegevuses, kuid erinevatel põhjustel nendest tegevustest eemale jäänud. Peamiste

eemalejäämise põhjustena tõid noored välja teadmatus erinevate võimaluste kohta, mitteviitsimise, huvipakkuva tegevuse puudumise ja ajapuuduse. Osad noored tõid välja ka huvipuuduse - neid ei huvita midagi ning nad ei taha kusagil osaleda. Selgus, et suurem roll kui kodul ja vanematel, on vaba aja sisustamise otsuseid tehes sõpradel ning nende hoiakutel.

See võtab nii palju aega ära, siis ei saa midagi muud teha. Sõprade jaoks poleks aega ja kusagil ei saaks käia.

Keegi mu sõpradest ei käi kusagil. See on igav, kogu aeg seesama ja seal käsutatakse. Meile meeldib lihtsalt olla, miks keegi sellest aru ei saa. /.../ Ma käisin ka tantsimas, aga kui sõbrad ära tulid, siis ma ka ei viitsinud enam käia.

Noorte arvates on üks eemalejäämise põhjus osalemisega seotud suur ajakulu ja pinge, sest täiskasvanud juhendajad ootavad noortelt tulemusi, milleks noored enda sõnul suutelised ei ole.

See on tihti peale nii, et kui sa hakkad trennis käima, siis sulle hakatakse seda kaela ajama, et sa pead võistlustel käima ja pead igal pool osalema /.../ sellepärast tulin ära /.../ No suvel ka, iga päev juba hommikul trenn /.../ Mulle pole vaja seda.

Eelnevast saab järeldada, et noorte eemalejäämise põhjusteks on noorte passiivne hoiak, mis võib olla tingitud nii infopuudusest kui ka huvipuudusest, samuti ülepingest ja väsimusest seoses kohustustega koolis ja kodus ning tahtmatusest peale kooli midagi teha.

Huvipakkuva tegevuse mitteleidmise taga on sageli noorte poolt hoolega varjata püütud, kuid eemalejäämise üks suur ja oluline põhjus: noorte jaoks atraktiivsed tegevused on kallid. Noorte arvates on atraktiivsete tegevuste osalustasud kõrged, millele lisanduvad veel osalemiseks vajalike vahendite ja riiete raha. Perede piiratud rahalised võimalused ei võimalda noorel talle huvipakkuva tegevusega tegeleda ning odavamad võimalused ei paku noorele huvi. Materiaalsete ressursside vähesus jätab noore sageli eemale ka klassiüritustest. Noorte arvates on mõttetu korraldada kalleid klassireise, kui tegelikult teatakse, et paljudel noortel on osalustasu leidmisega raskused ja osad peavad

rahapuuduse tõttu hoopis loobuma. Noorte arvates peaks olema üks selline vabaaja keskus, kus oleksid erinevad võimalused ning see oleks peredele tasuta.

Kui ma väiksem olin, siis ma käisin tantsimas, aga sinna oli kogu aeg vaja kostüümiraha ja esinemas tuli käia. /.../ Ja kui ei olnud raha /.../ siis treener veel mõnitas /.../ ja ema võttis mind ära. Tegelikult on nii, et kõik, mis on huvitav, on kallis ka. Ma tean paljusid, kes sellepärast ära tulid.

Ma tahaksin küll laulma minna, aga see on kallis. Ema ütleb, et ma peaksin midagi odavamat valima, aga seda odavalt ei saa. Ma ei taha odavat, ma tahan seda, mis mind huvitab! Kõik huvitavad asjad on kallid.

Noorte noorsootööst eemalejäämise põhjustest rääkides leidsid nii spetsialistidest kui lapsevanematest võrgustikuliikmed, et eemalejäämise põhjused on iga noore puhul individuaalsed. Lastevanemate arvates on noorsootööst eemalejäämise põhjuseid mitmeid: enim leidis äramärkimist materiaalsete võimaluste puudumine, info puudumine, noorte endi huvipuudus või sobiva tegevusvõimaluse puudumine, sõltuvus transpordist aga ka vanemate ükskõiksus laste tegemiste vastu ja sõprade mõjutusele allumine.

Spetsialistide arvamused ühtisid üldjuhul lastevanemate poolt väljaöelduga, lisaks nimetasid spetsialistid eemalejäämise põhjustena veel noorte passiivsust, suurt koolipinget ja laiskust.

Huvipuudus. Soovitakse rohkem nõ ringi hängida ja olla täiskasvanute „silma alt“ ära. /SP4/

Noorte noorsootööst (ühistegemistest) eemalejäämise üks olulisemaid põhjusi on lastevanema(te) materiaalsete võimaluste puudumine, mistõttu puudub noortel võimalus tegeleda meelepäraste tegevustega. See omakorda viib halbade sõprade seltskonda, alkoholi ja narkootikumide tarbimiseni, kuritegevuseni. /LV4/

Uurimistulemustes sai kinnitust lõputöö teoreetilises osas töö autori poolt välja toodud Tamme (2006) seisukoht et lapsevanemate piiratud rahalistest võimalustest tingituna on

laste vaba aja organiseeritud veetmise kättesaadavus piiratud. Sellest saab järeldada, et perede majanduslik olukord on üks noorte noorsootöö tegevustest eemalejäämise põhjus.

Töö autor toob lõputöö teoreetilises osas Jaanimägi (2004) seisukoha noortekeskuste vajalikkuse kohta, kus lisaks noorte teavitamisele ning nõustamisele pakutakse noortele vaba aja eesmärgistatud sisustamist.

Noorekeskuses ei leia fookusgrupi arutelul osalenud noored endale huvitavat tegevust: noortekeskuses ei ole atraktiivseid mänguvahendeid ning seal on vähe ruumi. Ühelgi noortekeskuse üritusel või projektis nad osalenud ei ole, kuna nendel puudub noortekeskuses toimuva kohta informatsioon. Noorte arvates on nende noortekeskusest eemalejäämise põhjuseks eelkõige see, et nad soovivad olla vabad ning ei taha alluda kellegi poolt kehtestatud reeglitele.

Lihtsalt mõnikord, kui õues on külm, olen käinud /.../ arvutis. Aga siin on vanad arvutid ja midagi alla laadida ei lubata /.../ Aga siin õiendatakse ka /.../ Siin on see, et on reeglid.

/.../ kui siin oleks selliseid asju, mis oleks huvitavad, siis ma arvan, et ma käiksin, aga siin pole ruumigi, et kusagil näiteks lihtsalt olla ja juttu ajada.

Vaatamata mitmel korral esiletoodud infopuudusele, ei osanud noored välja pakkuda sobivat infoedastamisviisi ja –kanalit. Noorte arvates peab erinevatele sihtgruppidele lähenema individuaalselt ehk erinevate noortegruppideni jõudmiseks peab kasutama erinevaid kanaleid. Noored tunnistasid endi oskamatust ja passiivsust info otsimisel, nad ei olnud teadlikud noorte nõustamiskeskuse ega kohalikele noortele suunatud infoportaali SNIP olemasolust.

/.../ no need kuulutused tuleb panna sinna, kus noored liiguvad või kus nad käivad /.../ Näiteks ma arvan et selline asi, mis meid huvitaks, tuleb panna sinna, kus me oleme.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et noorsootööst eemalejäämise põhjusteks on puudulik info, perede piiratud materiaalsed võimalused ning noorte ja lapsevanemate passiivsus.

2.2.5. Noorsootööst eemalejäämisest tulenevad ohud

Uurimistöö teoreetilises osas toob töö autor välja Merese (2002) väite, mille kohaselt paljud noored ei leia võimule ja tarbimisele orienteeritud ühiskonnas endale motiveerivat eesmärki ning otsivad reaalsusest põgenemise viise, mille tulemuseks on antisotsiaalne käitumine. Noorsootööst eemalejäämisest tulenevate ohtudena nimetasid võrgustikuliikmed eelkõige ühiskonna poolt mitteaktsepteeritud asendustegevuste leidmist kas siis sõltuvusainete tarbimise või kuritegelikule teele sattumise näol. Selliste noorte puhul toodi välja sotsiaalsete oskuste vajakajäämine ning sellest tulenev sotsiaalne tõrjutus, kampade teke, vandalism linnaruumis.

Kui laps ei saa teistega koos tegutseda, siis hakatakse teda kiusama ja ta tunneb ennast kõrvalejäetuna. Tegevustest eemalejäämine viib kindlasti lollusteni avalikus ruumis, sest midagi on ju vaja teha. /LV5/

Selline noor ei suuda edaspidi eakaaslastega suhelda. Raske on leida sõpru ja ühiseid vestlusteemasid. Sageli kogunevad sellised noored kampadesse - tagajärjeks hulkumine, vandalism, joomine, kaitsmata suguelu. /SP4/

Noored ei osanud välja tuua noorsootööst eemalejäämisest tulenevaid ohtusid, oma praeguse elukorraldusega on nad rahul. Noored ei leidnud oma eemalejäämisest noorsootöö arendavatest tegevustes midagi halba, väites, et see kuidas nad elavad on nende elustiil, millega täiskasvanud võiksid leppida. Samas selgus grupiaruteludes, et fookusgrupi noorte puhul saab välja tuua arendavatest tegevustest eemalejäämise tagajärjed.

Kõigil grupiarutelus osalenud noortel on probleemid koolis edasijõudmisega, osad neist on klassikursuse kordajad, ühe noormehe haridustee piirneb põhiharidusega. Edasiõppimisplaane ja elukutseeelistusi neil ei ole. Koolis antavat traditsioonilist haridust noored ei väärtustanud, leides, et elust enesest on rohkem õppida. Noored ei seostanud haridust heade tulevikuväljavaadetega, pigem arvati, et määravaks saavad tutvused. Noorte poolt toodi välja õpetajatepoolne irooniline suhtumine mitte eriti edukatesse õpilastesse. Samas saab väita, et vaatamata kohatisele põlglikule suhtumisele

kooli, on noorte suhtumine oma hinnetesse üldjuhul muretsev, kuid ilma kõrvalise toeta on need noored kerged allaandjad.

Haridust ma kõige tähtsamaks ei pea./.../ Sest et mõned head töökohad saab ka ilma hariduseta, peab tutvusi olema.

Koolis ongi hinded väga tähtsad, mida sa tegelikult tead või oskad, see ei huvita kedagi. /.../ see et sa kusagil mingis kohas parim olid, ei loe, kui sul hinded korras pole.

Fookusgrupi aruteludes osalenud noored on sagedased koolist puudujad. Puudumise põhjustena toodi välja koolist saadavad negatiivsed emotsioonid, pahatahtlik suhtumine kaasõpilaste ja õpetajate poolt, eduelamuse ja õpetajate poolse toetava suhtumise puudumine. Tundidest lahkumise põhjusena toodi välja ka igavus ning mujal oleku vajadus.

Seda räägitakse meile koolis iga päev, et õppimine on vabatahtlik ja kui midagi ei meeldi, võib koju minna /.../ Et ise tulid siia, sa ei pea siin käima, mine ära, kui ei meeldi /.../ Seda korrutatakse nii palju, et lõpuks mõtledki, et ei pea enam tulema /.../

Teoreetilises osas on refereeritud erinevaid autoreid, kes on käsitlenud noorte sõltuvusainete tarbimist. Kihl (2004) on väitnud, et kõige tõenäolisem aeg, kui alustatakse alkoholi tarbimist, on noorukiiga. Ollakse arvamusel, et mida nooremas eas alustatakse tarbimisega, seda suurem on tõenäosus sattuda sõltuvusse.

Terves Eestis on probleemiks noorte sõltuvusainete tarbimine ja sellega kaasnev kuritegevus. Noorsootööst eemalejäänud noortega läbiviidud fookusgrupi arutelu põhjal saab järeldada, et sõltuvusainete tarvitamine on Kuressaare noorte seas tõsine probleem, millele on vaja kogu kogukonnal senisest suuremat tähelepanu pöörata. Noored ise sõltuvusainete tarbimises mingit probleemi ja ohtu ei näe, suitsetavaid, alkoholi ning narkootikumide tarbivaid noori peetakse „tegijateks“. Ohumärgiks saab pidada seda, et sõltuvusaineid hakatakse tarvitama üha nooremalt, mõned noored olid alkoholi proovinud juba lasteaias. Noorte tarvitatava alkoholi kogus ning kangus sõltub noore tujust ning nädalapäevast: tavaliselt alustatakse tarbimist kolmapäeval lahjemate jookidega, alates reedest tarvitatakse juba kangemat alkoholi. Alkoholi kättesaadavus ei

ole noorte jaoks probleem, alkoholi ostavad kas täiskasvanud sõbrad või varastatakse alkoholi pereliikmete tagant. Osa noori tunnistasid alkoholitarbimist koos pereliikmetega. Kõige suurem vajadus alkoholi tarbimise järele on noortel enne peoleminekut, et sarnaneda sõpradega, teiste alkoholi tarbimise põhjustena toodi välja igavus ja ühiskonnas valitsevad eeskujud.

Praegu on nii, et oleneb, /.../ päevast ja tujust, ja kui suur peotuju on /.../ kui väike peotuju on, siis ma võtan natuke lahjat alkoholi, kui suur tuju on, kui rohkem tahad pidu panna, siis kangemat ja rohkem.

Uurimustulemustest selgus, et kõige enam veedavad noored oma nädalavahetust koos sõpradega pidu pidades, mis viitab alternatiivtegevuste vähesele valikule või noorte endi viitsimatusele millegi muuga tegeleda. Seega sai uurimuses kinnitust töö autori poolt lõputöö teoreetilisess osas välja toodud Alkoholipoliitika Rohelises Raamatus (2012) sõnastatu: alkoholi tarbitakse väga noores eas ning peamisteks tarbimise põhjusteks on enese julgustamine ja soov kaaslastega sarnaneda.

Suitsetamine on noorte jaoks normaalne igapäevane tegevus, millele täiskasvanud liigset negatiivset tähelepanu pööravad. Fookusgrupis osalenud noored olid kõik igapäevasuitsetajad, tarvitatakse tavalist ja huuletubakat, võimaluse korral ka vesipiipu. Suitsetamise põhjustena toodi välja krussis närvid ja sõpruskonda kuulumise vajadus.

Selle kisaga /.../ et kahjulik või nii /.../ tegelikult tekitab see veel rohkem tahtmist suitsu teha. Ja kõik teevad minu sõpradest, kuidas ma siis ütlen /.../ et sorry, ma ei tule.

Narkootikumide tarvitamine ei ole fookusgrupis osalenud noorte seas nii levinud, kui suitsetamine ja alkoholi tarbimine. Narkootikumidest on noored tarvitanud kanepit, kuid tütarlapsed on katsetanud ka erinevate tablettidega. Noored ei adu sõltuvuse tekkimise võimalikkust ja narkootikumide tarvitamisest tulenevaid ohtusid ning leiavad, et kergemad narkootikumid tuleks Eestis legaliseerida.

Kanepit olen proovinud ja mingeid tablette poisid andsid. Mina ei usu, et sellest sõltuvus tuleb, see on meie hirmutamiseks mõeldud.

Kõigi võrgustikuliikmete arvates on noorte sõltuvusainete tarvitamisega seotud probleemid alati olnud ning Kuressaare ei erine selles osas ülejäänud Eestist. Spetsialistid viitasid vajadusele uurida, kui paljusid noori see probleem tegelikkuses mõjutab. Võrgustikuliikmete arvates on enim levinud meelemürkideks Kuressaare noorte seas alkohol ja tubakas, narkootiliste ainete kasutamise kohta andmed puuduvad. Respondentide arvates ei ole alkoholi ja tubakatoodete kättesaadavus noorte jaoks probleem, ostavad vanemad sõbrad või vastutulelikud täiskasvanud. Siinkohal ühtib võrgustikuliikmete arvamus noorte poolt fookusgrupi intervjuul väljaöelduga.

Spetsialistide arvates on murekohaks sõltuvusainete tarvitajate üha noorem vanus. Lapsevanemate arvates kuulub sõltuvusainete tarvitamine noorte elustiili juurde, kuid hirmutav on just noorte tüdrukute alkoholilembus. Noored ise sõltuvusainete tarvitamises probleemi ei näe, siin ühtib lapsevanemate arvamus noorte arvamusega.

Narkootiliste ainete kättesaadavust ja selle tarbimist hindasid kõik võrgustikuliikmed linna saarelise asukoha tõttu paremini jälgitavaks ja kontrolli all hoitavaks, kui mandri Eestis. Samas tunnistasid kolm lapsevanemat viiest, et ei saaks aru, kui laps on narkootikumide tarvitanud.

Igasugune sõltuvusainete tarvitamine on väga suur probleem ja seda eriti puberteedieas, kus tahetakse kõike proovida ja ohutunnetus on väga madal. Noored on gruppi kuulumise eesmärgil nõus tegema, mida iganes, peaasi, et sõbrad neid aktsepteeriks. Niikaua kui kõik täiskasvanud ei näe noorte sõltuvusainete tarvitamisest tulenevat ohtu ühiskonnale, vaid ostavad, müüvad ja vahendavad keelatud kaupa noortele, ei muutu midagi. /SP1/

Siinkohal teeb töö autor järelduse, et täiskasvanutel ei ole ülevaadet noorte tegemistest, kuna võrgustikuliikmete arvamus sõltuvusainete probleemi ulatuslikkusest erineb oluliselt noorte poolt rühmaintervjuul väljaöeldust: võrgustikuliikmed avaldasid arvamust, et sõltuvusainete tarvitamise ulatust tuleks uurida, samas kui fookusgrupi arutelul osalenud noortest olid kõik 11 suitsetanud, olnud purjus ning katsetanud narkootiliste ainetega.

Mõnuainete tarbimise tagajärjed väljenduvad kõige sagedamini noorte seaduserikkumistes, kuna jooles olles väheneb inimese võime end kontrollida ning olukordi adekvaatselt hinnata. Fookusgrupis osalenud kõik noored on sattunud erinevatesse pahandustesse kodus ja koolis, neil on olnud kokkupuuteid politseiga. Noorte poolt toimepandud seaduserikkumiste seas olid levinumad suitsetamine ja alkoholi jooles viibimine avalikus kohas, avaliku korra rikkumised, vargused, kusjuures pisivarguste sooritamist poest ei peetud noorte arvates üldse õigusrikkumiseks.

Me kõik oleme vahele jäänud, mendid ju tulevad alati meie juurde kui kusagil midagi tehtud on, et nagu lõhutud või varastatud /.../

Uurimuses sai kinnitust töö autori poolt töö teoreetilises osas välja toodud „Alaealiste kuritegude vähendamise arengukavas aastateks 2007-2009“ väljaõeldu, et noored õigusrikkujaid ei pane toime suuri ja raskeid kuritegusid, vaid pigem varavastaseid ja staatusega seotud rikkumisi.

Spetsialistidest respondendid ei hinnanud noorte kuritegevuse taset Kuressaare linnas kõrgeks, statistiliselt noorte õigusrikkumised vähenevad. See võib tuleneda noorte arvu üldisest vähenemisest, aga ka sellest, et õigusrikkumistest ei teatata. Noortel on tekkinud omamoodi karistamatuse tunne, ühiskonna poolt sätestatud norme rikuvad üha nooremad samas kui täiskasvanud muutuvad noorte seaduserikkumiste suhtes tolerantsemaks.

Viimasel ajal tundub, et noorte kuritegevus on langenud. Seda võib ka seletada sellega, et laste ja noorte arv Kuressaares on viimaste aastatega vähenenud või siis ei fikseerita politsei poolt kõiki juhtumeid. /SP4/

Lapsevanemate arvamus ei ühtinud spetsialistidest võrgustikuliikmete arvamusega: linnapildis noorte seaduserikkumiste vähenemist märgata pole, pigem vastupidi. Noored kogunevad avalikesse kohtadesse ning igavusest tingituna leitakse koos sõpradega põnevust ühiskonna poolt mitteaktsepteeritud tegevustes. Lapsevanemad tõid linnaruumis enamlevinute õigusrikkumistena välja suitsetamise ja alkoholi tarbimise, hilisel ajal järelvalveta väljas viibimise, samuti avaliku korra rikkumised ning vargused. Noored ise õigusrikkumisi probleemiks ei pea. Õigusrikkumisi sooritatakse enamasti

kampades ja väikesest kogukonnast tulenevalt jäävad osad õigusrikkumised tähelepanuta.

Pahandusi on palju, kampasid on ja siis nad teevad lollusi. Arvan, et kõige rohkem juuakse ja siis lõhutakse linnas asju. Varastatakse. Sõidetakse lubadeta autoga. Pekstakse. /LV2/

Lapsevanemate arvamus ühtis fookusgrupi noorte arvamusega: noored ei teadvusta sõltuvusainete tarvitamist õigusrikkumisena, koos sõpradega ning sageli alkoholijoobes sooritatakse ka raskemaid seaduserikkumisi. Lapsevanemate poolt väljatoodud õigusrikkumised ühtisid nende seaduserikkumistega, mille eest noored olid karistada saanud. Spetsialistide hinnangul on noorte sõltuvusainete tarbimise ja seaduserikkumiste tase küll murettekitav, kuid võib olla mitte nii kõrge, kui mujal Eestis.

Analüüsid fookusgrupi intervjuusid saab nõustuda töö autori poolt lõputöö teoreetilises osas välja toodud Reiska (2012) poolt käsitletud noorte uimastikasutust käsitleva uurimuse tulemustega, kus noorte sõltuvusainete tarvitamist seostatakse noorte selliste vaba aja tegevustega nagu sage sõpradega õhtuti väljas käimine ja ajaviiteks ostukeskustes, tänavatel ja mujal jalutamine. Nii teoreetilises osas kui töö autori poolt läbi viidud uurimuse kohaselt on selliselt vaba aega veetnud noored sagedamini suitsetanud, proovinud narkootilisi aineid, tarvitanud alkoholi ning nad olid toime pannud seaduserikkumisi. Uurimistöös leidis kinnitust uurimistöö teoreetilise osas töö autori poolt välja toodud Siku (2003) poolt välja toodud tõdemus, et lastele teatud arenguetapil huvitava tegevuse mittepakumine viib põnevuse otsimiseni mujalt.

2.2.5. Noorsootöö roll riskikäitumise ennetajana

Suhtumine ühiskonna poolt kehtestatud norme rikkuvatesse noortes on olnud kauaaegne küsimus. Pikka aega on erinevates ühiskondades sekkumisvahendina kasutusel olnud karistus ning ennetustöö tegijana nähakse eelkõige politseid. Viimastel aastakümnetel on aga selgunud, et karitusel on väike mõju vähendamaks noorte kuritegevust ning kasutusele on võetud uued strateegiad ja ennetustöö. Kergem ja

odavam on tegeleda põhjuste kui tagajärgedega. Lõputöö teoreetilises osas toob töö autor välja Heinla (2004) väite, et inimeste tagasitoomine normaalsesse ühiskonnaellu nõuab juba spetsiaalsete tegevusprogrammide väljatöötamist, samas ka oluliselt suuremaid kulutusi. Samas on välja toodud mitmete autorite Tulva jt (2001), Rannala (2001) arvamus, et laste antisotsiaalse käitumise ennetamisel on suur tähtsus huvitegevusel ning muudel vaba aja veetmise võimalustel.

Fookusgrupi arutelul osalenud noored on kõik karistatud, kas politsei või alaealiste komisjonide poolt, kaks noormeest on ka kohtulikult karistatud. Noored ei näe karistatuses midagi häbiväärset, pigem on see staatuse küsimus ja käib nende elustiili ja nooreks olemise juurde. Karistusi sellisel kujul pidasid noored ebatõhusaks, eriti mõttetuteks peeti vanematele määratud rahatrahve. Noored leiavad, et karistused ei hoia ära uusi õigusrikkumisi.

Ma läksin noorsoopolitsei juurde ja seal põhimõtteliselt ei räägitud sellest, et miks ma seda teen või nii, küsiti, miks sa jõid, ütlesin et igav oli ja nad ütlesid, et, ok, saad nii palju trahvi, ütlesin, et okei, maksan selle ära ja oligi kõik.

Uurimusest selgus, et praegused karistusviisid noori ei heiduta ning uutest pahategudest eemal ei hoia. Seega ei saa nõustuda lõputöö teoreetilises osas töö autori poolt välja toodud Vilu (2006) väitega, et ühiskonna turvalisus ei kasva, kui isoleeritakse ühiskonnast ära need, kes on pannud toime teo, mis ei ole kooskõlas ühiskonna normidega.

Noorte jaoks on tähtis grupikuuluvus, kuid nad tahavad olla vabad ja sõltumatud. Noorte arvates hoiaksid huvitavad ja tasuta võimalused neid mõnedest lollustest eemal küll, kuid nende arvates jääb alati mingi seltskond, keda miski ei huvita peale tänaval „kõva kuti“ mängimise.

No mind ei huvitagi midagi, ma tahan lihtsalt olla ja käia /.../ miks suured inimesed ei taha sellest aru saada /.../ Meil on oma elu, te ei peagi sellest aru saama.

Spetsialistidest võrgustikuliikmete arvates on noore osalemine noorsootöö poolt pakutavates tegevustes parim ennetustöö vältimaks laste antisotsiaalset käitumist.

Noorsootöö kõigi oma valdkondadega ning läbiviidavate projektidega pakub palju erinevaid võimalusi, vaja on noore andeid märgata ja teda suunata. Ühiskond tervikuna peab panustama, et igal noorel oleks võimalus noorsootöös osaleda. Tähtis on kõigi noorsootöö valdkondade arendamine ning toimiv võrgustikutöö. Noored, kes õppetöös nii edukad ei ole, saavad leida oma huvid ja võimed noorsootöö tegevustes ja saavad nii oma eduelamuse. Ennetustööd saab teha kasutades erinevaid nõustamis- ja teavitamismeetodeid, aga ka sotsiaalteatrit ning teisi noorsootöös kasutatavaid kogemusõppe vorme.

Noor, kellel on prioriteetid paigas, kellel on piisavalt huvitavat tegevust, ei satu niisama hulkuma ning tal ei ole aega kampades veeta. /LV5/

Noorsootöö ja sotsiaaltöö on väga tihedalt seotud. Nende ühine eesmärk on parendada noorte elu ja soodustada noorte arengut. Mida rohkem koostööd tehakse seda tulemusrikkam see on. /SP4/

Lapsevanemate arvates on ennetustöö väga oluline ja sellesse peavad panustama kõik lastega kokkupuutuvad inimesed, eelkõige läbi isikliku eeskuju. Ennetustöö saab alguse kodust, kuid ideaalis teeb ennetustööd kogu noort ümbritsev kogukond oma sotsiaalse kontrolliga. Konkreetsele teemale suunatud ennetustööd teevad vastavad organisatsioonid. Selleks, et osa noori noorsootööst erinevatel põhjustel eemale ei jääks, peab panustama kogu ühiskond. Lapsevanemad tõid välja lapsevanematele suunatud koolituste vajaduse, et vanemad oskaksid märgata ja õigel ajal abi otsida. Lapsevanemate arvates on oluline erinevate huvigruppide kaasamine ja koostöö.

Kõik peavad panustama - lapsevanem, õpetaja, huvijuht, kooli tugistruktuurid, noorsootöötajad, lastekaitsetöötajad, sotsiaaltöötajad. Oluline on märgata ja suunata noori erinevate võimaluste juurde. Teavitada (sotsiaalmeedia), informeerida, isiklikult läheneda, kaasata. Koostöös, koostöös ja veelkord koostöös tuleb neid asju teha. /SP5/

Linn võiks siinkohal rohkem panustada ja kaasata ka lapsevanemad, vabakondlikud ühendused on väga teretulnud. Kui laps tunneb, et tema tegemistest on keegi siiralt huvitatud, et sellest hoolitakse ja ka tunnustatakse, siis laps ka panustab. /LV3/

Noorte teadlikkuse ja aktiivsuse suurendamiseks pidasid spetsialistid vajalikuks noorte suuremat kaasatust tegevuste korraldamisse ja info levitamisse. Lapsevanemad pidasid vajalikuks muuta perekondadega tehtavat sotsiaaltööd kohaliku omavalitsuse tasandil, puudust tunti korralikust kogupere vabaaja keskusest, kus ei rõhuta võistluslikkusele. Noored muutuvad aktiivsemaks, kui noortele pakutav on hästi reklaamitud ja samas peavad teenused olema kättesaadavad kõigile. Lapsevanemad tegid ettepaneku muuta ja täiendada info levitamise viise ning leida võimalusi toetada ja suunata kõiki noori olenemata perede majanduslikust olukorrast.

Ainult "fun" ei ole lahendus, tegelikult vajavad noored ka midagi muud. Noori tuleb toetada, kasvatada neis vastutustunnet, anda neile jõukohaseid ülesandeid, lisaks õigustele teavitada neid ka kohustustest. /LV3/

Kokkuvõtvalt saab öelda, et noorsootöö pakutavatel võimalustel on suur roll noorte riskikäitumise ennetamisel ja seetõttu on igal ühiskonna tasandil oluline panustada sellesse, et ükski noor noorsootööst eemale ei jääks.

2.3. Arutelu ja järeldused

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist ja ülesannetest uuris töö autor noorte endi ja noortega tegelevate võrgustikuliikmete arvamust noorsootöö vajalikkusest, noorte noorsootööst eemalejäämise põhjustest ja sellega kaasnevatest ohtudest.

Noortele on Kuressaares noorsootöös osalemiseks loodud erinevaid võimalusi. Vaatamata loodud võimalustele, ei osale Kuressaares Huviregistri andmetel 50% üldhariduskoolide õpilastest huvihariduses ja –tegevuses.

Uurimusest lähtuvalt võib välja tuua järgmised noorsootöös osalemise vajalikkuse põhjused: noorsootöös osalemisest saadav eduelamus, osalemisest saadav julgus, enesekindlus ning oskused, mida formaalkoolist ei saa. Noored tõid lisaks eelnevale veel ajaplaneerimisoskuse ning võimaluse leida uusi sõpru. Uuringus väljatoodud osalemise vajalikkuse põhjused ühtivad lõputöö teoreetilises osas töö autori poolt välja toodud Gilligani (2000) väitega, et struktureeritud vabaaja tegevused õpetavad noort

inimest aega planeerima, aitavad tugevdada noore inimese sotsiaalset võrgustikku, soodustavad lapse jaoks hinnatud gruppi kuulumise tunnet.

Uurimistööst lähtuvalt võib välja tuua järgmised noorte noorsootööst eemalejäämise põhjused: noortele mõeldud info mittejäätmine sihtgruppideni, perekondade rahalised võimalused, pakutavate võimaluste ühetaolisuse, noorte passiivsuse ja sõprade mõju.

Uurimistulemustest selgus, et noorte eemalejäämisest tulenevateks peamiseks võimalikeks tagajärjedeks on sotsiaalne tõrjutus, sõltuvusainete tarvitamine, koolis ebarahuldavalt edasijõudmine ja õigusrikkumised. Uurimistulemused kinnitasid lõputöö teoreetilises osas töö autori poolt välja toodud Trainori jt (2010) väidet, et organiseeritud vaba aja veetmise võimalused on noorte arengu seisukohast kasulikud sellepärast, et tavaliselt pakuvad nad toetava täiskasvanu juuresolekut, samas kui organiseerimata vaba aeg loob võimaluse esimesteks katsetusteks mõnuainetega ja soodustavad hälbivat käitumist.

Fookusgrupi intervjuudel tekkinud aruteludest selgus, et noored ei ole rahul neile vaba aja aktiivseks sisustamiseks loodud võimalustega ja neil puudub ülevaade olemasolevatest võimalustest. Eemalejäämise üheks oluliseks põhjuseks on noorte arvates puudulik informatsioon pakutavatest võimalustest. Info ei jõua sihtgrupini, kuna infot on kohati liiga palju ning see on laiali erinevates kanalites. Noored ei olnud teadlikud Kuressaares noorte infopunkti ja noorteinfole suunatud veebilehe snip.ee olemasolust. Noored ei osanud välja pakkuda sobivat üht konkreetset info edastamise viisi.

Noortel puuduvad ideed, kuidas oma elu huvitavamaks ja aktiivsemaks muuta. Diskussioonides toodi noortepoolse vähese aktiivsuse põhjustena välja mitteviitsimine, atraktiivsete võimaluste puudumine ning ajapuudus. Kokkuvõtvalt võib öelda, et suur osa noorsootöö võimalustest eemalejäämisel on noorte endi huvipuudusel ja passiivsusel.

Vastupidiselt noorte arvamusele võimaluste vähesusest, selgus lapsevanemate ja noortega seotud võrgustiku spetsialistidega läbi viidud intervjuudest, et noortele on Kuressaares noorsootöös osalemiseks loodud piisavad võimalused, kuid need

võimalused ei ole kõigile erinevatel põhjustel kättesaadavad. Eemalejäämise oluliste põhjustena toodi välja noorte vähenenud aktiivsus ning linnaruumis pakutavate võimaluste kallutatud kaunite kunstide poole, mis ei soosi noormeeste osalemist. Noortega seotud ametnikud ja lapsevanemad olid üldjuhul üksmeelel, ei saa rahule jääda informatsiooni edastamisega noortele ja lastevanematele. Infot on väga palju ja see on liigselt laiali paisatud, mistõttu on sellises suures infotulvas raske orienteeruda nii noortel, kui nende vanematel. Toodi välja, et noored ise ja lapsevanemad on passiivsed infot otsima, nii ei leita noorele meelepärast ning perekonnale taskukohast tegevust ja noortel tekibki oht sattuda tänavale.

Nii fookusgrupi intervjuudes osalenud noorte kui ka intervjueritud võrgustiku liikmete arvamustest selgus, et noortele vajaliku informatsiooni edastamisega on probleeme. Sellest teeb töö autor järelduse, et puudulik või halvasti kättesaadav info võib olla noorte tegevusetuse üheks oluliseks põhjuseks.

Kuna noortepoolse vähenenud aktiivsuse põhjustest tõid noored ise esile mitteviitsimist ja ajanappust, siis järeldab autor, et noorte passiivsuse põhjuseks võib olla ka ülepinge ja väsimus seoses kodus valitseva olukorraga, kohustustega koolis ja kodus ning tahtmatus peale kooli midagi teha. Eelnev viitab mobiilse noorsootöö vajadusele, et info jõuaks erinevate sihtgruppideni ja noorsootöö pakutavad võimalused jõuaksid iga nooreni.

Noorte endi ja võrgustikuliikmete arvates on et üheks oluliseks noorsootöö poolt pakutavatest võimalustest eemalejäämise põhjuseks perede halb majanduslik olukord. Vaatamata paranevale majandusolukorrale, väärib töö autori hinnangul märkimist asjaolu, et küsimusele võimaluste kohta osalemiseks erinevates tasulistest ringides, klubides ja noorteüritustel vastasid nii fookusgruppides osalenud noored kui võrgustikuliikmed, et noored ei saa osaleda seal, kus ise soovivad või peavad selleks eelnevalt pikema perioodi vältel raha koguma.

Lõputöö teoreetilises toob töö autor välja Kirsi ja Batueva (2011) väite, et noorsootöös osalemise uurimuste kohaselt jääb ligikaudu kümnendik lastest kõrvale nii huviharidusest, huvitegevusest kui ka kõigist muudest noorsootöö tegevustest. Noorsootööst kõrvalejäämine, kui see ei ole lapse enda valik, viitab laste võimaluste

erinevusele ja ebavõrdsusele. Seega ühtis teoorias väidetu fookusgrupis osalejate ning võrgustiku liikmete arvamusega, et noored ei saa pakutavaid võimalusi kasutada, kuna paljud noori huvitavad osalemisvõimalused on liiga kallid ja lastevanemate piiratud majanduslike ressursside tõttu ei suudeta lastele tasulisi vaba aja tegevusi võimaldada.

Uurimistulemustest selgus, et sõprade olemasolu on noorte jaoks väga tähtis. Noortele meeldib oma vaba aega veeta peamiselt koos sõpradega niisama olles - mitte midagi tehes. Noorte meeldivaimateks vabaaja tegevusteks olid sõprade pool olemine ja linnaruumis ja kaubanduskeskustes jalutamine.

Uurimistöös sai kinnitust lõputöö teoreetilises osas töö autori poolt välja toodud Mürsepa (2006) väljaõeldu, et kindlal ajahetkel muutuvad noorte inimeste jaoks sõbrad perekonnast olulisemaks. Sama kinnitasid fookusgrupi aruteludes osalenud noored ja intervjuudes osalenud võrgustikuliikmed.

Lõputöö teoreetilises osas toob töö autor välja Reiska (2012) uurimustulemustele tugineva väite, mille kohaselt noored, kes eelistavad oma vaba aega sisustada selliste tegevustega nagu sage sõpradega õhtuti väljas käimine ja ajaviiteks ostukeskustes ja jalutamine on sagedamini proovinud narkootilisi aineid, tarvitanud alkoholi ja olnud purjus ning suitsetanud. Antud väidet kinnitavad ka uurimistulemused, kust selgus, et kõik fookusgrupis osalenud noored olid sõltuvusaineid tarvitanud, neil olid probleemid koolis edasijõudmisega ning nad olid sooritanud õigusrikkumisi. Siit võib järeldada, et tegevusetusega kaasnevateks ohtudeks on järgmised sotsiaalsed probleemid: noorte sõltuvusainete tarbimine, sihitu hulkumine, koolis ebarahuldavalt edasijõudmine ja õigusrikkumised.

Töö uurimuslikus osas leidis kinnitust lõputöö teoreetilises osas autori poolt välja toodud Kihli (2004) arvamus, et alkoholi tarbitakse väga noores eas ja põhilised tarbimise põhjused on enese julgustamine ja soov kaaslastega sarnaneda.

Noored ise ei alkoholi tarbimises, suitsetamises või narkootiliste ainetega katsetamises probleemi ei näinud, see käis nende elustiili juurde. Sõltuvusainete tarvitamise põhjustena märgiti sõprade seltskonda ning igavust. Alkoholi ja tubakatooteid ei ole noortel raske kätte saada, rühmaintervjuul osalejate puhul esines alkoholitarbimist koos

lapsevanemaga. Uurimuses sai kinnitust, et sõltuvusaineid hakatakse proovima üha nooremas eas. Sama tulemus selgus lõputöö autori poolt töö teoreetilises osas Alkoholi poliitika roheline raamatu (2012) põhjal viidatud 2011 aastal läbiviidud Euroopa riikide 15-16-aastaste kooliõpilaste alkoholi, tubaka ja illegaalsete uimasite tarvitamise uuringust.

Narkootiliste ainete tarvitamine noorte poolt ei olnud nii levinud, kui suitsetamine ja alkoholi tarbimine. Noored on proovinud narkootikume, kuid nad ei teadvustanud endale, et juba põgus proovimine võib saada saatuslikuks. Noored tarvitavad peamiselt kanepit, kuid katsetatud on ka muude narkootiliste ainetega. Lapsevanemad ja spetsialistid märkisid vajadust koolitada noortega töötavaid inimesi ära tundma narkootikume tarvitanud noori.

Spetsialistid nägid noorte sõltuvusainete tarvitamises Kuressaares pigem väiksemat probleemi kui mujal Eestis, kuid nentisid probleemi olemasolu ja sellega tegelemise vajalikkust. Lapsevanemate arvates on alkoholi tarbimine noorte poolt väga suur probleem, millega on raske võidelda üldiselt ühiskonnas valitseva leebe, kui mitte öelda tolereeriva suhtumise pärast.

Fookusgrupi rühmaarutelul osalenud noortel olid raskused koolis edasijõudmisega ning neil oli olnud pahandusi politseiga. Noorte õigusrikkumised saavad alguse pisirikkumistest nagu alkoholi- ja tubakaseaduse rikkumine ning ajapikku muutuvad seaduserikkumised ühiskonnaohtlikumaks, jõudes vara- ja isikuvastaste kuritegudeni. Sellest saab järeldada, et uurimuse tulemus ühtib teooriaosas lõputöö autori poolt välja toodud Allaste (2012) väitega, et alkoholi tarvitamine põhjustab õpilastel lahkkelisid vanematega ning sõpradega, probleeme õppeedukusega ning sekeldusi politseiga.

Paljudes riikides ei ole eraldi noorsootöö lastekaitsetööst eraldatud. Uurimistöö teoreetilises osas toob lõputöö autor välja Paaveli (2004) seisukoha, et suur segadus lastekaitse ja noorsootöös tekitab vastuolulisust, killustatust ja üleliigset dubleerimist. Antud väide ühtib töö uurimusliku osaga, kus lapsevanemad on suheldes erinevate noortega tegelevate institutsioonidega tunnetanud dubleerimist, mõttetut konkurentsi ning kohatist ebakompetentsust.

Lastevanemate ja võrgustiku liikmete intervjuudest lähtuvalt järeldeb töö autor, et tõelised abivajajad, sotsiaalselt toimetulematute ja vähekindlustatud perede noored, on jäänud sageli vajaliku tugivõrgustikuta ning sellest tuleneva kiire ja asjatundliku abita.

Lähtuvalt uurimisülesannetest ning toetudes käesoleva uurimistöö tulemuste analüüsile teeb autor järgmised järeldused:

- noore vaba aja sisustamise valikuid, sealhulgas noorsootöös osalemist, mõjutavad oluliselt noore arengukeskkonnast tulenevad väärtushinnangud ning noore elukohas pakutavad võimalused;
- noore noorsootööst eemalejäämise põhjustena saab välja tuua noorte endi passiivsuse, pakutavate võimaluste ühetaolisuse, sõprade mõjutused, puuduliku või halvasti kättesaadava info ning perede mittepiisavad materiaalsed võimalused
- uurimistööst ilmnes seos perede sotsiaalmajandusliku toimetuleku ja sõprade mõjutuste ning noorte noorsootööst eemalejäämise vahel.
- noorsootööst eemalejäämisest tingitud peamisteks tagajärgedeks on sotsiaalne tõrjutus, sõltuvusainete tarvitamine, puudulik haridustee ja õigusrikkumised.
- noore noorsootööst eemalejäämise ning nende antisotsiaalse käitumise vahel on seos, seega noorsootöö omab suurt preventiivset rolli ennetamiseks noorte õigusrikkumisi.

Tuginedes uurimistulemuste analüüsile teen töö autorina noorte teadlikkuse tõstmiseks, noorsootööst eemalejäämise vähendamiseks ja sellest tulenevate tagajärgede ennetamiseks Saaremaa Infopunktile, Kuressaare Linnavalitsuse lastekaitse- ja noorsootöö spetsialistile ning Kuressaare Noorte Huvikeskusele järgmised ettepanekud:

- Erinevaid huvi- ja survegrupe kaasates selgitada avalikkusele ja otsustajatele noorsootöö kui noore arengu seisukohalt olulise valdkonna tähtsust ning selle suurema ja stabiilsema rahastamise vajalikkust nii riigi kui omavalitsuste tasandil, et vältida noortega tehtava töö projektipõhisust.
- Võimalusel koondada noori puudutav info (voldik, koduleht vms.) ning jagada seda sihtgruppidele läbi erinevate infokanalite ning erinevatel infokandjatel. Propageerida olemasolevat infoportaali snip.ee kasutamist nii noorte kui lapsevanemate seas.

- Kuressaare linnavalitsuse juurde moodustada ümarlaud koordineerimaks lastekaitse- ja noorsootöö alast koostööd. Koostöö tulemusena väheneb valdkondadevaheline infosulg ja info noortele loodud võimalustest ning peredele võimaldatavatest soodustustest jõuab ka sotsiaalselt toimetulematute ja vähemkindlustatud peredeni.
- Kuressaare linnavalitsusel lahendada Kuressaare Noorekeskuse aastaid kestnud ruumiprobleem, mille tulemusena rohkemad noored saaksid tänapäevased ja mitmekesisemaid võimalused osalemiseks avatud noortekeskuse tegemistes
- Kuressaare linnavalitsusel koostöös äri- ja kolmanda sektoriga mitmekesistada noortele pakutavaid noorsootöö võimalusi, sealhulgas ellu viia Kuressaarde ammu planeeritud noortekohviku idee, mis pakuks oma erinevate üritustega noortele ka õhtusel ajal võimalust vaba aega sisustada alternatiiviks linnaruumis sihitult ringihulkumisele.
- Kuressaare Noortekeskusel käivitada mobiilse noorsootöö meetod, et jõutaks ka nende noorteni, kelleni traditsiooniliste vahenditega ei jõuta.

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal „Noorsootöö vajalikkus, sellest eemalejäämise põhjused ja tagajärjed Kuressaare linna näitel“. Töö autori arvates oli oluline uurida noorte endi ja noortega töötavate võrgustikuliikmete arvamust noorsootöö mõjust noore inimese kujunemisele.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada noorte endi ja noortega tegelevate võrgustikuliikmete arvamus noorsootöö vajalikkusest, noorte noorsootööst eemalejäämise põhjustest ja sellest tulenevatest tagajärgedest ning välja pakkuda abinõud noorte noorsootööst eemalejäämise vähendamiseks.

Lõputöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Uurimistöö teoreetilises osas käsitletakse järgmisi teemasid: inimese sotsiaalne areng, ühiskonna, perekonna ja koduväliste sotsialiseerijate roll noorte inimeste elus ning noorsootöö ning selles osalemise vajalikkus, eemalejäämise põhjused ja sellest tulenevad tagajärjed. Teoreetilises osas refereeritakse teemakohast kirjandust erinevatelt autoritelt.

Uurimus viidi läbi kvalitatiivsel meetodil ja kaheetapilisena. Uurimuse esimeses etapis viidi Kuressaare noorsootöös mitteosalevate noortega läbi fookusgrupi intervjuu, teises etapis viidi lapsevanematest ja noortega töötavatest spetsialistidest koosneva võrgustiku liikmetega läbi poolstruktureeritud süvaintervjuu.

Uurimustulemustest lähtuvalt võib välja tuua järgmised noorsootöös osalemise vajalikkuse põhjused: noorsootöös osalemisest saadav eduelamus, ajaplaneerimisoskus, osalemisest saadav julgus, enesekindlus ning oskused, mida formaalkoolist ei saa.

Noorte noorsootegevustest eemalejäämise põhjused võivad olla erinevad, sõltudes ühiskonna mõjust, majandussituatsioonist, pereväärtustest, isiksuseomadustest, sõprade

mõjust. Paljude sotsiaalsete probleemide kuhjumise tulemusena on tekkinud erinevate pingete suurenemine, mis ei jäta puutumata ka noori. Uurimistulemustest järeldus, et noorte noorsootööst eemalejäämise peamiseks põhjusteks on puudulik informatsioon noortele pakutavatest võimalustest, perede halb materiaalne olukord, noortepoolne passiivsus, sõprade mõjutused ning lapsevanemate erinevatest probleemidest tulenev ükskõiksus laste tegevuste vastu.

Uurimistulemustest selgus, et noorte eemalejäämisest tulenevateks peamiseks võimalikeks tagajärjedeks on sotsiaalne tõrjutus, sõltuvusainete tarvitamine, koolis ebarahuldavalt edasijõudmine ja õigusrikkumised, mis omakorda on eelduseks sellistele sotsiaalsetele probleemidele nagu kodutus, töötus, kuritegevus jne

Töö teoreetilisest ja uurimuslikust osast selgus, et sotsiaalselt hästi arenenud inimene on heades suhetes teiste inimestega. Kõige olulisem roll noore kujunemisel on perel ja kodul, aga tänapäeval suureneb üha enam koduväliste mõjutajate osa: ühiskond, kool, sõbrad ja massimeedia kujundavad noore inimese väärtushinnanguid aina rohkem. Olulist rolli noore inimese arengus omab vaba aja mõtestatud sisustamine. Noorsootöö oma erinevate võimalustega pakub noorele positiivseid elamusi andvaid osalemiskogemusi.

Lõputöö autor leiab uurimustöö tulemustele tuginedes, et noorus on aeg, mis olulisel määral määrab ära inimese edasise toimetuleku. Iga noor tahab silma paista, kuuluda sõprade ja eakaaslaste gruppi. Noorel on silmapaistmiseks erinevaid võimalusi: kes pöörab suurt tähelepanu haridusele, kes on andekas kunstis, kes edukas spordis. Kõigil noortel ei ole võrdseid andeid, neil ei ole ka peredest tulenevalt võrdseid võimalusi. Nii satubki osa noori gruppi, kus saab silma paista ühiskonna poolt mitteaktsepteeritaval moel, kus normiks peetakse mitte midagi tegemist, sihipäratut hulkumist, sõltuvusainete tarvitamist ning õigusrikkumisi.

Noorsootöö tegevustes osalemine on noore jaoks vaba aja aktiivne ja sihipärane sisustamine, samas ka mitteformaalne õppimine. Noore üldist arengut silmas pidades on mitteformaalne õppimine sama olulise tähtsusega kui formaalõppes koolikohustuse täitmine. Eestile on oluline iga noor ning seetõttu peab igal tasandil tegelema sellega, et

üks noor ei jääks noorsootöö arendavatest tegevustest eemale infopuuduse või pere majandusliku olukorra tõttu. Kui noor inimene on kaasatud noorsootöö tegevustesse, on tema riskikäitumise tekkimise või selle süvenemise tõenäosus märkimisväärselt madalam, kui sihitult tänaval või kaubanduskeskuses hängival noorel.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Aasvee, K., Eha, M., Härm, T., Liiv, K., Oja, L., Tael, M.** 2012. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2009/2010 õppeaasta Eesti HBSC uuringu raport. Tallinn: Tervise Arengu Instituut. [https://intra.tai.ee/images/prints/documents/135591995867_Eesti_kooliopilaste_tervise_kaitumine.pdf] 20.03.2014.
2. Alaealiste kuritegude vähendamise arengukava aastateks 2007-2009. 2006. Tallinn. [<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35839/Alaealiste+kuritegevus+e+vahendamise+arengukava+aastateks+2007-2009.pdf>] 19.02.2014.
3. Alkoholipoliitika roheline raamat. 2012. Sotsiaalministeerium. [http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/Tervisepoliitika/Alkoholipoliitika/Failid/Alkoholi_roheline_raamat.pdf] 27.02.2014.
4. **Allaste, A.-A.** 2012. Legaalsed uimastid. Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport 2012. Tallinna Ülikool. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Tervise Arengu Instituut. Toimetanud Maarja Kobin. Tallinn, lk 10-17. [https://intra.tai.ee/images/prints/documents/133846612537_Uimastite%20tarvitamine%20koolinoorte%20seas_raport.pdf] 18.12.2013.
5. **Altenberg, K.** 2009. Wanted – aktiivne noor. - Noorsootööst siin ja praegu. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus, lk 37-42.
6. **Berezjuk, E.** 2010. Hooliv kasvatamine. - Sotsiaaltöö nr 6, lk 37-38.

7. **Coussée, F.** 2010. The relevance of youth work's history. The history of youth work in Europe. [http://youthpartnership.eu.coe.int/youthpartnership/documents/EKCYP/Youth_Policy/docs/Youth_Work/Research/YK_Youth_Work_vol_2.pdf] 11.03.2014.
8. Developing skills for life and work. Accelerating social and emotional learning across South Australia. 2012. A Young Foundation report with The Australian Centre for Social Innovation and the Foundation for Young Australians. [http://www.fya.org.au/wp-content/uploads/2012/04/2012.04.12_Kahn-et-al-2012.pdf] 13.01.2014.
9. **Dibou, T.** 2012. Noortepoliitika ajaloost: probleemist on saanud ressurs. - Mihus nr 11, lk 14-18.
10. **Enn, Ü., Kost, R.** 2003. Mitteformaalne õppimine noorsootöös. – Sotsiaaltöö, nr 6, lk 22-25.
11. **Fave, A. D., Bass, M.** 2003. Italian Adolescents and Leisure: The Role of Engagement and Optimal Experience. - New directions for child and adolescent development. Wiley Periodicals, Inc. 65. Vol. 99. spring, pp. 79- 93. [http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=001387e6-4355-492b-a2b1-998dd46cbafd%40sessionmgr112&vid=10&hid=121] 15.02.2014.
12. **Flammer, A., Schaffner, B.** 2003. Adolescent Leisure Across European Nations. - New directions for child and adolescent development. Wiley Periodicals, Inc. 65. Vol. 99. Spring. [http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=001387e6-4355-492b-a2b1-998dd46cbafd%40sessionmgr112&vid=8&hid=121] 03.01.2014.
13. **Gilbert, P.** 2009. Võit depressiooni üle. Tallinn Kirjastus: Tänapäev.
14. **Gilligan, R.** 2000. Adversity, Resilience and Young People: the Protective Value of Positive. School and Spare Time Experiences. - Children & Society, Vol 14, pp. 37-47.

[<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=001387e6-4355-492b-a2b1-998dd46cbafd%40sessionmgr112&vid=12&hid=121>] 13.02.2014.

15. **Haljasorg, H.** 2006. Kasvatus keskajal. - Piiril. Teaduskogumik Tallinn: Maarjamaa Konvent, lk 12-21.

16. **Hansson, L.** 2004. Perekonna funktsioonidest. – Sotsiaaltöö, nr 3, lk 28-29.

17. Haridustee katkestajate osakaal vanusegrupis 18-24. 2013. Vabariigi Valitsus. Riigikantselei. [<http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/haritud-eeesti/haridustee-katkestajate-osakaal-vanusegrupis-18-24>] 15.03.2014.

18. **Heinla, E.** 2004. Sotsiaalses riskis elavad pered. - Sotsiaaltöö, nr 3, lk 30-32.

19. **Hirsjärvi S., Huttunen J.** 2005. Sissejuhatus kasvatusteadustesse. Tallinn: Medicina.

20. Huviharidus register. 2014. Kuressaare Linnavalitsuse haridusosakond. [<https://huviharidus.kuressaare.ee/?teema=ringivalik>] 07.01.2014.

21. **Ignatuhhina, I.** 2009. Kui koostöö on vastastikune. - Noorsootööst siin ja praegu. Eesti Noorsootöö Keskus. Tallinn, lk 54- 57.

22. **Ilves, K.** 2013. Laps hariduses ja noorsootöös. - Laps eri keskkondades . Laste heaolu. Child well-being. Statistikaamet, lk 84 -120.

23. Info maakonnas. 2006. Noorteportaal NIP. [<http://www.nip.ee/maakond/saaremaa>] 27.12.2013.

24. **Jaanimägi, H.** 2004. Eesti alaealiste komisjonid: tegevuse analüüs ja perspektiivid. - Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused. Teadusartiklite kogumik. Toimetaja Tulva, T. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, lk 44-61.

25. **Johanson, A.** 2010. Mobiilne noorsootöö kui erinoorsootöö meetod. Tallinn: Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. - Mihus, nr 5, lk 20-23.

- 26. Jung, N.** 2013. Noorsootöö kui väärtuskasvatus. – Noorsootöö õpik. Artiklite kogumik. AS Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. Tallinn: Ecoprint, lk 34-49.
- 27. Kainulainen, J., Kähönen, T.** 1999. Seikkailukasvatus – elämyksellistä oppimista:
- 28.** Tapaustutkimus Kajaanin opettajankoulutuslaitoksen seikkailukasvatuskurssista. Pro
- 29.** gradu-tutkielma. Oulun Yliopisto.
- 30. Kalamees-Ruubel, K.** 2010. Kutseharidusest Deweyt, Käisi ja Põldu meenutades. - Haridus, nr 2, lk 29-31.
- 31. Kannelmäe, M.** 2005. Noortele või noortega. - Märka Last, kevad, lk 26 -27.
- 32. Kello, K.** 2004. Koolivägivald – kas vabadus või paratamatus. – Haridus, nr 1, lk 4-5.
- 33. Kihl, E.** 2004. Laste ja noorukite isiksuseomadused ja seosed hilisema ainete tarvitamisega. - Alkoholismi ja narkomaania ennetamise käsiraamat. Sisekaitseakadeemia. Tallinn, lk 21-22.
- 34. Kiipus, M., Eik, E., Laane, E., Laane, K.** 2004. Ennetustöö. - Alkoholismi ja narkomaania ennetamise käsiraamat. Sisekaitseakadeemia. Tallinn, lk 74-84.
- 35. Kirss, L., Batueva, V.** 2011. Eesti noorte osalemine noorsootöös. – Noorteseire aastaraamat Praxis, lk 39-53.
- 36. Kleinberg.** 2002. Laste vaimse tervise probleemidest. – Sotsiaaltöö, nr 3, lk 18- 22.
- 37.** Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus 1993. – Riigi Teataja I osa, 1993, nr 37, art 558 [<https://www.riigiteataja.ee/akt/28501>] 17.12.2013.
- 38. Kolga, V.** 2009. Haridus teeb vabaks. – Haridus, nr 1-2.
- 39. Kooyman, M.** 2002. Narkosõltuvuse põhjustest ja ravist. – Sotsiaaltöö, nr 3, lk 34-35.

40. **Korp, E.** 2002. Võrgustikutöö võimalused lapse aitamisel. - Laps elu, probleemid, lahendused. Tallinn, lk 45- 61.
41. **Kost, R.** 2013. Noortepoliitika. - Noorsootöö õpik. SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo, lk 49-71.
42. **Kost, R., Kannelmäe-Geerts, M.** 2011. Noorsootöö võimalused riskioludes noorte kaasamiseks.- Sotsiaaltöö, nr 6, lk 45-46.
43. **Kraav, I.** 1999. Sotsiaalne tõrjutus ja sotsiaalpedagoogika. - Haridus, nr 5, lk 22-27.
44. Kuressaare linna kultuuri, spordi ja noorsootöö arengukava 2005- 2013. Kuressaare linnavalitsus. Kinnitatud Kuressaare Linnavolikogu määrusega nr 1, 27.01.2005. [<http://kuressaare.ee/uus/32432/>] 13.02.2014.
45. Kuressaare Noorte Huvikeskus. [<http://www.kuressaare.ee/knh/>] 17.02.2014.
46. **Kuurme, T.** 2000. Rühmatöö võimalusi. Õppejõudu otsimas : valik artikleid kõrgkoolis õpetamise metoodikast ja teooriast. Toim. Erilt, L. ja Mits, K. Tallinn: Eesti Humanitaarinstituut, lk 179 -196.
47. **Kuurme, T.** 2003. Kasvatuse võim ja võimetus, valitud esseed kasvatusest. Tallinna Pedagoogikaülikool. Põltsamaa: OÜ Vali Press.
48. **Kutsar, D., Trumm A.** 2010. Perede elujärg riskiühiskonna tuultes. – Sotsiaaltöö, nr 5, lk 13- 19.
49. **Laane, E., Laane, K.** 1999. Teavet probleemkäitumiste ennetustööks. Tallinn: EV Sotsiaalministeerium, Eesti Sõltuvushaigete Rehabilitatsiooni Ühing.
50. **Laes, T. L., Krusell, S., Reinomägi A., Toros, K.** 2013. Laps eri keskkondades. - Laste heaolu. Child well-being. Statistikaamet. Tallinn, lk 14-42.
51. Lapse õiguste konventsioon. 1991. - Riigi Teataja II osa, 1991, nr 16, art 56. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>] 03.02.2014.
52. **Laherand, M. L.** 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.

- 53. Lauristin, M.** 2010. Sotsiaalne kaasatus võitluses vaesusega. – Sotsiaaltöö, nr 5, lk 20- 23.
- 54. Leino, M.** 2000. Õpetaja sotsiaaltöö tegijana: sotsiaalpedagoogika, monograafia. Tallinna Pedagoogikaülikool. Tallinn: OÜ Vali Press.
- 55. Leppiman, A.** 2002. Sotsiaalse sugupoole kujunemisest. - Laps elu, probleemid, lahendused. Tallinn, lk 5-44.
56. Ligi kuuendik noortest on jäänud põhihariduseta. Rajaleidja. [<http://rajaleidja.ee/ligi-kuuendik-noortest-on-jaanud-pohihariduseta/>] 11.01.2014.
- 57. Liiv, K.** 2012. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. Tervise Arengu Instituut 2009/2010 õppeaasta Eesti HBSC uuringu raport.
- 58. Margus, H.** 2007. Koolist väljalangemine. – Haridus, nr 1 -2. [http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/1_22007/05-07mustv.pdf] 15.03.2014.
- 59. Markina A., Šahverdov-Žarkovski, B.** 2006. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tartu Ülikooli Õigusinstituut. Tallinn. [<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=28387/Eesti+alaealiste+h%E4biv+k%E4itumine.pdf>] 22.11.2013.
- 60. Meres T.** 2002. Interventsioonimeetodid nõustamises ehk mida psühholoog-nõustaja laste tugikeskuses teeb. - Laps elu, probleemid, lahendused. Tallinn, lk 62- 81.
- 61. Mets, E.** 2014. Väärtused, mis toetavad maailmast hoolimist e. inimõigused. [http://mitteformaalne.ee/assets/files/veebi_materjal/inimoigused_noorsootoos.pdf] 21.11.2013.
62. Mis on mitteformaalne õpe? Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. [<http://mitteformaalne.ee/mis-on-mfo.html>] 10.11.2013.
- 63. Mürsepp, M.** 2006. Kaitstud ja kaitsmata laps. - Lapse heaolu Eestis: Riskid ja valikud. Toimetaja Tulva, T. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, lk 85-94.

64. Noorsootöö seadus 2010. – Riigi Teataja I osa, 2010, nr 44, art 262. [https://www.riigiteataja.ee/akt/13335738] 11.12.2013.
65. Noorsootöö strateegia 2006–2013. 2006. Tartu: Teadus- ja Haridusministeerium. [http://www.entk.ee/sites/default/files/noorsoot%C3%B6%C3%B6%20strateegia%202006-2013.pdf] 04.01.2014.
66. Noortevaldkond aastasse 2020. 2013. Haridus- ja Teadusministeerium noorteosakond. [http://www.entk.ee/2020/] 04.12.2013.
67. Nõukogu resolutsioon Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010-2018. 2009. Euroopa Liidu Nõukogu. [www.hm.ee/index.php?popup=download&id=9952] 17.12.2013.
68. **Paavel, V.** 2004. Sotsiaaltöö ümber mõtestamine. Tallinn: Avahoolduse Arenduskeskus.
69. **Parve, V.** 2002. Lapse õigus haridusele- kelle asi see on? - Lastekaitseliidu, Tallinna Pedagoogikaülikooli ja Harju maavalitsuse Konverentsi "Laps, haridus ja toetav võrgustik" ettekanded. Tallinn, lk 343-38.
70. **Pertel, T., Abel- Olo, K., Aasvee, K., Eha, M., Eigo, N., Varava, L., Vaask, S., Sisask, M., Sossulina, N.** 2013. Lapse tervis. Laste heaolu. Child well-being. Statistikaamet. Tallinn: Trükkinud Ofset OÜ.
71. **Pihlakas, M-T.** 2003. Seikluskasvatus- elamuslik õppimine. Tartu Ülikooli Viljandi Akadeemia. Telemäki & Bowles 2001: 71 – 79. (Kursusetöö). [http://raulpage.org/koolitus/seikluskasvatus.pdf].
72. **Pihor, K., Taru, M., Batujeva, V.** 2012. Eesti noorte osalemine noorsootöös: ülevaade peamistest suundumustest. - Noorteseire Eestis. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Poliitikaülevaade, nr 3.
73. **Piirlaid, J.** 2006. Väärtused ja normaalne sotsiaalne areng. – Piiril. Toimetaja Haljasorg, H. Tallinn: Maarjamaa Konvent, lk 92-99.

- 74. Pukk, M.** 2006. Lapsepõlv, lasteaiakultuur ja lapsest lähtuv kasvatus. - Tulva, T. Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud. Tallinna Pedagoogikaülikool, lk 116-128.
- 75. Põld, M., Luist, M.** 2008. Noorsootööasutused, huvikoolid, klubid. Saaremaa noorte inforohke klade. Kuressaare.
76. Rahvaarv ja rahvastiku koostis. Andmebaas. Statistikaamet. [web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV0212&ti=RAHVASTIK+AASTA+ALGUSES+J+A+AASTA+KESKMINE+RAHVAAARV+SOO+JA+VANUSE+J%C4RGI&path=../Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajad_ja_kooseis/04Rahvaarv_ja_rahvastiku_kooseis/&lang=2] 19.01.2014.
- 77. Rannala, I.-E.** 2001. Riskikäitumisega noorte probleemide taust ja olemus. - Tulva, T. (koost.) Laps ja pere tänases Eestis. Teadusartiklite kogumik. Tallinn: Tallinna pedagoogikaülikooli Kirjastus, lk 49-55.
- 78. Rannala, I.-E.** 2006. Koolikohustuse mittetäitja probleemide taustast. - Tulva, T. Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud. Lastekaitse Liit. Tallinna Ülikool. Tallinn, lk 57-72.
- 79. Reinomägi, A., Sinisaar, H., Toros, K., Kutsar, D.** 2013. Sissejuhatus: lapse õigused ja heaolu. - Laste heaolu. Child well-being. Statistikaamet. Tallinn, lk 8-13.
- 80. Reiska, E.** 2012. Kool ja vaba aeg. Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport. Tallinna Ülikool. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute instituut. Tervise Arengu Instituut. Toimetanud Maarja Kobin. Tallinn, lk 24-27. [https://intra.tai.ee/images/prints/documents/133846612537_Uimastite%20tarvitamine%20koolinoorte%20seas_raport.pdf] 02.02.2014.
- 81. Reitav, U.** 2013. Noorsootöö huvikoolis. - Noorsootöö õpik, lk 194- 212.
- 82. Reitav, U., Ristikivi, L.** 2010. Noorsootöö. Parts, V. (koost.). Noortemonitor 2009. Tallinn: Trükikoda Ofset OÜ, lk 60-77.

- 83. Reedik, E.** 2011. Stardiplats noortele: kuidas oma kogemused maksma panna käsiraamat noorsootöötajale noore mitteformaalsete õpikogemuste märkamiseks. Eesti Noorsootöö Keskus.
- 84.** Resolution of the Council and the representatives of the governments of the member states, meeting within the Council on youth work. 2010. Euroopa Liidu Nõukogu. [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/117874.pdf] 09.03.2014.
- 85. Rogers, P., Goldstein, L.** 2005. Kuidas aidata uimastiprobleemidega last. Ersen. Tõlkinud Maire Selgmäe. Tallinn.
- 86. Rosenblad, Y., Randoja M.** 2008. Kultuur, sport, vaba aeg. Kogumikus Haugas, L. Lapsed. Children. [<http://www.entk.ee/sites/default/files/Lapsed.Children.pdf>] 29.11.2013.
- 87. Rätsep, J.** Eelpedagoogika mõisteid. Tallinna Ülikool Pedagoogiline Seminar. [http://www.teatoimeta.ee/Eelkoolipedagoogika_moisted_476.htm.] 11.01.2014.
- 88.** Saaremaa Noorte Infoportaal. 2013. Saaremaa Noorte Infokeskus. [<http://snip.ee/vaba-aeg>] 27.12.2013.
- 89.** Saaremaa Noorte Nõustamiskabinet. 2014. [<http://www.hanvar.ee/index.php?page=30>] 28.12. 2013
- 90. Salla, J.** 2010. Noorte kuritegevus ja kuritegevuse kontroll. – Parts. V. Noortemonitor. Tallinn, lk 173-184.
- 91. Soidra-Zujev, K.** 2003. Seikluskasvatus. Tallinn: Mansfield OÜ.
- 92. Saphiro, L. E.** 2002. Kuidas kasvatada lastes emotsionaalset intelligentsust. Tõlge Riikoja, L., Tael, T. Tallinn: Väike Vanker.
- 93. Striman, K., Kurbatova, A., Kuus, M., Hristojeva, J., Härm, T.** 2011. Uimastid. - Räägime tervisest. Tervise Arengu Instituut, lk 59-84.

- 94. Schlümmer, E.** 2013. Noorsootöö arengusuunad. - Noorsootöö Õpik, lk 55-58.
- 95. Sikk, T.** 2003. Parim lastekaitse on last arendav tegevus. - Märka last, sügis, lk 6-7.
- 96. Social skills and social competence. 2010. Government of South Australia.**
[<http://www.headroom.net.au/Content.aspx?p=254>] 09.02.2014.
- 97. Sotsiaalne kaasatus. Tallinn: EV Sotsiaalministeerium.**
[<http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalne-kaasatus.html>] 26.10.2013.
- 98. Talts, L.** 2001. Kooli ja kodu koostöömudelid. – Haridus, nr 6, lk 29-33.
- 99. Tamm, A.** 2006. Kuidas aidata kaasa vastutustundliku lapsevanema kujunemisele! Vanema vastutus versus riigi vastutus. - Tulva, T. Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud. Lastekaitse Liit. Tallinna Ülikool, Tallinn, lk 36-56.
- 100. Tamm, A.** 2011. Laste ja perede arengukava riiklikuks strateegiaks! – Sotsiaaltöö, nr 4, lk 46-47.
- 101. Taru, M.** 2011. Noored Statistikaapeglis. Noorteseire aastaraamat 2010. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tallinn.
[http://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlsHOgZmIjwyMDExLzA0LzIwLzEyXzA4XzUyXzEzOV9Ob29ydGVzZWlyZV9hYXN0YXJhYW1hdDIwMTAucGRm/12_08_52_139_Noorteseire_aastaraamat2010.pdf] 03.12.2013.
- 102. Taru, M., Pilve, E., Kaasik, P.** 2013. Noorsootöö kujunemine. - Noorsootöö Õpik, lk 105-154.
- 103. Tiik, A., Lallo, L.** 2014. Huvihariduse analüüs 2010/2011 õppeaastal.
[<http://kuressaare.ee/uus/32479/>] 10.04.2014.
- 104. Tiko, A.** 2006. Lapseõlvekogemus kui ajaloolis- kultuuriline fenomen ja minakontseptsiooni nurgakivi. - Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud. Tallinn: TLÜ Kirjastus, lk 129-139.

105. **Toots, A.** 2005. Rahvastiku vananemine riskiühiskonnas: uued väljakutsed poliitika-kujundajatele. 21.sajandi sotsiaalpoliitika: uued riskid, uued valikud. TLÜ Riigiteaduste osakond. - Acta Politica nr 2, lk 18- 30.
106. **Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S., Winefield, A.** 2010. Leisure activities and adolescent psychological well-being. - Journal of Adolescence, Vol. 33, pp. 173–186.
[<http://www.sciencedirect.com.ezproxy.utlib.ee/science/article/pii/S0140197109000396>]
] 06.02.2014.
107. Tubakapoliitika roheline raamat. 2013. Sotsiaalministeerium.
[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/ASO/Alkoholi-_ja_tubakapoliitika_rohelised_raamatud/Tubakapoliitika_roheline_raamat_18_12_13.pdf]
df] 08.01.2014.
108. **Tulva, T., Viiralt, I.** 2006. Riskiühiskond ja lapse heaolu. - Tulva, T. Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud. Lastekaitse Liit. Tallinna Ülikool. Tallinn, lk 10-23.
109. **Tulva, T., Tikerpuu–Kattel, A., Viiralt, I., Väljataga, S.** 2002. Laps Eesti ühiskonnas: probleemid kodus ja koolis. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus.
110. **Turk, P.** 2011. Asenduskodu noorte valmisolek iseseisvaks eluks. - Sotsiaaltöö, nr 6, lk 55-59.
111. **Tuula, R.** 2005. Seikluskasvatuse määratlus ja selle tõhususe hindamine Lastekaitse Liidu projekti "seiklus" sihtgrupi üldise enesehinnangu näitel. Tallinn: Tallinna Ülikool. (Magistritöö).
112. **Tuuling, L.** 2008. Laske lapsel laps olla! - Kogumikus Lapse vanem ja õpetaja lapse arengu toetajana- mõtteid lapsevanematele ja õpetajatele. Koostanud Tuuling. Tallinn: Vali Press, lk 6-10.

113. Uus hoog Euroopa noortele. 2001. - Euroopa Komisjoni Valge Raamat. Koostaja Euroopa Komisjon Hariduse ja Kultuuri Peadirektoraat. Tartu: EV Haridus- ja Teadusministeerium.
114. **Vaap, R.** 2009. Tere, kas tohin noortekeskusesse tulla? - Noorsootööst siin ja praegu. Artiklite kogumik. Tallinn: AS Pajo Trükikoda, lk. 49-53.
115. **Vainu, V.** 2012. Illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport 2012. TallinnaÜlikool. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Tervise Arengu Instituut. Toimetanud Maarja Kobin. Tallinn, lk 18- 23. [https://intra.tai.ee/images/prints/documents/133846612537_Uimastite%20tarvitamine%20koolinoorte%20seas_raport.pdf] 11.12.2013.
116. **Vilu, A.** 2006. Noorte integreerimine ühiskonda ja alaealise mõjutusvahendite seaduse rakendamine. - Haljasorg, H. (toim.) Piiril. Tallinn, lk 18-21.
117. **Vorobjov, S., Saar, U.** 2012. Sotsiaalsed oskused ja nende seos uimastite tarvitamisega. Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport 2012. TallinnaÜlikool. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Tervise Arengu Instituut. Toimetanud Maarja Kobin. Tallinn, lk 38-45.
118. **Vseviiov, H.** 2011. Positiivse vanemluse toetamine on oluline samm laste probleemide ennetamiseks. – Sotsiaaltöö, nr 4, lk 12-16.
119. **Väli, M.** 2013. Riigikogu Kantselei õigus-ja analüüsiosakond teemal huviharidus, nr 14. [<http://www.riigikogu.ee/doc.php?176407>] 13.10.2013.
120. **Ülesoo, T., Streiman, K., Hansen, S.** 2011. Vaimne tervis. - Räägime tervisest. Tervise Arengu Instituut, lk 37-58.

LISAD

Lisa 1. Fookusgrupi intervjuu skeem

Fookusgrupi intervjuul on soov saada vastused viiele teemagrupile. Allpool on välja toodud teemad koos suunavate küsimustega, mis näitavad vestluse suuna. Kõiki küsimusi ei küsita.

PEREKOND

1. Kui suur on Sinu pere? Milline on peremudel, kus elad:
2. Kus Sinu vanemad töötavad? (Kuressaares, Saaremaal?, Välismaal?)
3. Millised on Sinu suhted vanematega?
4. Mida te teete koos vanematega?
5. Kui palju räägid oma elust vanematele?
6. Mida väärtustad Sina ja Sinu pere kõige rohkem? (kodu, peret, sõpru, rikkust)

VABA AEG/NOORSOOTÖÖ

1. Mis on Sinu jaoks vaba aeg?
2. Kus veedad põhiliselt oma vaba aega?
3. Millised on Sinu tavalised vabaaja tegevused?
4. Juhul, kui Sa ei veeda oma vaba aega aktiivselt tegutsedes (huviring, vaba aja keskus, klubid, treeningud), siis mis põhjusel? (ei viitsi, pole huvi, liiga kallis, pole ühtegi huvitavat tegevust)

Lisa 1 järg

6. Mis on Sinu arvates noorsootöö ja milliseid tegutsemisvõimalusi see pakub? Kus noorsootööd tehakse?
7. Kas osaled praegu mingis klassivälises tegevuses koolis? (osalemine ekskursioonidel, konkurssidel, võistlustel) Kas oled nooremana osalenud? Miks Sa praegu ei osale?
8. Mida Sa tead noortekeskusest? Kas oled noortekeskuses käinud? Milliseid võimalusi noortekeskus pakub? (väljasõidud, peod, koolitused, töötoad? Kui ei, siis miks? Kas tead, et noortekeskuses saab osaleda erinevates tegevustes, milledest osad on tasuta? (vabaringid)
9. Kui Sul praegu ei ole võimalust millegagi tegeleda, siis võimaluse tekkides millega tegeleksid?
10. Millised on Sinu vanemate/ hooldajate võimalused, et saaksid osaleda tasulistest ringides, klubides ja noorteüritustel?
11. Kust leida infot tegevusvõimaluste kohta?
12. Millised on Sinu mõtted noorte elu huvitavamaks muutmiseks Kuressaares? Kas Sinu käest on küsitud arvamust Sinu elu paremaks/huvitavamaks muutmisel?
13. Mis Sinu elus muutuks, kui Sa millegagi süstemaatiliselt tegeleksid?

KOOL

1. Kuidas Sulle koolis meeldib? Kui tihti popitad?
2. Millised on suhted õpetajatega?
3. Kuidas saad läbi klassikaaslastega? Koolikaaslastega? Millised on kogemused kiusamisega?
4. Kuidas Sul koolis läheb? Kas oled klassikursust kordama jäänud? Kas oled kooli vahetanud?
5. Millised on lemmikained?
6. Kelleks tahad täiskasvanuna saada?

Lisa 1 järg

SÕBRAD

1. On Sul palju sõpru ? Koduümbruses? Kas saad sõpru usaldada?
2. Miks sõbrad Sinu jaoks tähtsad on? Kas arvad, et mingi tegevus võiks Sulle sõpru juurde tuua?
3. Millega Sinu sõbrad tegelevad? Mida te teete koos?
4. Mida arvad sõpruskondadest/kampadest? Kas kuulud ise kuhugi sõpruskonda?
5. Millised on suhted sõpruskonnas? Mida te koos teete? Kas oled sattunud koos sõpradega pahandustesse?
6. Mida arvavad vanemad Sinu sõpradest? Kas vanemad tunnevad Sinu sõpru?

MEELEMÜRGI/RISKIKÄITUMINE

1. Tubakatooted Sinu elus? Kui vanalt alustasid suitsetamist?
2. Sina ja alkohol? Kui vanalt esimest korda proovisid? Millal tunned, et on alkoholi vaja tarvitada?
3. Sinu kokkupuude narkootiliste ainetega? Millist oled tarvitanud?
4. Sinu kokkupuuted karistustega? Kas Sul on olnud pahandusi politseiga? Milliseid? Kas Sind on karistanud alaealiste komisjon? Kohus?
5. Sinu suhtumine karistustesse?? Sinu sõbrad? Sinu vanemad?
6. Kui sul on mõni mure, kellega seda jagad? (Sõpradega, vanematega õe või vennaga, sotsiaaltöötajaga, noorsootöötajaga, õpetajaga, saan ise hakkama, ei räägi kellegagi)
7. Kas muretsed oma elus millegi pärast (Halvad suhted vanematega, pere raske majanduslik olukord ebapopulaarsus eakaaslaste hulgas/sõprade puudumine, suur pinge koolis, minu kiusamine koolis, teadmatus tuleviku ees)
8. Kas oled tundnud, et elu on mõttetu/oled mõelnud, et oleks parem surnud olla?
9. Kas oled ennast tahtlikult vigastanud?

Lisa 2. Intervjuu kava lapsevanemale

Tere

Olen noorsootõtaja Lii Vanem ning mul on plaan lõpetada sellel aastal Pärnu kolledž. Minu lõputöö on seotud noortega, kes jäävad mingil põhjusel eemale noorsootöö poolt pakutavates vaba aja organiseeritud veetmise võimalustest. Olen arvamusel, et noored ja lapsevanemad ei tea väga täpselt, mida kujutavad endast noorsootöö kaheksa valdkonda. Arvatakse, et noorsootöö on vaid noortekeskused. Tegelikult on noorsootöö nii koolinoorsootöö(ka kooliringid), huvikoolid(spordikool, kunstikool, muusikakool), erinevad spordiklubid, laagrid, noorteorganisatsioonid jm., noorte teavitamine ja nõustamine, noorte kaasamine jne. Oma lõputöö uurimuse käigus viisin noorsootöös mitteosalevate noortega läbi rühmaarutelu, kus uurisin noorte arvamust Kuressaares noortele pakutavate võimaluste kohta. Sellest teemast lähtuvalt sooviksin teada saada lapsevanemate arvamust. I osa küsimused on isiklikumad, millele soovin võimalikult ausaid vastuseid. Kui mõni küsimus tundub ebamugav, võite jätta vastamata. Olen tänulik, et olite nõus minuga antud teemal rääkima, sest erinevate osapoolte koostöös saame pakkuda noortele paremaid võimalusi. Intervjuu käigus saadud andmeid kasutatakse ainult lõputöö tarbeks, osalejaid ei avalikustata.

I osa

1. Milline on Teie pere koosseis?
2. Kuidas läheb lastel koolis? Milline on edasijõudmine, kas neid kiusatakse?
3. Millega tegelevad lapsed vabal ajal? Millised on laste huvid? Kas nad osalevad kusagil ringis või trennis?
4. Mis põhjustel lapsed ei osale organiseeritud vaba aja tegevustes?
5. Millised on pere võimalused laste huvide eest tasumisel?
6. Milline on laste vahekord mõnuainetega: suitsetamine, alkohol ja uimastid?
7. Millised on Teie pere kokkupuuted laste seadusrikkumistega? Kas lapsi on karistatud?

Lisa 2 järg

8. Milline on laste suhtlusringkond, on neil palju sõpru? Kas teate kellega ja kus lapsed aega veedavad?

9. Kes peaks Teie arvates laste ja noorte huvitegevuse eest tasuma? Lapsevanem, riik, linn?

II osa

1. ÜHISKONNA MÕJU NOORE INIMESE KUJUNEMISELE

1.1. Kuidas mõjutab laste heaolu/toimetulekut olukord, kus pere toimetulekuks on üks vanem, vahel ka mõlemad vanemad sunnitud töötama kodust eemal?

1.2. Kuidas ühiskonnas/kogukonnas valitsevad väärtushinnangud, moraal/moraalitus, mõjutavad noore inimese arengut?

1.3. Millised on tänaste noorte väärtushinnangud?

2. PEREPROBLEEMID NOORE ARENGU MÕJUTAJANA

2.1. Kuidas mõjutab lapsi/noori vanemate töötus?

2.2. Kuidas mõjutab lapsi/noori vanemate ükskõiksus/hoolimatus?

2.3. Kuidas mõjutab lapsi/noori vanematepoolne liigne nõudlikkus ja ülehooldamine?

3. SÕPRADE JA MASSIMEEDIA MÕJU NOORE ARENGULE

4. NOORSOOTÕO TASE KURESSARES

4.1. Millised on noorte teadmised noorsootöös osalemise võimalustest Kuressaare linnas? Kas nad seostavad klassivälist tegevust koolis noorsootööga? Kas nad seostavad huvitegevust noorsootööga?

4.2. Millised on Teie kui lapsevanemate teadmised erinevatest noortele Kuressaares pakutavatest võimalustest noorsootöös osalemiseks (ka rahastamise osas)?

4.3. Millisteks hindate Kuressaare noorte võimalusi osalemaks noorsootöös?

5. NOORSOOTÕO MÕJU NOORE ARENGULE

5.1. Millist kasu saab noor noorsootöös osalemisest?

Lisa 2 järg

6. NOORSOOTÖÖST EEMALEJÄÄMISE PÕHJUSED

6.1. Kes ja kuidas peab panustama, et lapsed/noored ei jääks noorsootöö pakutavatest erinevatest võimalustest eemale?

7. NOORSOOTÖÖST EEMALEJÄÄMISEST TULENEVAD TAGAJÄRJED

7.1. Millised tagajärjed võivad ilmned, kui laps/noor ei saa koos eakaaslastega organiseeritult vaba aega veeta? Kas näed seost noorte õigusrikkumiste ja noorsootööst eemalejäämise vahel? (Noorsootöö all pean silmas kõiki valdkondi: huvitegevus, sport, noorteorganisatsioonid)

7.2. Milline on noorte sõltuvusainete tarbimise ulatus Kuressaares? Kuidas seda probleemi lahendada? Kas lapsevanemal on piisavalt teadmisi tundmaks ära narkootikumide tarvitatud laps?

7.3. Milline on noorte kuritegevuse tase Kuressaares? Kes peaks sekkuma noore seaduserikkumistesse?

8. NOORSOOTÖÖ ROLL NOORTE RISKIKÄITUMISE ENNETAJANA

8.1. Kes ja kuidas peab tegelema erinevate sihtgruppidele suunatud ennetustööga?

8.2. Milline peaks üldse olema noortele suunatud ennetustöö?

8.3. Millised on lapsevanemate teadmised tänapäeval last mõjutada võivatest ohtudest?

9. NOORTEGA TEGELEVATE VALDKONDADE KOOSTÖÖ

9.1. Kuidas hindad erinevate noortega tegelevate institutsioonide koostööd? Kas oleks mõttekas noortega seonduv probleematika koondada ühtseks valdkonnaks?

9.2. Milles näed noorsootöö kokkupuutepunkti sotsiaaltööga ja kas koostöö võiks olla tihedam?

9.3. Kas Kuressaares tegeletakse piisavalt erinoorsootööga?

Lisa 3. Intervjuu kava noortega töötavatele spetsialistidele

Tere

Olen jõudnud oma õpingutega Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse erialal lõpusirgele-
jäänud on veel lõputöö. Lõputöö on noorsootöö teemaline, keskendudes nendele
noortele, kes mingil põhjusel noorsootöö poolt pakutavatest võimalustest eemale jäävad.
Selleks, et teada saada noortega töötavate spetsialistide arvamust noorte eemalejäämise
põhjuste ja sealt tulenevate ohtude kohta, palun Sinul vastata järgnevatele küsimustele.
Intervjuust saadud andmeid kasutatakse ainult antud lõputöös ning vastajate andmeid ei
avalikustata.

1. ÜHISKONNA MÕJU NOORE INIMESE KUJUNEMISELE

- 1.1. Kuidas mõjutab laste heaolu/toimetulekut olukord, kus pere toimetulekuks on üks vanem, vahel ka mõlemad vanemad sunnitud töötama kodust eemal?
- 1.2. Kuidas ühiskonnas/kogukonnas valitsevad väärtushinnangud, moraal/moraalitus, mõjutavad noore inimese arengut?
- 1.3. Millised on tänaste noorte väärtushinnangud

2. PEREPROBLEEMID NOORE ARENGU MÕJUTAJANA

- 2.1. Kuidas mõjutab lapsi/noori vanemate töötus?
- 2.2. Kuidas mõjutab lapsi/noori vanemate ükskõiksus/hoolimatus?
- 2.3. Kuidas mõjutab lapsi/noori vanematepoolne liigne nõudlikkus ja ülehooldamine?

3. SÕPRADE JA MASSIMEEDIA MÕJU NOORE ARENGULE

- 3.1. Millisena näed sõprade rolli noorte mõjutajana?
- 3.2. Millist rolli mängib massimeedia (ka internet) noorte mõjutajana?

4. NOORSOOTÖÖ TASE KURESSAARES

- 4.1. Millised noorsootöövaldkonnad on Kuressaares kaetud, millised on vajakajäämised?
- 4.2. Millised on noorte teadmised noorsootöös osalemise võimalustest Kuressaare linnas?

Lisa 3 järg

4.3. Kas nad seostavad klassivälisest tegevusest koolis noorsootööga? Kas nad seostavad huvitegevusest noorsootööga?

4.4. Millised on lapsevanemate/ hooldajate teadmised erinevatest noortele Kuressaares pakutavatest võimalustest noorsootöös osalemiseks (ka rahastamise osas)?

5. NOORSOOTÖÖ MÕJU NOORE ARENGULE

5.1. Millist kasu saab noor noorsootöös osalemisest?

5.2. Kui aktiivselt noored osalevad noorsootöös?

5.3. Noorsootöö kui mitteformaalse õppimise keskkond?

6. NOORSOOTÖÖST EEMALEJÄÄMISE PÕHJUSED

6.1. Kes ja kuidas peab panustama, et lapsed/noored ei jääks noorsootöö pakutavatest erinevatest võimalustest eemale?

7. NOORSOOTÖÖST EEMALEJÄÄMISEST TULENEVAD TAGAJÄRJED

7.1. Millised tagajärjed võivad ilmuda, kui laps/noor ei saa koos eakaaslastega organiseeritult vaba aega veeta?

7.2. Noorte sõltuvusainete tarbimine Kuressaares kui probleem?

7.3. Noorte kuritegevus Kuressaares kui probleem?

7.4. Milline on seos noorte õppe edukuse (koolis hakkamasaamise) ja noorsootöö tegevusest eemalejäämise vahel?

7.5. Milline on seos noore riskikäitumise ja noorsootööst eemalejäämise vahel?

8. NOORSOOTÖÖ ROLL NOORTE RISKIKÄITUMISE ENNETAJANA

8.1. Kes ja kuidas peab tegelema erinevate sihtgruppidele suunatud ennetustööga?

9. NOORTEGA TEGELEVATE VALDKONDADE KOOSTÖÖ

9.1. Kuidas hindad erinevate noortega tegelevate institutsioonide koostööd? Kas oleks mõttekas noortega seonduv probleematika koondada ühtseks valdkonnaks?

9.2. Kuidas pedagoogid suhtuvad noorte aktiivsesse klassivälisesse tegevusse?

9.3. Milles näed noorsootöö kokkupuutepunkti sotsiaaltööga ja kas koostöö võiks olla tihedam?

SUMMARY

The Importance of the Youth Work, the Reasons of Being Excluded and the Consequences at the Example of Kuressaare City.

Lii Vanem

The changes taking place in the society get reflected in the behaviour and value judgments of people. The youth is the social group under a particular impact and therefore it is of high importance to take care of them becoming full members of the society.

The youth work or the activities targeted at the youth create preconditions for young people to acquire new knowledge and skills, to become active outside their families and formal education system. Involvement in youth activities facilitates improving one's self-esteem and gaining positive attention.

Selecting a topic of the youth work is important as the exclusion of young people from the possibilities of spending spare time provided by the youth work causes social problems, like using drugs, falling out of school and legal offence.

The objective of current work is to identify the points of view of the young people and the members of the network around them on the necessity of the youth work, the reasons of exclusion of the young people from the work and the hazards arising from the exclusion as well as recommending measures to be taken to prevent exclusion.

The theoretical section of current work provides an overview of the impact of various factors on the socialisation of young people, the youth work and the necessity of participating in it, the possible consequences of exclusion. The work describes the

structure of the youth work in the city of Kuressaare. In the theoretical section of the work, the method of referring is applied.

The empiric section of current work formulates the objective of the work, describes the sample group and the method of study and analysis as well as provides the analysis of the study results. A qualitative method has been applied to address the subject matter of current work. The sample group has been formed of the young people of Kuressaare not involved in the youth work and the members of the network around the young people.

The study purposes are:

- Providing an overview of a social development of young people and the necessity of being involved in the youth work.
- Studying the factors impacting the choices of spending spare time and the reasons of not being involved in the youth work.
- Identifying the conjunctions between not being involved in the youth work and an economic and social subsistence of families, influence of friends and the possibilities provided by the community.
- Identifying the possible consequences of being excluded from the youth work in the opinion of young people and members of the network.
- Studying the conjunctions between being excluded from the youth work and anti-social conduct.
- Recommending measures reasonable to be applied to prevent young people from being excluded from the youth work and its possible consequences.

Relying on the results of the study, the following items justifying the necessity of being involved in the youth work may be pointed out: the experience of success gained from being involved in the youth work, the skill of planning one's time, the courage arising from the involvement, self-confidence and skills that cannot be obtained in formal education.

The reasons for not being involved in the youth work may be of different origin, depending on the impact of the society. The results of the study revealed that the main

reasons of the exclusion are a lack of information on the possibilities provided to young people, the low level of economic subsistence of families, the passiveness of young people, influence of friends and the parents being disinterested in the activity of their children caused be various problematic issues among the parents.

The results of the study revealed that the main possible consequences of not being involved in the youth work are social exclusion, use of drugs, unsatisfactory progress at school and legal offence that in turn become preconditions for such social problems as homelessness, unemployment, crime etc.

Relying on the results of the study, it may be concluded that in case a young person is included in the youth activities, the probability of a risky conduct is considerably lower than with those young people spending their spare time aimlessly.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Lii Vanem** (23.05.1964),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Noorsootöö vajalikkus, sellest eemalejäämise põhjused ja tagajärjed Kuressaare linna näitel, mille juhendaja on MA **Anu Aunapuu**,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus **21.05.2014**.